

LIFE13 NAT/PL/024

Final Report

Covering the project activities from 01/09/2014 to 31/12/2018

Reporting Date
31/03/2019

LIFE+ PROJECT NAME or Acronym
**Ochrona torfowisk alkalicznych (7230)
południowej Polski /**

**Conservation of alkaline fens (7230) in southern
Poland (AlkFens_S_PLife)**

Project Data

Project location	Polska
Project start date:	01/09/2014
Project end date:	30/06/2018 Extension date: 31/12/2018
Total Project duration (in months)	52 months (including Extension of 6 months)
Total budget	€ 861 215
Total eligible budget	€ 861 215
EU contribution:	€ 430 607
(%) of total costs	50
(%) of eligible costs	50

Beneficiary Data

Name Beneficiary	KLUB PRZYRODNIKÓW
Contact person	Mrs Dorota Horabik/ Mr Robert Stańko
Postal address	ul. 1 maja 22, PL 66-200 Świebodzin
Visit address	ul. 1 maja 22, PL 66-200 Świebodzin
Telephone	48-68-475 66 11, +48 508 422 772
Fax:	48-68-382 82 36
E-mail	dorota.horabik.kp@gmail.com robert.stanko.kp@gmail.com
Project Website	www.alkfens.kp.org.pl

1. List of contents

1.	List of contents	2
2.	Executive Summary	3
3.	Introducion	7
4.	Administrative part	8
4.1	Description of the management system	9
Działanie F1:	Ogólne zarządzanie projektem	9
4.2	Evaluation of the management system	14
5.	Technical part	14
5.1	Technical progress, per task	14
Działanie A1:	Przygotowanie dokumentacji projektowo - technicznej oraz uzyskanie niezbędnych pozwoleń i decyzji administracyjnych, uzgodnienie w zakresie wykupu gruntów	14
Działanie A2:	Sporządzenie dokumentacji i planów zarządzania obszarem, w tym planów ochrony dla obszarów Natura 2000 w granicach obiektów (tam gdzie ich nie wykonywano i nie planuje się wykonywać w czasie projektu)	21
Działanie B1:	Zakup ziemi na cele przyrodnicze	24
Działanie C1:	Poprawa warunków wodnych poprzez budowę zastawek, przetamowań i /lub punktową likwidację „miejsc skoncentrowanego przepływu wody” hamująca erozję (szczególnie w obrębie terenów górskich)	27
Działanie C2:	Poprawa warunków świetlnych i wodnych poprzez usunięcie drzew i krzewów	33
Działanie C3:	Koszenie przygotowawcze w celu przywrócenia użytkowania ekstensywnego na pozostałym terenie realizacji projektu	39
Działanie C4:	Zmiana postaw lokalnej społeczności poprzez organizację serii warsztatów	41
Działanie D1:	Monitoring fitosocjologiczny i hydrologiczny w wybranych, modelowych obiektach	43
Działanie D2:	Monitoring efektów socjoekonomicznych	45
Działanie E3:	Przygotowanie i druk raportu dla laików i naukowego	46
Działanie F2:	Przygotowanie „After - LIFE Conservation Plan”	48
5.2	Dissemination actions	50
5.2.1	OUTPUTS Awareness raising and communication	50
5.2.2	Dissemination: overview per activity	53
Działanie E1:	Przygotowanie materiałów promocyjnych i informacyjnych oraz logotypu projektu, tablic informacyjnych oraz strony internetowej projektu	53
Działanie E2:	Organizacja serii warsztatów/seminariów i opracowanie Podręcznika Dobrych Praktyk w ochronie torfowisk alkalicznych	55
Działanie F3:	Tworzenie sieci z innymi projektami	57
5.3	Evaluation of Project Implementation	60
5.4	Analysis of long-term benefits	68
6.	Comments on the financial report	76
6.1	Summary of Costs Incurred	79
6.2	Accounting system	81
6.3	Partnership arrangements	83
6.4	Auditor's report/declaration	83
6.5	Summary of costs per action	84
7.	Annexes	88
7.1	Technical and administrative annexes	88
7.2	Dissemination annexes	89
7.3	Financial report and annexes	88

2. Executive Summary

WERSJA POLSKA

Projekt LIFE13 NAT/PL/024 „Ochrona torfowiska alkalicznych (7230) południowej Polski” był realizowany w latach 2014 – 2018. Celem strategicznym projektu było zahamowanie procesu degradacji, poprawa lub zachowanie właściwego stanu torfowisk alkalicznych (kod siedliska: 7230) południowej Polski jako siedliska występowania wielu rzadkich, chronionych i skrajnie zagrożonych gatunków roślin, w tym szczególnie gatunków z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej oraz przywrócenia w ich obrębie ekstensywnego użytkowania kośnego zapewniającego ich dobry stan w długoterminowej perspektywie czasowej. Założenia projektu oraz działania były wynikiem ogólnokrajowej inwentaryzacji siedliska 7230 przeprowadzonej przez Klub Przyrodników w latach 2008 – 2012 w ramach projektu „Programy ochrony: torfowisk alkalicznych (7230) oraz związanych z nimi zagrożonych gatunków - skalnicy torfowiskowej, lipiennika Loesela, miodokwiatu krzyżowego i gwiazdnicy grubolistnej” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Ponadto projekt był rozszerzeniem działań na pozostałą część kraju, projektu Ochrona torfowiska alkalicznych (7230) w młodoglacjalnym krajobrazie Polski północnej LIFE11 NAT/PL/423 realizowanego przez Klub Przyrodników i zakończonego w czerwcu 2018 r. Projekt był realizowany w partnerstwie z Gorczańskim Parkiem Narodowym i swoimi działaniami obejmował 24 obszary Natura 2000 zlokalizowane w 8 województwach południowej i centralnej Polski.

W ramach projektu zatrudniony był zespół realizujący projekt – manager projektu oraz asystent merytoryczny i techniczny, zespół naukowy wraz z ekspertami lokalnymi, księgowa oraz pracownicy Partnera. Współpraca z Partnerem i ogólne zarządzanie zespołem przebiegała bez zakłóceń, które mogłyby mieć wpływ na realizację projektu.

W zakresie realizacji zakresu finansowego projekt nie zanotował znaczących zmian a poziom wydatkowania środków prawidłowo odzwierciedla realizację zakresu rzeczowego.

Realizacja projektu przebiegała w miarę płynnie a zakładane cele zostały osiągnięte.

W **zadaniu A1** opracowano bazę danych dotyczącą właścicieli gruntów – ustalono numery działek ewidencyjnych, dane adresowe właścicieli wraz z przyporządkowaniem do poszczególnych obiektów. Podpisano umowy/porozumienia z właścicielami prywatnymi, zarządcami terenu. Sumarycznie podpisano ok. 200 porozumień/umów oraz dodatkowo uzyskano ok. 65 zgód ustnych na niezbędne działania ochronne.

Dla wszystkich zrealizowanych przetamowań/przepustów i innych urządzeń wykonanych w ramach zadania C1, uzyskano wszystkie niezbędne decyzje i pozwolenia. Opracowano *Szczegółową koncepcję rozwiązań technicznych* dla torfowisk, gdzie planowano wykonać urządzenia poprawiające warunki wodne, jak również wszystkie niezbędne wnioski i opracowania techniczne.

W **zadaniu A2** opracowano dokumentacje stanowiące plany zarządzania obiektów torfowiskowych w poszczególnych obszarach Natura 2000, które swoim zakresem odpowiadają planom zadań ochronnych dla siedliska 7230 w obszarach Natura 2000 ustawowo sporządzanym w Polsce na okres 10 lat. W ramach tego zadania sporządzono również plan zadań ochronnych dla jednego z obszarów Natura 2000 Torfowiska nad Prosną PLH100037, który został zatwierdzony. W czasie trwania projektu na bieżąco uczestniczono w aktualnie wówczas opracowywanych planach zadań ochronnych wnosząc uwagi, uczestnicząc w spotkaniach, zapewniając tym samym odpowiednie zapisy w zakresie ochrony siedliska 7230.

Dla obiektów/działek gdzie była taka możliwość i właściciel wyrażał chęć, opracowano dokumentacje przyrodnicze niezbędne do wejścia w program rolno-środowiskowo-klimatyczny.

W **zadaniu B1** wykupiono 2,92 ha najcenniejszych młak położonych na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego, pozostających dotychczas w rękach prywatnych.

W **zadaniu C1** Klub Przyrodników oraz Gorczański Park Narodowy wybudował 65 przetamowań, przepustów oraz innego rodzaju urządzeń służących poprawie warunków wodnych siedliska 7230.

W **zadaniu C2** wykonano zabiegi usunięcia drzew i krzewów z powierzchni ponad 70 ha torfowisk alkalicznych.

W **zadaniu C3** wykonano zabiegi koszenia przygotowawcze na powierzchni ponad 100 ha torfowisk alkalicznych.

W **zadaniu C4** w początkowej fazie projektu zrealizowano 5 grupowych spotkań z lokalną społecznością w 3 obszarach Natura 2000, w których uczestniczyło ok. 90 osób, w kolejnej fazie, kiedy zdecydowano się na spotkania indywidualne przeprowadzono kilkaset spotkań z właścicielami prywatnymi. Spotkania i rozmowy na temat potrzeb ochrony siedliska 7230 w ramach sieci Natura 2000 przeprowadzono z ponad 500 właścicielami.

W **zadaniu D1** zakupiono komplet specjalistycznego sprzętu do monitoringu kluczowych elementów środowiska mających wpływ na stan siedliska, który zamontowano w terenie. Sprzęt służy do bieżącego monitoringu warunków atmosferycznych i siedliskowych (warunki hydrologiczne) torfowisk. Dane z monitoringu wykorzystano do opracowań warunków hydrologicznych m.in. wykorzystanych w Raporcie Naukowym. Gromadzone na bieżąco dane posłużą również do analizy zmian zachodzących w obiektach na skutek prowadzonych działań ochronnych w okresie trwałości projektu. Ponadto nadal w obrębie niektórych obiektów (gdzie budowano przetamowania, przepusty w ramach zadania C1) prowadzony jest monitoring hydrologiczny w celu bieżącej rejestracji zmian warunków hydrologicznych po wykonaniu działań ochronnych.

W **zadaniu D2** opracowano ankietę efektów socjoekonomicznych, która była przeprowadzana podczas spotkań grupowych i indywidualnych. Ankietę wypełniło 105 respondentów, wyniki i wnioski z przeprowadzonych ankiet zostały przedstawione na ogólnopolskiej konferencji naukowej, a także w formie artykułu popularno-naukowego.

W **zadaniu E1** przygotowano zestaw materiałów promocyjnych (notatniki, długopisy, pamięć USB, „smycze” z logo projektu i Natura 2000), tablice informacyjne dla każdego z obiektów ujętego w projekcie oraz opracowano stronę internetową projektu. Materiały były systematycznie dystrybuowane w czasie organizowanych warsztatów/spotkań czy spotkań indywidualnych w ramach projektu. Materiały promocyjne po zakończeniu projektu będą nadal rozdawane do ich wyczerpania.

W **zadaniu E2 i zadaniu F3** zorganizowano lub wzięto udział w łącznie ok. 25 spotkaniach na różnych szczeblach w tym 2 wyjazdach studyjnych do krajów UE służące jednocześnie wymianie doświadczeń z innymi projektami LIFE. Opublikowano 15 artykułów, w tym 2 w czasopiśmie naukowych. Zaprezentowano 15 posterów w tym 11 w czasie Międzynarodowego Kongresu ICCB-ECCB 2015 w Montpellier. Wydano monografię siedliska 7230 w języku polskim i angielskim oraz dodrukowano Podręcznik Dobrych Praktyk obejmujący również doświadczenia z realizacji dwóch projektów LIFE dotyczących ochrony torfowisk alkalicznych – LIFE11 NAT/PL/423 oraz LIFE13 NAT/PL/024.

W **zadaniu E3** Opracowano, przetłumaczono na język angielski oraz wydano dwa tomy Raportu Naukowego obejmującego swoim zakresem doświadczenia realizacji obu projektów LIFE dotyczących ochrony torfowisk alkalicznych – LIFE11 NAT/PL/423 oraz LIFE13 NAT/PL/024.

W **zadaniu F1** zakupiono niezbędny sprzęt, zatrudniono zespół realizujący projekt. Regularnie odbywające się spotkania zespołu sprawiały, że ogólne zarządzanie projektem przebiegało bez zakłóceń. Podobnie jak współpraca z Partnerem projektu.

W **zadaniu F2** Opracowano i opublikowano After-LIFE Conservation plan zawierający informację o planowanych działaniach i ich szacunkowych kosztach związanych z utrzymaniem trwałości efektów projektu.

ENGLISH VERSION

Project LIFE13 NAT/PL/024 "Protection of alkaline fens (7230) in southern Poland" was implemented in 2014 - 2018. The strategic goal of the project was to inhibit the degradation process, improve or preserve the conservation status of alkaline fens (habitat code: 7230) of southern Poland as a habitat where many rare, protected and extremely endangered plant species occur. In particular there are species from Annex II of the Habitats Directive. It also aimed at restoring extensive mowing within the habitat to ensure its good condition in the long-term perspective. The assumptions of the project and its activities were the result of a national inventory of habitat 7230 carried out by the Naturalists' Club in 2008-2012 as part of the project "Management Plans: alkaline fens (7230) and associated endangered species – yellow marsh saxifrage, fen orchid, musk orchid and fleshy starwort" co-financed by the European Regional Development Fund under the Operational Program Infrastructure and Environment. Additionally, the project was an extension of already run by Club LIFE11 NAT/PL/423 project completed in June 2018. The project was implemented in the partnership with Gorce National Park and its activities covered 24 Natura 2000 areas located in 8 voivodships of southern and central Poland.

As part of the project, a project team was employed - a project manager as well as a scientific and technical assistant, a scientific team with local experts, an accountant and employees of the Partner. Cooperation with the Partner and general management of the team proceeded smoothly, which could have an impact on the implementation of the project.

As regards the implementation of the financial scope, the project did not record any significant changes and the level of spending appropriately reflects the implementation of the project.

The implementation of the project ran smoothly and the assumed goals were achieved.

In **action A1**, a database of landowners was created - land parcel numbers in all sites, owners and their address data were established. Agreements with private owners and land managers were signed. In total, about 200 agreements were signed and about 65 oral consents were obtained for the necessary protective measures.

For all partitions/culverts and other facilities built under action C1, all necessary decisions and permits were obtained. *A detailed concept of technical solutions* along with necessary conclusions and technical studies was developed.

In **Action A2** management plans for fens in Natura 2000 sites were developed, which in their scope correspond to conservation measures plans for habitat 7230 in Natura 2000 sites that are drawn up in Poland for a period of 10 years. As part of this action, a Conservation Measures Plan for Torfowiska nad Prosną PLH100037 Natura 2000 sites was prepared and approved by RDEP. During the project systematically project team took part in the process of elaborating and establishing conservation measures plans for N2000 sites where project was implemented – either by bringing comments or participating in meetings. It aimed at ensuring appropriate provisions for the protection of habitat 7230 in the approved plans.

For the sites/plots where it was possible and the owner expressed willingness, a documentation necessary to enter the agro-environmental-climate scheme was prepared.

In **action B1**, 2.92 ha of the most valuable habitat patches (which have been in private hands so far) were bought by the Gorce National Park.

In **action C1** Klub Przyrodników and Gorczański Park Narodowy built 65 partitions, culverts and other devices/facilities to improve the water conditions of habitat 7230.

In **Action C2** conservation measures such as trees and shrubs removal from the area of over 70 ha of alkaline fens were executed.

In **action C3**, preparatory mowing was carried out on the area of over 100 ha of alkaline fens.

In **action C4** in the initial phase of the project 5 group meetings with the local community were carried out in 3 Natura 2000 areas, in which approx. 90 people participated. In the next phase, when we decided to meet individually, several hundred meetings were held with private

owners. Meetings and talks on the need to protect habitat 7230 as part of the Natura 2000 network were conducted with over 500 owners.

In **action D1** a set of specialist equipment was purchased for monitoring key environmental elements affecting the condition of the habitat. The equipment is used for ongoing monitoring of meteorological and hydrological conditions. Data from monitoring was used during project realisation (i.e. carrying out conservation measures) and in the Scientific Report. The data collected on an ongoing basis will also be used to analyse the changes taking place in the habitat as a result of the conservation measures carried out during the project's lifetime. In addition, in some sites (where action C1 was executed), hydrological monitoring is continued to record changes in hydrological conditions after carrying out protective measures.

In **action D2** a questionnaire on socio-economic effects was prepared and carried out during group and individual meetings. The survey was completed by 105 respondents. Results and conclusions from the survey were presented at a nationwide scientific conference, as well as in the form of a popular science article.

In **action E1** a set of promotional gadgets (notebooks, pens, USB stick, lanyards with the logo of the project and Natura 2000), information boards for each of the sites and a project website was prepared. The materials were systematically distributed during organized workshops/conferences or individual meetings within the project. Promotional materials after the end of the project will continue to be distributed to their exhaustion.

In **action E2 and F3**, approximately 25 meetings at various levels were organized or taken part, including 2 study trips to EU countries (that at the same time were part of experience exchange with other LIFE projects). 15 articles have been published, including 2 in scientific journals. 15 posters were presented, including 11 at the International Congress of ICCB-ECCB 2015 in Montpellier. A monograph of habitat 7230 was published in Polish and English, and a Handbook of Good Practices was printed which included experience from the implementation of two LIFE projects concerning the protection of alkaline fens - LIFE11 NAT/PL/423 and LIFE13 NAT/PL/024.

In **action E3**, two volumes of the Scientific Report have been published and translated into English. They cover the experience of implementing both LIFE projects concerning the protection of alkaline fens - LIFE11 NAT/PL/423 and LIFE13 NAT/PL/024.

In **action F1**, the necessary equipment was purchased, the project team was hired. Regular team meetings resulted in smooth general project management. Like cooperation with a project partner.

In **action F2**, an After-LIFE Conservation plan was prepared and published. It contains information on the planned activities and their estimated costs related to maintaining the durability of the project's effects.

3. Introduction

Torfowiska alkaliczne należą do jednych z najcenniejszych i najbardziej interesujących pod względem ekologicznym, a równocześnie najtrudniejszych do ochrony ekosystemów europejskich. Ich funkcjonowanie uwarunkowane jest współwystępowaniem czynników zewnętrznych, takich jak odpowiednie warunki geologiczne, związane z obecnością skał i minerałów o odpowiednim składzie chemicznym czy właściwym funkcjonowaniem regionalnego systemu hydrologicznego, jak też wewnętrznych mechanizmów ekologicznych. O specyfice i możliwości przetrwania siedliska decyduje w dużym stopniu jego ograniczona żyzność, związana z wysoką zawartością jonów niektórych metali, a szczególnie wapnia. Dobrze zachowane fragmenty tych ekosystemów są miejscem życia nadzwyczaj dużej liczby zagrożonych wyginięciem i chronionych gatunków flory (w tym tzw. reliktyw glacialnych) i fauny, w tym szczególnie gatunków z II Załącznika Dyrektywy Siedliskowej – np. *Liparis loeseli*, *Hamatocaulis vernicosus*, *Meesia longiseta*, *Vertigo moulinsiana* i *Vertigo angustior*. Projekt dotyczy ochrony torfowisk alkalicznych na obszarze Polski południowej obejmując płyty siedliska („obiekty”) w 24 obszarach Natura 2000 (1. Karkonosze PLH020006, 2. Beskid Śląski PLH240005, 3. Beskid Żywiecki PLH240006, 4. Lipienniki w Dąbrowie Górniczej PLH240037, 5. Małe Pieniny PLH120025, 6. Ostoja Gorczańska PLH120018, 7. Ostoja Popradzka PLH120019, 8. Dolina Górnej Sieniochy PLH060086, 9. Dolina Sieniochy PLH060025, 10. Łąki na Szyszłą PLH060042, 11. Uroczyska Roztocza Wschodniego PLH060093, 12. Bagna Orońskie PLH140023, 13. Dolina Zwolenki PLH1400006, 14. Pakosław PLH140015, 15. Dolina Mierzawy PLH260020, 16. Ostoja Nidziańska PLH260003, 17. Ostoja Szaniecko - Solecka PLH260034, 18. Łąka w Bęczkowicach PLH100004, 19. Torfowisko nad Prosną PLH100037, 20. Bieszczady PLC180001, 21. Łysa Góra PLH180015, 22. Ostoja Jaślika PLH180014, 23. Ostoja Magurska PLH180001, 24. Moczary PLH180026).

Celem strategicznym projektu było zahamowanie procesu degradacji, poprawa lub zachowanie właściwego stanu torfowisk alkalicznych południowej Polski jako siedliska występowania wielu rzadkich, chronionych i skrajnie zagrożonych wyginięciem gatunków roślin, w tym szczególnie gatunków z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej oraz przywrócenie w ich obrębie ekstensywnego użytkowania kośnego zapewniającego ich dobry stan w długoterminowej perspektywie czasowej.

Cele operacyjne projektu to:

- zahamowanie nadmiernego odpływu i podniesienie poziomu wód gruntowych w obszarze torfowisk alkalicznych,
- zahamowanie procesu mineralizacji i eutrofizacji powierzchniowej warstwy torfowisk alkalicznych,
- zatrzymanie procesu spadku różnorodności biologicznej torfowisk alkalicznych spowodowanej ekspansją gatunków charakterystycznych dla siedlisk o niższej wilgotności np. traw, drzew i krzewów,
- upowszechnienie metod ochrony torfowisk alkalicznych na bazie dobrych planów zarządzania sporządzonych w oparciu o solidne, podstawy naukowe ze szczególnym uwzględnieniem aspektów hydroekologicznych,
- promowanie ochrony torfowisk alkalicznych jako ostoi rzadkich i zagrożonych gatunków stanowiących również regionalne i lokalne atrakcje przyrodnicze,
- utworzenie grupy osób zainteresowanych ochroną torfowisk alkalicznych w przyszłości podejmujących działania utrwalające uzyskane w ramach projektu efekty,
- zachęcenie możliwie największej liczby osób (rolników) do ekstensywnego użytkowania kośnego jako jednej z metod ochrony siedliska w przyszłości.

W ramach projektu zaplanowano:

- dla większości obszarów sporządzenie dokumentacji i planów zarządzania obszarem, w tym planów ochrony dla obszaru Natura 2000 w granicach obiektów (tam gdzie takie plany do tej pory nie były sporządzone i nie planuje się ich sporządzenia),
- blokowanie rowów melioracyjnych oraz skoncentrowanych odpływów wody przyczyniających się do erozji (szczególnie w obrębie terenów górskich) poprzez budowę systemu zastawek i/lub punktową likwidację zbędnych rowów,
- stabilizację poziomu wody (zapobieganie zalewom wodami powierzchniowymi) podwyższonego na skutek działalności bobrów,
- przygotowawcze i poprawiające warunki świetlne koszenie całej powierzchni siedliska ułatwiające i umożliwiające przywrócenie ekstensywnego użytkowania,
- usunięcie zarośli wierzbowych i nalotów drzew,
- zakup sprzętu umożliwiający koszenie torfowisk w szczególnie trudnych warunkach (poziom wody, położenie na stokach górskich itp.) w celu obniżenia kosztów zabiegu w trakcie realizacji projektu jak również po jego zakończeniu, także zachęcenie użytkownika siedliska przez właścicieli w przyszłości,
- wykup najcenniejszych i zarazem najbardziej zagrożonych fragmentów torfowisk alkalicznych,
- zorganizowanie serii potkań w celu nawiązania współpracy z osobami i instytucjami na szczeblu lokalnym i regionalnym zainteresowanymi ochroną torfowisk alkalicznych,
- organizację warsztatów krajowych i zagranicznych dla poznania i porównania metod ochrony torfowisk alkalicznych oraz osiągniętych rezultatów,
- zaplanowanie i założenie systemu monitoringu w wybranych obiektach, pozwalającego ocenić uzyskane w ramach projektu efekty oraz bieżąco zachodzące zmiany.

4. Administrative part

Lista skrótów użytych w Raporcie:

KP – Klub Przyrodników

RDOŚ – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

KP MaSS – Klub Przyrodników Management Support System

KW – Księga Wieczysta

GPN – Gorczański Park Narodowy

PGW WP – Państwowego Gospodarstwo Wodne Wody Polskie

LIFE11 – projekt NAT/PL/423 Ochrona torfowisk alkalicznych w młodoglacjalnym krajobrazie Polski północnej

LIFE13 – przedmiotowy projekt LIFE13 NAT/PL/024 „Ochrona torfowisk alkalicznych południowej Polski”

LIFE15– projekt LIFE15 CCM/DE/138 “Reduction of CO₂ emissions by restoring degraded peatlands in Northern European Lowland”

4.1 Description of the management system

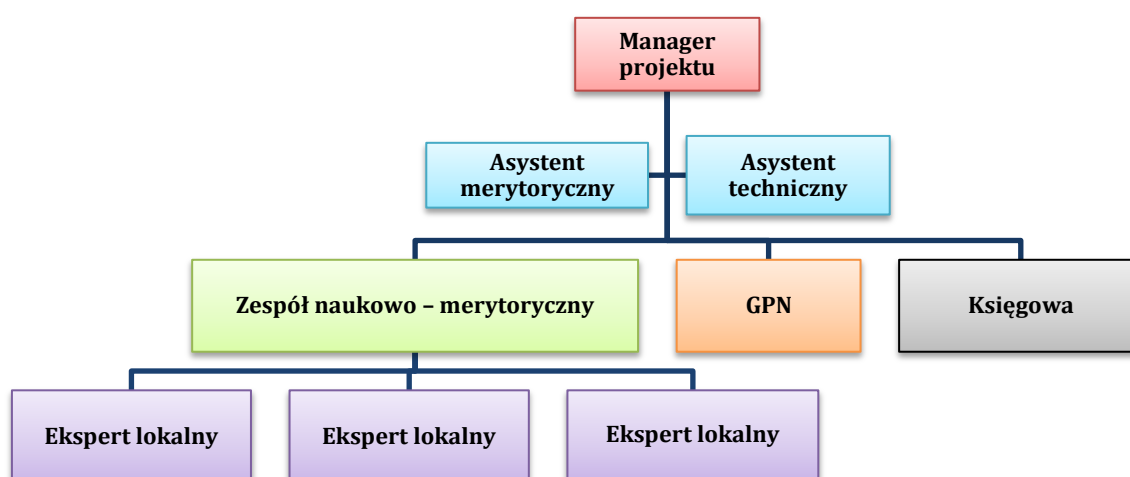
Działanie F1: Ogólne zarządzanie projektem

Terminy realizacji działania		PLANOWANY	RZECZYWISTY
	<i>rozpoczęcie</i>	III kwartał 2014	III kwartał 2014
	<i>zakończenie</i>	IV kwartał 2018	IV kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych			
	uruchomienie aplikacji KP MaSS dla projektu	31/12/2014	31/12/2014
	zatrudnienie zespołu realizującego projekt	31/12/2014	31/12/2014
Terminy przekazania produktów dostarczalnych			
	--	--	--
Wskaźniki			
	--	--	--

Informacje ogólne

Struktura zespołu realizującego projekt została przedstawiona na schemacie organizacyjnym, wraz z przypisaniem poszczególnych osób do pełniącej w projekcie funkcji.

Ponieważ znaczna część zespołu realizującego projekt pracowała zdalnie poza siedzibą Zarządu Klubu Przyrodników w Świebodzinie, system zarządzania i komunikacji pomiędzy poszczególnymi członkami zespołu bazował na spotkaniach zespołu, komunikacji mailowej, telefonicznej i za pośrednictwem Skypa. W czasie realizacji projektu przeprowadzono ok. 23 spotkań zespołu, w ramach których omawiano plan pracy oraz określano zadania przypisane dla każdego członka zespołu i terminy ich wykonania. Podczas spotkań omawiano również bieżące problemy związane z realizacją poszczególnych etapów projektów, planowane i wykonane działania ochronne, bieżące problemy i sukcesy. Nie zanotowano żadnych utrudnień związanych z przepływem informacji pomiędzy pracownikami, a współpraca przebiegała płynnie i bezproblemowo. Szczegółowe działania były ustalone pomiędzy Managerem Projektu i Koordynatorem naukowym (Robert Stańko), który w czasie całego okresu realizacji projektu pełnił również funkcję Prezesem Klubu. Oznacza, to iż zapadające decyzje były jednocześnie wiążące dla pozostałych członków zespołu z tytułu obowiązujących stosunków służbowych.

Poszczególne funkcje w projekcie

Manager Projektu (MP) – osoba odpowiedzialna za organizację i koordynację pracy Zespołu, planowanie pracy w ramach realizowanego projektu, przygotowanie niezbędnego wkładu merytorycznego do prowadzonych postępowań dotyczących wszelkiego rodzaju zamówień (zakupów sprzętu, usług itp.), sprawozdawczość w ramach projektu, kontakty i uzgodnienia z członkami zespołu pracującymi zamiejscowo oraz przedstawicielami instytucji zaangażowanych finansowanie działań tj. NFOŚiGW, Komisja Europejska oraz przedstawicielami instytucji zaangażowanych w realizację projektu m.in. Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska, Nadleśnictwa, Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych, wykonawcy, osoby prywatne, współpracę z ekspertami zewnętrznymi, przygotowywanie oraz częściowe prowadzenie szkoleń, warsztatów w ramach Projektu, udział w kontrolach/wizytach terenowych w miejscach realizacji projektu, koordynacja działań informacyjno-promocyjnych w tym udział w spotkaniach, szkoleniach, konferencjach mający na celu prezentacje działań i wyników realizowanego projektu, kontakt i uzgodnienia z właścicielami/zarządcami działek w zakresie wykonania działań ochronnych.

Asystent Merytoryczny (AM) – osoba odpowiedzialna za wsparcie kierownika projektu w zakresie organizacji czasu pracy zespołu naukowego, realizację zadań związanych z komunikacją i promocją projektu (działania typu E), inwentaryzację terenową torfowisk alkalicznych i gatunków objętych projektem, aktualizacja tworzonej bazy danych torfowisk alkalicznych w Polsce, nadzór nad i współrealizacja zadań: Sporządzenie dokumentacji i planów zarządzania obszarem, w tym planów ochrony dla obszarów Natura 2000 w granicach obiektów (zadanie A2) oraz monitoring fitosocjologiczny i hydrologiczny w wybranych modelowych obiektach (zadanie D1), kontakt i uzgodnienia z właścicielami/zarządcami działek w zakresie wykonania działań ochronnych.

Asystent techniczny (AT) – osoba/osoby odpowiedzialne za przygotowanie projektów wszelkich dokumentów, umów, porozumień itp. wymaganych na poszczególnych etapach realizacji i przygotowania projektu, współudział w postępowaniach związanych z udzielaniem zamówień publicznych w ramach projektu, należyte archiwizowanie i przechowywanie dokumentów związanych z projektem, współudział w przygotowaniu i realizacji spotkań, szkoleń, negocjacji oraz warsztatów związanych z realizacją projektu, częściowa kontrola kwalifikowalności wydatków ponoszonych w ramach projektu, kontrola nad harmonogramem zadań i monitorowanie postępów, sporządzanie raportów z realizacji zadań.

Zespół naukowo – merytoryczny

Koordynator Naukowy (KN) – osoba odpowiedzialna za inwentaryzację terenową torfowisk alkalicznych i gatunków objętych projektem, aktualizację tworzonej bazy danych torfowisk alkalicznych w Polsce, realizację zadań: sporządzanie dokumentacji i planów zarządzania siedliskiem (zadanie A2) oraz monitoring fitosocjologiczny i hydrologiczny w wybranych modelowych obiektach (zadanie D1), współudział w planowaniu zadań czynnej ochrony (koszenie przygotowawcze, usunięcie drzew i krzewów, budowa zastawek), nadzór przyrodniczy na miejscu nad wykonaniem działań przygotowawczych, czynnej ochrony oraz wykupu gruntu (zadania typu A i C), uczestnictwo w spotkaniach (zadanie C4), konferencjach i warsztatach.

Ekspert naukowy (EN) – osoba odpowiedzialna za realizację zadań: sporządzanie dokumentacji i planów zarządzania siedliskiem (zadanie A2), zmianę postaw lokalnej społeczności (zadanie C4) oraz monitoring fitosocjologiczny i hydrologiczny w wybranych modelowych obiektach (zadanie D1), współudział w planowaniu zadań czynnej ochrony oraz nadzór nad ich realizacją (zadania C1 – C3) ścisłą współpracę z koordynatorem projektu, koordynatorem naukowym i ekspertami lokalnymi w celu zapewnienia prawidłowości realizacji zadań, aktualizację tworzonej bazy danych torfowisk alkalicznych w Polsce.

Eksperti lokalni (EL) – osoby odpowiedzialne za inwentaryzację terenową torfowisk alkalicznych i gatunków objętych projektem, aktualizację tworzonej bazy danych torfowisk alkalicznych w Polsce, realizację zadań: Sporządzenie dokumentacji i planów i planów zarządzania siedliskiem (zadanie A2) oraz monitoring fitosocjologiczny i hydrologiczny w wybranych modelowych obiektach (zadanie D1), współudział w planowaniu zadań czynnej ochrony (koszenie przygotowawcze, usunięcie drzew i krzewów, budowa zastawek, zmiana postaw lokalnej społeczności (zadania C1 – C4), nadzór przyrodniczy na miejscu nad

wykonaniem działań przygotowawczych, czynnej ochrony (zadania typu A i C), kontakt i uzgodnienia z właścicielami/zarządcami działek w zakresie wykonania działań ochronnych.

Księgowa (K) - osoba odpowiedzialna za bieżące księgowanie ponoszonych wydatków związanych z realizacją poszczególnych projektów, w tym płać, należyte archiwizowanie i przechowywanie dokumentów księgowych związanych z realizacją projektów, sporządzanie zestawień ponoszonych kosztów w ramach realizacji projektu wg potrzeb

Opisany zakres obowiązków dla każdej z zatrudnionych osób został ujęty w załączniku do umowy o pracę.

Osoby oddelegowane ze strony Współbeneficjenta - Gorceńskiego Parku Narodowego (Marek Ruciński, Jan Loch) do realizacji projektu były odpowiedzialne za wdrożenie całości działań przypisanych Współbeneficjentowi - od przygotowania zamówienia, poprzez jego udzielenie, nadzór merytoryczny nad jego realizacją a następnie rozliczenie oraz sprawozdanie do Beneficjenta Koordynującego. Partner w ramach Projektu NIE wykazywał kosztów zatrudnienia tych osób jako koszty Projektu. Współpraca odbywała się bez zakłóceń i zastrzeżeń a Partner wypełniał swoje zadania i role powierzone w ramach projektu. Umowa partnerska zawarte pomiędzy Klubem Przyrodników i Gorceńskim Parkiem Narodowym została przedstawiona wraz z Inception Report w maju 2015 r.

Osoby pełniące poszczególne funkcje i zmiany zachodzące w okresie realizacji projektu:

L p.	Imię i nazwisko	Funkcja	Ilość etatu w projekcie				
			09.2014 – 09.2016	I zmiana	II zmiana	III zmiana	IV zmian
				09.2016 – 04/05.2017	04/05.2017 – 10.2017	10.2017 – 06.2018	06.2018 - 12.2018
1	Magdalena Makles	MP	0,3	0,2	0,0 (od 04.17)	0,0	0,0
2	Dorota Horabik	MP	0,7	0,8	1,0 (od 04.17)	1,0	1,0
3	Magdalena Bregin	AM	0,5	0,5	0,5	0,5	0,0 (od 05.17)
		AT	0,3	0,3	0,3	0,3	0,0 (od 05.17)
4	Renata Rybczyńska	AT	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
5	Robert Stańko	KN	0,3	0,3	0,3	0,3	0,6
6	Paweł Pawlaczyk	EN	0,5	0,4	0,4	0,4	0,0
7	Filip Jarzombkowski	EL1	0,4	0,4	0,4	0,4	0,0
8	Ewa Gutowska	EL2	0,3	0,3	0,4 (od 05.17)	0,4	0,0
9	Katarzyna Kotowska	EL3	0,3	0,3	0,4 (od 05.17)	0,4	0,0
10	Maria Stankiewicz	K	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
Razem:			4,0 (10 osób)	3,9 (10 osób)	4,1 (9 osób)	3,9 (8 osób)	1,8 (3 osoby)

Na przestrzeni 4 lat, w których realizowano projekt zatrudniony był zespół składający się z łącznie z 10 osób na ok. 4 etatach, przyczyny zmian zachodzące w składzie zespołu opisano poniżej. Rozdział etatów (ale nie ich liczba) różniły się od tego zaplanowanego we wniosku z uwagi na zmiany w Regulaminie Wynagradzania jakie zaszły od momentu złożenia wniosku do momentu jego rozpoczęcia (zmiany wpłynęły na wysokości (obniżenie) wynagrodzeń pracowników) oraz z uwagi na fakt, że do realizacji projektu zostały zatrudnione osoby realizujące również projekt ochrony torfowisk na terenie Polski północnej (LIFE11 NAT/PL/423), co zapewniło bardziej efektywną realizację projektów poprzez zatrudnienie osób z bogatym doświadczeniem przy realizacji projektów LIFE.

I zmiana w rozdziale etatów wynikała z rozpoczęcie trzeciego projektu LIFE15 CCM/DE/000138 „Peat Restore” - Reduction of CO₂ emissions by restoring degraded peatlands in Northern European Lowland, co spowodowało konieczność nieznacznego zmniejszenia etatu eksperta naukowego oraz jednego z menadżerów projektów, którzy zostali przydzieleni do pracy również w projekcie LIFE15 CCM/DE/138.

II zmiana w rozdziale etatów spowodowana była zmianami jakie zaszły w drugim projekcie LIFE11 NAT/PL/423 pn. „Ochrona torfowisk alkalicznych (7230) w młodoglacjalnym krajobrazie Polski północnej”. Nastąpiła zmian rozdziałów etatów pracowników zatrudnionych

w obu projektach. Zwiększono nieznacznie zatrudnienie dwóch ekspertów lokalnych z uwagi na zintensyfikowanie prac związanych z procedurami uzgodnień z właścicielami prywatnymi, co wpłynęło na korzyść projektu.

III zmiana dotyczyła wyłącznie stanowiska Głównej Księgowej – p. Marii Stankiewicz, która z dniem 30.10.2017 r. odeszła na emeryturę, co pociągnęło za sobą zmianę i redukcję ilości etatów. Do końca realizacji projektu księgowość i rachunkowość została powierzona zewnętrznej firmie – Biuro Rachunkowe Marzanna Kasprzycka z Nowej Soli. Powierzenie księgowości i kadr zewnętrznej firmie wiązało się z mniejszymi kosztami niż w przypadku zatrudnienia na umowę o pracę. Ponadto p. Marzanna Kasprzycka nie wyraziła zgody na zatrudnienie w formie umowy o pracę z uwagi na prowadzoną działalność gospodarczą. Klub również napotkał poważne problemy ze znalezieniem właściwej osoby na stanowisko księgowego i proces szukania i wyboru właściwego kandydata trwał blisko 5 miesięcy.

IV zmiana związana była ze zmianą terminu zakończenia projektu. Z dniem 30.06.2018 roku wygasły umowy części pracowników, jedynie w przypadku Magdaleny Bregin, pełniącej funkcję asystenta technicznego i merytorycznego umowa została rozwiązana wcześniej na prośbę pracownika. W dodatkowym okresie realizacji projektu, z uwagi na rodzaj koniecznych do wykonania prac, zdecydowano się na pozostawienie wyłącznie 3 osób w projekcie:

Doroty Horabik – Managera projektu, jako osoby odpowiedzialnej za ogólny nadzór nad projektem i jego prawidłową realizacją, w tym w szczególności: przeprowadzanie procedur udzielania zamówień w ramach projektu, zarządzanie zespołem i nadzór nad wykonywanymi przez niego zadaniami, dbałość o kwalifikowalność wydatków, ich prawidłowe opisanie i księgowanie, nadzór nad wykonawcami zewnętrznymi, odbiór robót/usług, rozmowy i negocjacje z właścicielami gruntów i zarządcami, prowadzenie uzgodnień z organami administracji publicznej odpowiedzialnymi za wydawanie pozwoleń i zgód administracyjnych. Pozostawienie pełnego etatu Managera projektu podyktowane było zdecydowanym zmniejszeniem zespołu realizującego projekt co pociągało za sobą konieczność przejścia przez kierownika części ich obowiązków (np. wcześniej realizowanych przez asystenta);

Roberta Stańko – koordynatora naukowego oraz specjalistę ekologii torfowisk, który przejął w całości obowiązki pozostałych osób zespołu naukowego i ekspertów lokalnych (P. Pawlaczyk – 0,4 etatu, F. Jarzombkowski – 0,4 etatu, Ewa Gutowska – 0,4 etatu, Katarzyna Kotowska – 0,4 etatu), będąc odpowiedzialny za współudział w realizacji zadania A1 w zakresie uczestnictwa w spotkaniach z przedstawicielami Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie, nadzór merytoryczny nad wykonywaniem dokumentacji technicznych w zakresie warunków przyrodniczych oraz w realizacji zadania C1; nadzór przyrodniczy na miejscu nad wykonaniem działań nad dodatkowymi obszarami nad którymi nadzór dotychczas prowadzili członkowie projektu; przeprowadzenie monitoringu przyrodniczego ostatniego etapu realizacji projektu w obiektach w których monitoring dotychczas prowadzili pozostali członkowie zespołu; współtworzenie raportu końcowego i raportu naukowego wraz z częścią związaną z monitoringiem przyrodniczym;

Renate Rybczyńska – asystenta technicznego, odpowiedzialnego za bieżące rozliczenia finansowo – księgowe ponoszonych wydatków związanych z realizacją poszczególnych projektów, w tym płace; należyte archiwizowanie i przechowywanie dokumentów księgowych związanych z realizacją projektów; sporządzanie i archiwizowanie dokumentów stanowiących załączniki do faktur, rachunków związanych z realizacją projektów (protokoły odbiorów, opisy – tzw. pieczątki do ponoszonych kosztów itp.); dbałość o kwalifikowalność wydatków (prawidłowe opisywanie faktur, dbałość o przypisanie do odpowiednich zadań etc.).

Procedury udzielania zamówień w ramach projektu

Klub Przyrodników nie jest podmiotowo zobowiązany do stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych. Tym nie mniej mając na względzie gospodarowanie publicznymi środkami ustalił wewnętrzne zasady udzielania zamówień dla zamówień poniżej 30 000 euro i dla zamówień powyżej 30 000 euro. Od września 2012 (od początku realizacji projektu) do lipca 2014 obowiązywały zasady ustanowione i wprowadzone w życie w maju 2010 roku. Po zmianie ustawy Prawo zamówień publicznych zmianie uległ próg powyżej którego powstaje obowiązek stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych Klub Przyrodników dostosował obowiązujące

zasady do nowelizacji. Obowiązują one od 1 lipca 2014 r. Określają one procedurę w jakiej należy dokonywać wyboru wykonawców usług i dostaw dla zamówień o łącznej szacunkowej wartości nie przekraczającej wyrażonej w złotych równowartości 30 000 euro a także zasady udzielania zamówień, których łączna szacunkowa wartość przekracza tą wartość. Dodatkowo w ramach projektów LIFE stosuje się w ramach dobrej praktyki dla zamówień, których łączna szacunkowa wartość określona w projekcie przekracza 125 000 euro ogłoszenie w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Dla zamówień udzielonych w trybie obowiązującym dla zamówień o wartości poniżej 30 000 euro każdorazowo sporządzana jest notatka służbowa przez osobę przeprowadzającą procedurę i zatwierdzana przez Skarbnika lub Prezesa Klubu. Dopiero po zatwierdzeniu wyboru może zostać podpisana umowa z wybranym wykonawcą. Dla zamówień o łącznej wartości powyżej 30 000 euro przeprowadza się przetarg nieograniczony w trybie art. 70¹ – 70² Kodeksu Cywilnego (a powyżej wartości 125 000 euro z dodatkowym ogłoszeniem w DUUE) a wybór wykonawcy dokonywany jest w oparciu o posiedzenia komisji przetargowej i protokoły z przeprowadzenia postępowania sporządzane przez Komisję i zatwierdzane przez Prezesa Klubu. Zapisy i procedury są analogiczne jak w przypadku ustawy Prawo zamówień publicznych.

Pozostałe najważniejsze działania

W ramach działania F1 przygotowano i wyposażono stanowiska pracy. Przeprowadzono postępowania zamówień publicznych, zapytania ofertowe lub rozeznanie rynku, wyłoniono wykonawców oraz zrealizowano zamówienia na dostawę najważniejszych sprzętów niezbędnych do realizacji projektu takich jak: 2 laptopów; drukarki wielofunkcyjnej. Najkosztowniejszym zakupem w ramach tego działania był zakup samochodu terenowego. W ramach tego postępowania przeprowadzono zapytanie ofertowe dla zamówienia, którego wartość szacunkowa nie przekracza wyrażonej w złotych równowartości kwoty 30 000 euro. Zapytanie ogłoszono w dniu 29.07.2014 r. ¹. W dniu 30 lipca wpłynęło zapytanie o możliwość obniżenia parametru silnika do mocy 163 KM. Zamawiający dopuścił taką możliwość. Do dnia złożenia ofert tj. 8.08.2014 r. wpłynęło 6 ofert, wybrano ofertę, które uzyskała największą liczbę punktów w bilansie kryterialnym. Jako kryteria wyboru ofert przyjęto: cena ofertowa (waga 60%), moc silnika (waga 10%), liczba biegów (waga 10%), spalanie paliwa w cyklu mieszanym (waga 10%), emisja CO₂ (waga 10%). Wybrano ofertę dealera marki Nissan - model Navara (wersja 2.5 D M/T 190 KM SE, GN0 czary metalik, rok produkcji 2014 r.) Samochód został dostarczony w dniu 05.09.2014 r.

Drugim ważnym elementem był rozwój istniejącego dedykowanego systemu obsługi finansowej i zarządzania Projektem, jego wdrożenie i obsługa – programu KP MaSS (rozszerzono aplikację w ramach działania F1). Na podstawie przeprowadzonego rozeznania rynku udzielono wykonanie zamówienia dotychczasowemu wykonawcy usługi. KP MaSS jest aplikacją, która jest dostępna na komputerach zespołu realizującego projekt (aplikacja wymaga dostępu do internetu, gdyż jest połączona z główną bazą danych na serwerze KP) i umożliwia śledzenie postępu realizacji projektów zarówno pod kątem finansowym jak i merytorycznym (rzeczowym). W bazie danych KP MaSS przechowywane są dane na temat zamówień publicznych, podpisanych umów, stanu ich realizacji, zapłaconych faktur przypisanych do projektu (wydzielona księgowość dowodów księgowych przypisanych do projektu), stanu osiągnięcia zakładanych wskaźników realizacji (np. ilość wykoszonych hektarów, ilość ha wykupionego gruntu czy ilość sporządzonych uproszczonych dokumentacji). Baza danych KP MaSS w trakcie realizacji projektu była uzupełniana o kolejne dane co pozwalało na bieżącą kontrolę stanu zaawansowania projektu. Aplikacja została także zaprojektowana w taki sposób by umożliwiała sporządzanie raportów, które zestawiają informacje z bazy danych w postaci zadanych formularzy raportów (w tym formularzy finansowych raportów LIFE czy NFOŚiGW). Rozszerzenie aplikacji o nowy projekt pozwoliło na sprawne poruszanie w kwestiach rzeczowych i finansowych pomiędzy dwoma projektami (LIFE11 oraz LIFE 13).

¹ http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/1061-zapytanie_ofertowe_dostawa_samochodu

4.2 Evaluation of the management system

Proces zarządzania zespołem wdrażającym projekt przebiega bez zakłóceń i do tej pory nie było konieczności dokonania znaczących zmian w tym zakresie.

Dodatkowym atutem projektu usprawniającym w znaczny sposób zarządzanie jest aplikacja KP MaSS, która sprawdziła się w dotychczasowej realizacji. Aplikacja została dostosowana do funkcjonowania dwóch projektów LIFE Klubu Przyrodników dotyczącymi siedliska 7230 (projekt LIFE11 NAT/PL/423).

Komunikacja z Komisją i Monitorem przebiegała wzorowo.

5. Technical part

5.1 Technical progress, per task

Działanie A1: Przygotowanie dokumentacji projektowo – technicznej oraz uzyskanie niezbędnych pozwoleń i decyzji administracyjnych, uzgodnienie w zakresie wykupu gruntów

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	IV kwartał 2014	IV kwartał 2014
<i>zakończenie</i>	IV kwartał 2018	IV kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych		
dokumentacja projektowo - techniczna	31/12/2018	31/12/2018
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
dokumentacja projektowo- techniczna	31/12/2018	31/12/2018
Wskaźniki		
--	--	--

Zgodnie z wnioskiem działanie zostało podzielone na 2 poddziałania:

A1.1. Przygotowanie dokumentacji projektowo – technicznej

Opis realizacji działania A1.1:

Proces uzgadniania możliwości wykonania działań ochronnych związanych z budową przetamowań, zastawek, przepustów poprzedzony był koniecznością dokonania stosownych uzgodnień z właścicielami zarządcami terenu. W związku z powyższym, pierwszą inwestycją w tym zakresie była realizacja przetamowań na terenie zarządzanym przez Współbeneficjenta – Gorczański Park Narodowy. W sierpniu 2016² r. Park ogłosił zapytanie cenowe na opracowanie dokumentacji oraz budowę przetamowań hamujących erozję na 3 ciekach na Hali Długiej. Z powodu niewpłynięcia żadnej oferty – postępowanie unieważniono. We wrześniu 2016 r. ogłoszono ponownie zapytanie obejmujące m.in. wykonanie przetamowań ograniczających odpływ wody oraz wymywanie podłoża na 3 ciekach źródłiskowych na Hali Długiej. Zmieniono nieco koncepcję realizacji celu (zatrzymanie/zahamowanie odpływu wód z młaki) i założono, iż przetamowania będą miały postać kaskady pojedynczych okorowanych wałków drewna

² http://www.gorczanskiopark.pl/UserFiles/File/Przetargi_ogloszenia/2016/zapytanie%20zastawki.pdf
http://www.gorczanskiopark.pl/UserFiles/File/Przetargi_ogloszenia/2016/wynik%20zastawki.pdf

wkopanych na obydwu końcach w brzegi cieków. Łączna długość odcinków cieków wynosi ok. 50 m. Biorąc pod uwagę spadek terenu przewidziano zamontowanie około 25 kłód drewna o długości ok. 1-2m, które tworząc kaskadową zabudowę cieków łącznie stanowią 3 zestawy urządzeń służących zatrzymaniu odpływu wód z terenów łąki na Hali Długiej. Taka forma zabudowy – zgodnie z Ustawą Prawo Budowlane nie wymaga sporządzenia dokumentacji projektowo – technicznej ani uzyskiwania odrębnych decyzji administracyjnych zgody na jej realizację. Ponadto działanie to zostało ujęte w Zarządzeniu Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2016 r. w sprawie zadań ochronnych dla Gorczańskiego Parku Narodowego, (Dz. U. 2016 poz. 6), co stanowi podstawę prawną wykonania takich działań bez konieczności uzyskania innych pozwoleń.

Kolejne działania wykonano na gruntach wydzierżawionych przez Klub Przyrodników (ze środków własnych pochodzących z działalności gospodarczej) – na terenie obszaru Natura 2000 Uroczyska Roztocza Wschodniego (obiekt Siedliska). W tym przypadku z uwagi na rodzaj zastosowanych urządzeń (8 przetamowań), nie było wymagane uzyskanie decyzji, których częścią jest opracowanie szczegółowych dokumentacji technicznych, ponieważ istniejący system odwadniający nie spełniał kryteriów urządzeń wodnych. Przed podjęciem prac złożono do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Lublinie (zgodnie z obowiązującymi przepisami) zgłoszenie prowadzenia działań w trybie art. 118 ust. 1 pkt 4. ustawy o ochronie przyrody. RDOŚ w Lublinie nie wniósł uwag ani sprzeciwu do złożonego wniosku **(ZAŁĄCZNIK NR 5)**.

Pozostałe zaplanowane działań na gruntach prywatnych oraz Skarbu Państwa (patrz. tabela poniżej) wymagały opracowania następujących dokumentacji i wniosków **(ZAŁĄCZNIK NR 5)**:

1. Opracowania *Szczegółowej koncepcji rozwiązań technicznych*. W dniu 21 czerwca 2017 r. ogłoszono zamówienie na opracowanie szczegółowej koncepcji rozwiązań technicznych w zakresie poprawy warunków wodnych w obrębie 6 torfowisk alkalicznych, gdzie zaplanowano budowę zastawek/przetamowań³. Jednak z uwagi na brak wpłynięcia ofert – postępowanie zostało unieważnione. Kilka dni później wywieszono na stronach ponownie ogłoszenie o zamówieniu⁴. Jednak i w tym przypadku nie zgłosił się żaden wykonawca. W związku z powyższym Klub podjął starania by zlecić zamówienie „z wolnej ręki”. Przeprowadzono kilka rozmów z potencjalnymi wykonawcami, wybrano wykonawców, którzy spełniali zakładane wymagania oraz podjęli się wykonania zlecenia w określonym czasie. W dniu 15.09.2017 r. podpisano umowę (nr 128/2017) na wykonanie Szczegółowej koncepcji rozwiązań technicznych w zakresie poprawy warunków wodnych w obrębie 6 torfowisk alkalicznych. Do 26 września została przedstawiona wstępna koncepcja, a do końca listopada szczegółowa koncepcja.
2. W zakresie budowy ścianki przeciwfiltracyjnej (działanie mające na celu ograniczenie odwadniania kopułowego torfowiska alkalicznego przez kanał tranzytowy wód z terenów użytkowanych rolniczo) konieczne było wykonanie *dokumentacji geotechnicznej* miejsca posadowienia ścianki. W dniu 09.01.2018 r. ogłoszono zapytanie ofertowe na wykonanie przedmiotowego zamówienia⁵. Firma, która zaoferowała najkorzystniejszą kwotę wniosła zastrzeżenia do umowy, nie zgadzając się na zapisy dotyczące kart umownych. Ponieważ zmiana zapisów godziła by w interes Klubu Przyrodników i niosła za sobą ryzyko nie wykonania przez Wykonawcy umowy odstąpiono od podpisania umowy i podpisano umowę z firmą, która jako druga zaoferowała najkorzystniejszą cenę. Umowę podpisano w dniu 23.01.2018 r. (nr 2/2018), a samą dokumentację dostarczano zgodnie z umową do dnia 19 lutego 2019 r.
3. W zakresie budowy przepustów dławiących (urządzenia piętrzące poziom lustra wody oraz hamujące nadmierny odpływ wód z torfowisk), zabudowy biologicznej, czy remontów

³ <http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/2399-ogloszenie-koncepcja-poprawy-warunkow-wodnych-w-obrebie-6-torfowisk-alkalicznych>

⁴ <http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/2404-ogloszenie-koncepcja-poprawy-warunkow-wodnych-w-obrebie-6-torfowisk-alkalicznych-2>

⁵ <http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/2481-zapytanie-ofertowe-wykonanie-dokumentacji-geotechnicznej-rzeka-sieniocha>

przepustów wymagane było złożenie każdorazowo wniosku do RDOŚ z uwagi na prowadzenie działań w obszarach Natura 2000 w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody. Dla każdego obiektu zostały takie wnioski opracowane i złożone przez pracownika Klubu Przyrodników do RDOŚ. RDOŚ w żadnym z przypadków nie wniósł zastrzeżeń.

4. W przypadku wykonania przepustów dławiających konieczne było również dokonania zgłoszeń wodnoprawnych zgodnie z art. 394 pkt. 1 ust. 10 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2017 poz. 1566, 2180). Zgłoszenia takie zostały opracowane przez pracowników projektu i złożone do odpowiednich Nadzorów Wodnych zgodnie z obowiązującym prawem. W każdym przypadku zostało wydane pozytywne postanowienie.

Wymagane dokumentacje i wnioski dla każdej z inwestycji.

Lp.	Nazwa obszaru Natura 2000	Nazwa obiektu	Rodzaj przetamowania	Rodzaj wymaganej/sporządzonej dokumentacji
1	Ostoja Gorczańska PLH120018	Hala Długa	25 przetamowań w obrębie 3 cieków	Ujęcie planowanych prac w zadaniach ochronnych dla GPN.
2	Uroczyska Roztocza Wschodniego PLH060093	Siedliska (ZAŁĄCZNIK NR 5.2)	8 przetamowań	Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody
3	Dolina Sieniochy PLH060025	Antoniówka (ZAŁĄCZNIK NR 5.3)	2 szt. zabudowy biologiczne	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody
			1 szt. przepustu dławiającego	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody • Zgłoszenie wodnoprawne
4	Dolina Sieniochy PLH060025	Perespa (ZAŁĄCZNIK NR 5.4)	4 szt. zabudowy biologiczne	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody
			1 szt. przepustu dławiającego	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody • Zgłoszenie wodnoprawne
5	Dolina Sieniochy PLH060025	Rudka (ZAŁĄCZNIK NR 5.5)	4 szt. zabudowy biologiczne	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody
			1 szt. przepustu dławiającego	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody • Zgłoszenie wodnoprawne
6	Dolina Sieniochy PLH060025	Śniatycze – torfowisko kokułowe (ZAŁĄCZNIK NR 5.6)	Ścianka przeciwnieprzepuszczalna	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Dokumentacja geotechniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody • Zgłoszenie wodnoprawne
			Prace konserwatorskie 2	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna

			szt. przepustów	<ul style="list-style-type: none"> • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody
7	Dolina Sieniochy PLH060025	Śniatycze – Swaryczów (ZAŁĄCZNIK NR 5.7)	1 szt. zabudowy biologiczne	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody
			2 szt. przepustu dławiącego	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody • Zgłoszenie wodnoprawne
			roboty konserwatorskie zastawki z funkcją ujęcia wody	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody
8	Łąki nad Szyszłą PLH060042	Plebanka (ZAŁĄCZNIK NR 5.8)	11 szt. przepustów dławiących	<ul style="list-style-type: none"> • Szczegółowej dokumentacja techniczna • Wniosek do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody Zgłoszenie wodnoprawne

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężania:

Generalnie jakiegokolwiek opóźnienia w realizacji tej części podzadania związane były bezpośrednio z przedłużającymi się uzgodnieniami z właścicielami i zarządcami terenu, które opisano w podzadaniu A1.2. a które bezpośrednio wpłynęły na konieczność wydłużenie okresu realizacji projektu.

W przypadku opracowania *Szczegółowej koncepcji rozwiązań technicznych* napotkano problemy w związku z brakiem zainteresowania ze strony Wykonawców na realizację przedmiotowego zamówienia. Zmusiło to Klub Przyrodników do zlecenia zamówienia w trybie „z wolnej ręki”. Dopiero po realizacji tego zamówienia Klub mógł wznowić ustalenia związane z realizacjami poszczególnych inwestycji. Na podstawie przedłożonej *Szczegółowej koncepcji rozwiązań technicznych* Klub był w stanie zidentyfikować potrzeby związane z koniecznością opracowania wymaganych prawem dokumentacji technicznych. Zastosowane rozwiązania techniczne, dostosowane do potrzeb poprawy warunków hydrologicznych w poszczególnych torfowiskach alkalicznych, nie wymagały zlecenia i opracowania kosztowej dokumentacji techniczno-projektowej. Pozwoliło to pracownikom projektu opracować wymagane prawem (ustawy o ochronie przyrody i ustawy Prawo wodne) zgłoszenia i wnioski własnymi zasobami bez konieczności zlecenia przedmiotowych prac na zewnątrz. Wszystkie zgłoszenia i wnioski zostały zaopiniowane pozytywnie przez właściwe instytucje, nie wnosząc tym samym żadnych zastrzeżeń do realizacji przedmiotowych inwestycji.

A1.2. Rozpoznanie struktury własności gruntów i stosowne uzgodnienia

Opis realizacji działania A1.2:

Z początkiem projektu rozpoczęto pracę nad opracowaniem bazy danych dotyczącej właścicieli gruntów – ustalono numery działek ewidencyjnych objętych projektem, w celu ustalenia danych właściciela złożono wnioski o uzyskanie danych osobowych i adresowych właścicieli do właściwych starostw (18 starostw). Od wszystkich starostw (z wyjątkiem starostwa zamojskiego) uzyskano wnioskowane dane.

Na podstawie utworzonej bazy danych (ZAŁĄCZNIK NR 6) rozpoczęto proces uzgodnień zarówno z nadleśnictwami, parkami narodowymi oraz właścicielami prywatnymi w celu zawarcia porozumień/umów pozwalających na wykonanie działań ochronnych. Na początku realizacji projektu powiadomiono również każdą z regionalnych dyrekcji ochrony środowiska o

uzyskaniu dofinansowania i rozpoczęciu projektu, na prośbę części z nich (RDOŚ w Krakowie, Łodzi, Warszawie, Rzeszowie) podpisano porozumienia o realizacji działań w poszczególnych obszarach Natura 2000, realizując tym samym działania ochronne uwzględnione w obowiązujących planach zadań ochronnych. W trakcie projektu zawarto ok. 200 porozumień. W przypadkach gdy właściciele nie zgodzili się zawrzeć pisemnej umowy, uzyskano zgodę ustną. Uzyskane zgody i porozumienia pozwoliły na realizację działań ochronnych (C1, C2, C3) na ok. 500 działkach ewidencyjnych. Lista porozumień stanowi **ZAŁĄCZNIK NR 7**.

Z uwagi na realizację działań (C2, C3) również na terenie rezerwatów przyrody konieczne było uzyskanie niezbędnych zgód i decyzji o właściwego RDOŚ. W dniu 5 października 2016 r. zgłoszono wniosek o ustanowienie zadań ochronnych dla dwóch rezerwatów przyrody „Biała Woda” oraz „Wąwóz Homole”. W dniu 10 października 2016 r. wydano zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie nr 37/16 w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatów „Biała Woda” i „Wąwóz Homole”. Dla rezerwatu „Zaskalskie – Bodnarówka”, działania zostały wykonane w oparciu o ustanowiony plan ochrony (zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie nr z dnia 5 lutego 2016 roku w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatów „Zaskalskie – Bodnarówka”. W związku z koniecznością posadowienia tablic w przedmiotowych rezerwat złożono również stosowny wniosek w dniu 8 marca 2017 r. Na jego podstawie Klub uzyskał decyzję Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie (nr OP-I.6205.23.2017.BZ.2 z dnia 25.04.2017 r.) o możliwości posadowienia tablicy wyłącznie na terenie rezerwatu Biała Woda i Wąwóz Homole, przy zapewnieniu odpowiedniego dostosowania wyglądu tablicy do przedstawionych wymagań.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężania:

Największe problemy związane zarówno z uzyskaniem danych osobowych o właścicielach prywatnych, jak również dokonaniem stosownych uzgodnień wpływających na realizację działań C1 – C3 napotkano na terenie województwa lubelskiego.

- Klub Przyrodników na początku roku 2015 złożył wniosek do Starostwa w Zamościu [jednostki zarządzającej ewidencją gruntów i posiadającej dane osobowe właścicieli oraz zarządców], które odmówiło wydania danych o właścicielach/zarządcach gruntów niezbędnych dla ustalenia adresu ich zamieszkania i nawiązania kontaktu, powołując się na Ustawę o ochronie danych osobowych. Pomimo dwukrotnego złożenia wniosku nie udało nam się uzyskać danych adresowych właścicieli, gdyż Starostwo nie uznało interesu prawnego Klubu Przyrodników do pozyskania tych danych. Należy podkreślić, że Klub nie spotkał się wcześniej z takim problemem na pozostałych terenach gdzie projekt jest realizowany tj. odmową udzielenia informacji o właścicielach gruntu, zatem nie mógł przewidzieć zaistniałej sytuacji. Starostwo w Zamościu jest jedynym starostwem, które w ten sposób zinterpretowało zapis ustawy mówiący o konieczności udowodnienia „interesu prawnego” do pozyskania niezbędnych danych. Inne starostwa uznały argumentację Klubu i wydały odpowiednie wypisy z rejestrów. Po kilkunastomiesięcznych staraniach, pracownicy starostwa zgodzili się udzielić takich informacji i dane ostatecznie otrzymano pod koniec grudnia 2016 r. Wpłynęło to znacząco na opóźnienia w identyfikacji, odnalezieniu a potem w uzgodnieniach z właścicielami gruntów. Od momentu otrzymania danych właścicieli pracownicy projektu kontaktowali się na bieżąco z właścicielami (przeprowadzono kilkaset spotkań indywidualnych!). Dzięki tym działaniom udało nam się zawrzeć porozumienia, na bazie których wykonano działania ochronne tj. koszenie przygotowawcze, czy usunięcie nalotów drzew i krzewów. Jednak należy tu podkreślić, że wszelkie działania związane z regulacją warunków wodnych prowadzące do poprawy uwilgotnienia w obrębie wszystkich obiektów budziły największe obawy wśród właścicieli (spodziewane utrudnienia w użytkowaniu sprzętem mechanicznym). Uzgodnienia okazały się bardzo czasochłonne a ich uzyskanie wymagało niejednokrotnie kilku wizyt u właściciela gruntu, w trakcie których pracownicy realizujący projekt przedstawiali cele projektu, zasady funkcjonowania obszarów Natura 2000 i starali się zdobyć niezbędne zaufanie. Ponadto

właściciele/zarządcy, przy zawieraniu porozumień wielokrotnie oczekiwali przed wyrażeniem zgody przedstawienia szczegółowych rozwiązań technicznych jakie zostaną zastosowane na ich terenie, co stało w sprzeczności z faktem, iż zgody właściciele zarządców należy uzyskać przed uzyskaniem jakiegokolwiek pozostałych pozwoleń/zgód administracyjnych.

- po uzyskaniu danych osobowych Klub przystąpił również do uzgodnień z jednostką zarządzającą gruntami Skarbu Państwa – wówczas (stan na rok 2016-2017) Zarządem Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Lublinie, Oddział w Zamościu, gdzie planowano wykonać większość inwestycji. Na początku 2017 r. przedstawiciele Klubu spotkali się z dyrektorem Zarządu Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Lublinie i uzyskali akceptację dla planowanych działań. Na spotkaniu ZMiUW zażądał od Klubu opracowania *Szczegółowej Koncepcji rozwiązań technicznych dla poszczególnych obiektów*, w celu wyrażenia ostatecznej zgody na wykonanie działań. Klub ogłosił dwukrotnie zamówienie na opracowanie takiej szczegółowej koncepcji, omówionej w podzadaniu A1.2). Autorzy koncepcji uzgodnili zastosowane rozwiązania techniczne z przedstawicielami ZMIUW w Lublinie w październiku 2017 r., które z uwagi na zmiany administracyjne (opisane poniżej) musiały zostać przeprowadzone ponownie,
- *Szczegółowa koncepcja rozwiązań technicznych* podająca konkretne lokalizacje poszczególnych budowli spowodowała konieczność, w niektórych przypadkach ponownego wystąpienie do starostw o wydanie wypisów z rejestrów gruntów. Tam, gdzie lokalizacja planowanej budowli nie uległa zmianie dokonano uzgodnień z właścicielami, również prywatnymi, Urzędem Gminy Komarów Osada i Gminy Jarczów.
- Po uzyskaniu danych o właścicielach gruntu okazało się, że działania zaplanowane w jednym z obiektów tj. Śniatycze Swaryczów zlokalizowane na gruntach Wspólnoty Gruntowej Wsi Śniatycze nie mogą zostać zrealizowane. Działki te należą do Wspólnoty Gruntowej Wsi Śniatycze, wobec której trwały procedury prawne wynikające ze zmiany ustawy o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych. Procedura dotyczyła przekształcenia wspólnoty gruntowej we współwłasność a dopóki trwał cały proces brak było osoby prawnej upoważnionej do wyrażenia zgody na podjęcie działań. W marcu 2018 r. uzyskano informację od pracownika Starostwa prowadzącego tę sprawę, że cała procedura z uwagi na odwołania mieszkańców wsi od decyzji Starostwa i Marszałka będzie trwała jeszcze minimum 2 lata, a w tym okresie nikt nie będzie miał prawa do dysponowania tymi działkami. Obecnie z ustaleń telefonicznych z pracownikami Starostwa wynika, że cały proces nie został jeszcze zakończony.
- w styczniu 2018 r. nastąpiła istotna zmiana prawa w zakresie gospodarowania wodami w Polsce. Dotychczas działające dwie instytucje zarządzające wodami (tj. zarządy melioracji i urzędzeń wodnych oraz regionalne zarządy gospodarki wodnej) zostały połączone i powstała nowa jednostka Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie (PGW WP), które przejęło ich dotychczasowe obowiązki. W części przepisów ustawy Prawo Wodne przejęły one również dotychczasowe kompetencje starostw w zakresie wydawania pozwoleń wodnoprawnych. Wpłynęło to znacząco na wcześniejsze uzgodnienia jakie KP posiadał z ZMiUW w Lublinie. Obszar, na którym zlokalizowane były planowane inwestycje dotychczas podlegał oddziałowi terenowemu ZMiUW w Zamościu (będący oddziałem ZMiUW w Lublinie). To z jego pracownikami oraz dyrektorem ZMIUW dokonywano stosownych uzgodnień. Od 1 stycznia 2018 r. obszar ten przeszedł pod Zarząd Zlewni w Białej Podlasce (sic! oddalonej od obszaru realizacji o setki kilometrów), która dotychczas nie zarządzała tym obszarem i nie była zaznajomiona z jego specyfiką. W związku z powyższym skontaktowano się z nową jednostką w celu przekazania im dotychczasowych ustaleń dokonanych w sprawie inwestycji na ich terenie. W dniu 22 lutego 2018 r. Przedstawiciele KP spotkali się dyrektorem Zarządu Zlewni i pracownikami odpowiedzialnymi za eksploatację urządzeń wodnych. Wówczas przedstawiciele Zarządu Zlewni nie podjęli żadnych wiążących decyzji w tym m.in. przekazania prawa do dysponowania gruntem na cele budowlane co umożliwiło dalsze postępowanie w zakresie uzyskania niezbędnych pozwoleń. W związku z powyższym złożono (28.02.2018 r.) ponownie wnioski uzgadniający zaplanowane działania. W kwietniu 2018 r. uzyskano odpowiedź o konieczności dokonania

stosownych zgłoszeń, ponadto okazało się, że część gruntów, która w wypisach z rejestru gruntów podlegała wcześniej ZMiUW w Lublinie, obecnie [po styczniu 2018 r.] nie podlega nowej jednostce PGW WP a starostwom, z którymi należy dokonać stosownych uzgodnień. W przypadku kilku inwestycji (dot. obiektu Śniatycze – torfowisko kopułowe oraz 2 szt. zabudowy biologicznej w obrębie obiektu Antoniówka) uzgodnień należało dokonać z jednostką zwierzchnią czyli RZGW w Lublinie. W maju 2018 r. Klub złożył stosowne wnioski do RZGW w Lublinie o udzielenie promesy zawarcia umowy na użyczenie gruntów. Uzgodnienia z RZGW w Lublinie trwały kilka miesięcy, w trakcie których Klub musiał złożyć ponowny wniosek o uzgodnienie przyjętych rozwiązań projektowych (uzgodniony w sierpniu 2018 r.). Ostateczne zgody na realizację działań na grantach Skarbu Państwa w zarządzie PGW WP Klub otrzymał 9 sierpnia 2018 r.

- W związku z faktem, że część gruntów będąca wcześniej w zarządzie ZMIUW w Lublinie (na których dokonano uzgodnień) przeszła w zarząd Starostw (zgodnie z informacją od PGW WP) Klub był zmuszony dokonać kolejnych uzgodnień z właściwą jednostką, Starostwem w Tomaszowie Lubelskim i Starostwem w Zamościu, które również trwały kilka miesięcy.

Powyższe trudności wpłynęły bezpośrednio na konieczność wydłużenie projektu do końca 2018 r. Dodatkowy czas na dokonanie wszystkich niezbędnych uzgodnień pozwolił na zrealizowanie większości zakładanych we wniosku o wprowadzenie istotnej zmiany do projektu działań ochronnych.

Działanie A2: Sporządzenie dokumentacji i planów zarządzania obszarem, w tym planów ochrony dla obszarów Natura 2000 w granicach obiektów (tam gdzie ich nie wykonywano i nie planuje się wykonywać w czasie projektu)

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	I kwartał 2015	I kwartał 2015
<i>zakończenie</i>	III kwartał 2017	III kwartał 2017
Terminy realizacji kamieni milowych		
	--	--
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
dokumentacje i plany zarządzania obszarem	30/09/2017	30/09/2017
Wskaźniki		
dokumentacje i plany zarządzania obszarem	23 (86)	23 (105)

Opis realizacji działania

- Do wszystkich Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska (jako jednostek odpowiedzialnych za końcowe zapisy w tworzonych lub opracowanych planach zadań ochronnych) zostały rozesłane informacje o zidentyfikowanej powierzchni siedliska 7230 oraz realizacji działań ochronnych w jego obrębie. W trakcie sporządzania planów zadań ochronnych pracownicy projektu aktywnie uczestniczyli w całym procesie formułowania zapisów do planu zadań ochronnych, wnosząc uwagi w zakresie ochrony siedliska 7230. Dotyczyło to m.in. PZO dla obszaru Natura 2000: Moczary PLH180026, Beskid Żywiecki PLH240006, Małe Pieniny PLH120025, Ostoja Popradzka PLH120019, Torfowiska nad Prosną PLH100037 oraz Bagna Orońskie PLH140023.
W **ZAŁĄCZNIKU NR 8** zestawiono wszystkie plany ochrony i plany zadań ochronnych dla poszczególnych obszarów Natura 2000/parków narodowych z informacją zawierającą dane o siedlisku 7230.
- Zgodnie z zawartym porozumieniem z Regionalną Dyrekcją Ochrony Środowiska w Łodzi wykonano plan zadań ochronnych dla obszaru Torfowiska na Prosną PLH100037, który został zatwierdzony zarządzeniem z dnia 21 listopada 2017 r. Zarządzenie to, stanowiące akt prawa miejscowego, zostało opublikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego 23 listopada 2017 r. (Dz. Urz. Woj. Łódź. poz. 4869). Ponadto w ramach tego porozumienia dla obszaru Natura 2000 Łąka w Bęczkowicach wykonano zgodnie z zapisami obowiązującego PZO dla tego obszaru: uzupełnienie stan wiedzy o przedmiotach ochrony tj. siedliska 7230, lipiennika Loesela, przeprowadzenia monitoringu stanu tych przedmiotów ochrony oraz monitoringu realizacji celów działań ochronnych. Opracowanie znajduje w **ZAŁĄCZNIKU NR 9**.
- Opracowane zostały dokumentacje przyrodnicze, stanowiące jednocześnie plany zarządzania siedliskiem w obszarach Natura 2000, o strukturze odpowiadającym planom zadań ochronnych. Zawierają one szczegółowy opis przyrodniczy obszaru Natura 2000, opis obiektów projektu, które w danym obszarze stanowią kompleks (geologia – stratygrafia złoża, historia użytkowania wraz z historycznymi mapami), mapy roślinności (historyczne i aktualne), opis stanu zachowania siedliska (zdjęcia fitosocjologiczne, badania chemizmu wody i jej właściwości fizycznych), opis zagrożeń, identyfikacja działań ochronnych wraz ze wskazaniem ich lokalizacji, identyfikacja struktury własności i inne ważne dla ochrony siedliska informacje. Wszystkie dokumentacje zostały zamieszczone w wersji elektronicznej w **ZAŁĄCZNIKU NR 9**. Dokumentacje zostały opracowane dla poszczególnych obszarów Natura 2000 i zawierają charakterystyki obiektów leżących w danym obszarze Natura 2000.

Uznaliśmy, iż tak zgrupowane opisy będą bardziej użyteczne np. dla RDOŚ czy administracji Lasów Państwowych. Oznacza to, że każda z tych Dokumentacji zawiera kompleksowe podejście do ochrony siedliska 7230 w danym obszarze Natura 2000, jednocześnie określając zagrożenia dla każdego płatu siedliska osobno (105 płatów). Ostatecznie zatem dla każdego z 23 obszarów powstały dokumentacje przyrodnicze zawierające odniesienie do poszczególnych obszarów i poszczególnych obiektów/płatów siedliska 7230 (sumarycznie 105 płatów). Przy czym w kilku przypadkach kilka płatów siedliska uznano za jeden obiekt (np. 7 płatów siedliska 7230 Pod Durbaszką, 1-5 znajdujących się w obszarze Natura 2000 Małe Pieniny PLH120025 uznano za jeden obiekt), zatem tak naprawdę w dokumentacjach opisano 116 odrębnych płatów zgrupowanych w 105 obiektów w 23 obszarach Natura 2000. Pierwotnie we wniosku zakładano opracowanie 23 dokumentacji obejmujących charakterystykę 86 obiektów (z wyjątkiem płatów na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego, Magurskiego Parku Narodowego i Bieszczadzkiego Parku Narodowego, gdzie powstawały plany ochrony – projekty planów ochrony zawierając niezbędne zapisy w zakresie siedliska 7230, jednak dotychczas plany ochrony nie zostały zatwierdzone). W niektórych przypadkach w trakcie realizacji projektu, wykonywania inwentaryzacji przyrodniczej, czy monitoringu identyfikowano dodatkowe płaty siedliska 7230 w obszarze Natura 2000, które zdecydowano się objąć również działaniami ochronnymi, nie wpłynęło to na zwiększenie zaplanowanych kosztów wykonania działań ochronnych. Wynika to również z idei objęcia kompleksową ochroną siedliska 7230 w poszczególnych obszarach Natura 2000, i tak np. w obszarze Małe Pieniny PLH120025 w projekcie znalazły się wszystkie zasoby siedliska 7230 ujęte w planie zadań ochronnych na pomocy porozumienia z RDOŚ w Krakowie. Zatem liczba obiektów/płatów siedliska zwiększyła się w stosunku do zaplanowanych. Zdecydowano się w ten sposób „zrekompensować” brak możliwości wykonania dokumentacji dla jednego z obszarów Natura 2000 Lipienniki w Dąbrowie Górniczej PLH240037 – sytuację opisano poniżej.

Dokumentacje te znajdują się na stronie internetowej w zakładce PLIKI w części Dokumentacje przyrodnicze: <http://alkfens.kp.org.pl/pliki/dokumentacje-przyrodnicze-life-s/>

Dokumentacje zostały przekazane wraz z Progress Report, jednak wówczas sygnalizowano, że część z nich zostanie uzupełniona o obserwacje z roku 2018, zatem przesyłamy je ponownie w wersji elektronicznej w **ZAŁĄCZNIKU NR 9**.

Dokumentacje w wersji elektronicznej zostały przekazane regionalnym dyrekcjom ochrony środowiska, zarządcom terenu: parkom narodowym, nadleśnictwom oraz parkom krajobrazowym. Dokumentacje mają posłużyć do opracowywanych obecnie planów zadań ochronnych jako dodatkowe źródło informacji. W większości przypadków nie było konieczności zmiany Standardowych Formularzy Danych w poszczególnych obszarach Natura 2000 – aktualizacje wykonane w roku 2017 i 2018 zawierały niezbędne dane. W przypadku dwóch obszarów konieczna była zmian – Torfowiska nad Prosną PLH100037, gdzie Klub wraz z opracowanym planem zadań ochronnych złożył wniosek o aktualizację SDF, która została wykonana oraz w przypadku obszaru Natura 2000 Łąka w Bęczkowicach PLH100004, gdzie wraz z odpracowaniem dotyczącym uzupełnienia stanu wiedzy został złożony wniosek o aktualizację SDF, obecnie w trakcie procedowania.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposoby ich rozwiązania:

Dla jednego z obszarów Natura 2000: Lipienniki w Dąbrowie Górniczej PLH240037, nie wykonano dokumentacji i planu zarządzania obszarem Natura 2000. Jak sygnalizowano we wcześniejszych sprawozdaniach Beneficjent napotkał problemy związane z możliwością wykonania jakichkolwiek działań na terenie tego obszaru. W obszarze tym od kilku lat narasta konflikt z właścicielami prywatnymi, którzy wykupili dawną kopalnię piasku z myślą o przekształceniu obszaru w atrakcyjny teren rekreacyjny i mieszkaniowy. Wszelkie próby kontaktu i jakichkolwiek ustaleń w zakresie ochrony siedliska ze strony organizacji przyrodniczych czy Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach nie przyniosły zamierzonego skutku. Na prośbę RDOŚ w Katowicach, z uwagi na nieprzychylność właścicieli prywatnych, Klub wstrzymał się z ustaleniami działań ochronnych do czasu zakończenia prac

nad planem zadań ochronnych dla tego obszaru. O przystąpieniu do sporządzania planu zadań ochronnych RDOŚ poinformował w IV kwartale 2015 r., pracownicy Klubu zadeklarowali się do czynnego udziału w całej procedurze m.in. w spotkaniach Zespołu Lokalnej Współpracy (ZLW). Drugie spotkanie ZLW odbyło się w listopadzie 2018 r., na którym przedstawiono wyniki prac inwentaryzacyjnych Wykonawcy planu zadań ochronnych. W spotkaniu uczestniczyli również właściciele prywatnie, którzy jednak nieprzychylnie wypowiedzieli się o wynikach prac, jak również wnieśli zastrzeżenia do wykonywania prac badawczych na ich gruntach. Konflikt w tym obszarze nadal trwa a interesy gospodarcze nadal przeważają nad ochroną siedliska. Niemniej jednak Klub Przyrodników nadal będzie monitorował postęp prac nad PZO dla tego obszaru jak również pozostaje w stałym kontakcie z wykonawcą PZO. O obszarze tym, jego walorach przyrodniczych i potrzebach ochronnych Klub wielokrotnie wspominał zarówno w RAPORCIE NAUKOWYM jak również monografii siedliska 7230 pt.: „Torfowiska alkaliczne w Polsce – zróżnicowanie, zasoby, ochrona”, będące załącznikami do niniejszego raportu.

Działanie B1: Zakup ziemi na cele przyrodnicze

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	II kwartał 2015	II kwartał 2015
<i>zakończenie</i>	I kwartał 2018	I kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych		
wykup ziemi na cele przyrodnicze	31/03/2018	31/03/2018
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
--	--	--
Wskaźniki		
zakup ziemi	3,17 ha	2,92 ha

Opis realizacji działania:

Działanie zgodnie z założeniami było realizowane było wyłączenie na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego. Wykupiono następujące grunty na cele przyrodnicze:

Nr działki	Nazwa obiektu	Numer aktu notarialnego/ księgi wieczystej	Data zawarcia aktu notarialnego	Zakupiona powierzchnia [ha]
121110_2.0002.14645/5 121110_2.0002.14645/17	Przysłop	Rep. A nr 6032/2016 NS1T/00100557/4	05.09.2016	0,4172
121109_2.0012.2801/1 121109_2.0012.5099	Jonkówki	Rep. A nr 5059/2016 NS1T/00086179/5	23.08.2016	1,3534
121109_2.0012.2818/4	Hala Nowa	Rep. A nr 6048/2016 NS1T/00086179/5	05.09.2016	0,7829
121109_2.0012.2792	Skole Jędrasowe	Rep. A nr 2124/2018 NS1T/00166971/2	12.03.2018	0,36 (z 1,8775 ha)
RAZEM				2,9135

Zakupione grunty stanowią najcenniejsze młaki – siedlisko 7230 na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego, pozostające dotychczas w rękach prywatnych. Do wszystkich obiektów przed zakupem zostały sporządzone operaty szacunkowe (**ZAŁĄCZNIK NR 10**) – koszty poniesione na ich zrealizowanie w całości pokrył GPN i nie wchodzi one w koszty projektu. Wykup gruntów umożliwia przeznaczenie tych gruntów wyłącznie na cele przyrodnicze ale również zapewnia możliwość prowadzenia działań ochronnych, w tym ekstensywnego koszenia w długoterminowej perspektywie. W Obszar parków narodowych zgodnie z polskim prawem obejmowany jest ochroną ścisłą, czynna lub krajobrazową, co przesądza się ustanowionym dla parku planie ochrony lub zadaniach ochronnych. Ochroną krajobrazową obejmowane są zazwyczaj grunty obcej własności – prywatne, które znalazły się w granicach parku. Wykup tych gruntów umożliwia przeniesie tych gruntów do ochronny czynnej i tym samym prowadzenie działań ochronnych przez park.

Wszystkie akty notarialne (ZAŁACZNIK NR 11) zawierają zapis zgodny z art. 26 Postanowień Wspólnych. Współbeneficjent podjął również starania by zapisy znalazły się w księgach wieczystych przedmiotowych działek, składając pismo do właściwego sądu. Jednak w dniu 31.01.2019 r. Sąd Rejonowy w Nowym Targu postanowił oddalić wniosek o wprowadzenie do działu III Ksiąg Wieczystych klauzuli o nieodwołalnym przeznaczeniu zakupionych gruntów na cele związane z ochroną przyrody, uzasadniając to faktem, że brak przepisu, który stanowiłby podstawę dla żądanego wpisu. Gorczański Park Narodowy odwołał się od niniejszego postanowienia.

Zgodnie z zaleceniami Komisji z pisma Ares(2018)5245331 – 12/10/2018 działki zostały wprowadzone do Bazy Wykupów Gruntów LPD Komisji listopadzie 2018 roku, wysłane do weryfikacji i zatwierdzone.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewyżczenia:

Powierzchnia zakupiony gruntów różni się nieznacznie od zaplanowanej we wniosku, wynika to z faktu, że zakupiono inne działki niż pierwotnie zakładano. Pomimo wcześniej poczynionych ustaleń, właściciele prywatnymi obiektu Hala Filasowa wycofali się z umowy sprzedaży. O możliwości zamiany gruntów sygnalizowano we wcześniejszych raportach (Progress Report), gdzie alternatywą był zakup jednej z łąk na terenie GPN, gdzie właściciele wyrazili już zgodę na zakup. W związku możliwością zakupu przedmiotowej działki wyrażoną w piśmie Komisji Ares(2018)12149328-05/03/2018, gdzie tylko część działki została zakupiona ze środków projektu, pozostałą część pokrył z własnych środków Gorczański Park Narodowy. Wszystkie zalecenia Komisji wyrażone w piśmie zostały uwzględnione. W akcie notarialnym w odniesieniu do całej zakupionej działki wprowadzono zapis o nieodwołalnym przeznaczeniu obszaru na cele ochrony przyrody. Ponadto koszty zakupu zostały podzielone proporcjonalnie do powierzchni. Dla zakupionych gruntów (tak jak również dla pozostałych działek) został opracowany operat szacunkowy, określający jednakową cenę dla całej działki. Działka zgodnie z inwentaryzacją pracowników Gorczańskiego Parku Narodowego stanowi torfowiska alkaliczne, z otaczającymi ją łąkami wilgotnymi, łąką mieczykowo-mietlicową, borówczyska oraz młodnik drzew na gruntach rolnych. Poniżej zgodnie z zaleceniami przedstawiamy mapę obrazującą zasięg siedliska 7230/część wykupioną działki w stosunku do całości działki ewidencyjnej, przy czym podkład mapowy nie odzwierciedla działań ochronnych, które zostały wykonane w drugiej połowie roku 2018 r. Monitoring efektów tych działań będzie prowadzony przez Gorczański Park Narodowy zgodnie z założeniami działań ochronnych i projektu planu ochrony.

Legenda

- wykupiony fragment działki_siedlisko 7230
- granica działki ewidencyjnej

Działanie C1: Poprawa warunków wodnych poprzez budowę zastawek, przetamowań i /lub punktową likwidację „miejsc skoncentrowanego przepływu wody” hamująca erozję (szczególnie w obrębie terenów górskich)

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
rozpoczęcie	IV kwartał 2015	IV kwartał 2016
zakończenie	IV kwartał 2018	IV kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych		
Wybudowanie zastawek	31/12/2018	31/12/2018
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
--	--	--
Wskaźniki		
Ilość wybudowanych zastawek	85	65

Opis realizacji działania:

1. Wybudowano na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego w obrębie 3 cieków 25 szt. przetamowań mających za zadanie hamowanie erozji na stokach hali. W dniu 14 września 2016 r. Park ogłosił zapytanie cenowe na wykonanie przetamowań na swojej stronie internetowej⁶. Z wybranym wykonawcą została zawarta umowa nr 77/GPN/IV/2016 z dnia 26 września 2016 r. Roboty zostały odebrane bez zastrzeżeń. Wybudowane przetamowania skutecznie podniosły poziom wody i zahamowały proces erozji w obrębie młak, gdzie efekty można było zauważyć już w pierwszym sezonie wegetacyjnym. Na terenie obiektu prowadzony jest cały czas monitoring hydrologiczny, wyniki prowadzonych badań zamieszczono również w RAPORCIE NAUKOWYM. **[25 szt. przetamowań – Gorczański Park Narodowy]**
2. W dniu 21 września 2017 r. ogłoszono zapytanie o cenę na wykonanie działań ochronnych polegających na ograniczeniu odpływu wody z torfowiska alkalicznego poprzez wykonanie 8 szt. tymczasowych przegród drewnianych⁷ w obrębie obiektu Siedlisk. Z Wykonawcą została podpisana umowa w dniu 20 października 2017 r. (nr 134/2017), a roboty zostały odebrane bez zastrzeżeń w dniu 9.11.2017 r. **[8 szt. przetamowań – Siedliska/Uroczyska Roztocza Wschodniego PLH060093].**

Na podstawie opracowanej *Szczegółowej Koncepcji rozwiązań technicznych*, uzyskanych zgód i pozwoleń, zawartych porozumień (patrz opis zadania A1) przeprowadzono następujące zapytania oraz przetargi:

3. W dniu 13.04.2018 r. ogłoszono zapytanie ofertowe na wykonanie zabudowy biologicznej (jako jeden ze sposobów poprawy warunków wodnych i hamowania nadmiernego odpływu) na rowach w obrębie obiektu Perespa, które zostało opublikowane na stronie internetowej Klubu Przyrodników⁸, jak również na tablicy ogłoszeń. Do dnia składania

⁶ https://www.gorczańkipark.pl/UserFiles/File/Przetargi_ogloszenia/2016/zapytanie%20odkrzewianie.pdf
https://www.gorczańkipark.pl/UserFiles/File/Przetargi_ogloszenia/2016/wynik%20odkrzewianie%202016.pdf

⁷ <http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/2478-zapytanie-o-oferte-ograniczeniu-odplywu-wody-z-torfowiska-wykonanie-przegrod-drewnianych>

⁸ <http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/2499-zapytanie-ofertowe-wykonane-zabudowy-biologicznej-rowow>

- ofert wpłynęła tylko jedna oferta. Umowę podpisano z Wykonawcą w dniu 26.04.2018 r. (nr umowy 28/2018), prace zostały odebrane bez zastrzeżeń w dniu 31.05.2018 r. **[4 szt. zabudowy biologicznej – Perespa/Dolina Sieniochy PLH060025]**
4. W dniu 26.06.2018 r. ogłoszono na stronie internetowej Klubu Przyrodników⁹, jak również na tablicy ogłoszeń zapytanie ofertowe na wykonanie 12 szt. przepustów dławiących na terenie dwóch obiektów. Wybrano najkorzystniejszą ofertę, jednak po skontaktowaniu się z Wykonawcą w celu podpisania umowy. Wykonawca odstąpił od zawarcia umowy uzasadniając ten fakt błędnie wykonaną przez siebie kalkulacją oferty. Umowa została podpisana z Wykonawcą, który jako drugi zaoferował najkorzystniejszą ofertę, w dniu 10.07.2018 r. (nr 35/2018). Roboty zostały odebrane bez zastrzeżeń w dniu 20.08.2018 r. **[11 szt. przepustów dławiących – Plebanka/Łąki nad Szyszłą PLH060042 oraz 1 szt. Przepustu dławiącego – Perespa/Dolina Sieniochy PLH060025].**
5. W dniu 20.09.2018 r. ogłoszono przetarg w trybie przetargu nieograniczonego na bazie Kodeksu Cywilnego z ogłoszeniem w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej¹⁰ na wykonanie ścianki przeciwfiltracyjnej na terenie obiektu torfowisko kopułowe Śniatycze oraz robót konserwatorskich dwóch budowli piętrzących polegające na naprawie i uzupełnieniu tzw. zamknięć. Przetarg przed terminem składania ofert został unieważnionych przez Zmawiającego z powodu błędów zawartych w ogłoszeniu. W dniu 25.09.2018 r. ponownie ogłoszono przetarg z terminem składania ofert wyznaczonym na 08.10.2018 r. Jednak z uwagi na błędnie podany numer konta na które należało wpłacić wadium (nieaktualne konto bankowe Klubu), termin składania ofert przesunięto na 10.10.2018 r. W ramach przetargu wpłynęła tylko jedna oferta. Z Wykonawcą podpisano umowę w dniu 17.10.2018 r. (nr 53/2018) z terminem zakończenia prac przypadającym na 15 grudnia 2018 r. Prace zostały odebrane bez zastrzeżeń w dniu 19 grudnia 2018 r. Już podczas odbioru zaobserwowano znaczącą poprawę warunków wodnych w obrębie torowiska – woda była zatrzymywana po zewnętrznej ściance, tym samym podnosząc poziom wód w obrębie kopuły torfowiska. Przedmiotem prac było wykonanie ścianki przeciwfiltracyjnej mającej na celu ograniczeniu drenażu kopuły (wyniesionej kilka metrów nad poziom ciekłu) przez przecinającą ją rzekę, na odcinku 300 m z obu jej stron. Należy podkreślić fakt, że torowiska źródłiskowe zajmują mniej niż 1% powierzchni torfowisk w Polsce, natomiast żywe źródłiskowe torfowiska kopułowe są jeszcze rzadsze i unikatowe. Prof. dr hab. Radosław Dobrowolski z Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie wraz z gronem specjalistów prowadził badania tego obiektu. Szczegółowe analizy sedimentologiczne, paleobotaniczne, malakologiczne, geochemiczne, izotopowe C12O18 czy datowania radiowęglowe potwierdziły, że obiekt ten jest jedynym z najcenniejszych obiektów mokradłowych w tej części Polski i Europy. Do szczególnych jego walorów należy przede wszystkim niczym nie zakłócona budowa geologiczna. Okres odkładania się martwicy wapiennej w ok. 600 cm profilu trwał tu blisko 10 tys. lat! Budowa profilu w doskonały sposób odzwierciedla korelację pomiędzy zmianami klimatycznymi (temperatura i wilgotność powietrza) a tempem przyrostu kopuły źródłiskowej, w tym warstw martwicy wapiennej. Realizacja przedmiotowej inwestycji przyczyni się do zachowania tego cennego obiektu. Z uwagi na rozmiar i zasięg inwestycji, efekt przyrodniczy jej realizacji równa się z wybudowaniem co najmniej 20 zastawek/przetamowań, bezpośrednio na rzece Sieniocha. Oprócz budowy ścianki wykonano również prace konserwatorskie dwóch przepustów znajdujących się na rzece Sieniocha, polegających głównie na uzupełnieniu zamknięć przepustów, m.in. poprzez zainstalowanie drewnianych szandorów. Rozpoczęcie jak i zakończenie prac zostało zgłoszone zgodnie z uzgodnieniami Nadzorowi Wodnemu w Hrubieszowie. **[ścianka przeciwfiltracyjna o długości 2 x 300 m= 20 szt. zastawek oraz 2 szt. prac**

⁹<http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/2770-zapytanie-ofertowe-wykonanie-przepustow-dlawiacych>

¹⁰<http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/2790-ogloszenie-o-zamowieniu-wodne-roboty-budowlane-wykonanie-ścianki-przeciwfiltracyjnej>

konserwatorskich przepustów – torfowisko kopułowe Śniatycze/ Dolina Sieniochy PLH060025]

6. W dniu 14 listopada 2018 r na stronie internetowej Klubu Przyrodników¹¹ oraz na tablicy ogłoszeń w siedzibie Zarządzie Klubu Przyrodników ogłoszono zapytanie o oferty na realizację zadania polegającego na wykonaniu przepustów dławiących i zabudowy biologicznej w obrębie 4 torfowiska alkalicznych (Perespa, Antoniówka, Rudka, Śniatycze – Swaryczów), w sumie 14 szt. różnorodnych urządzeń mających na celu poprawę warunków wodnych. Zgłosił się tylko jeden wykonawca, z którym podpisano umowę w dniu 21.11.2018 r. Prace zostały odebrane w dniu 20.12.2018 r. Od realizacji jednej inwestycji w obrębie obiektu Antoniówka Zamawiający odstąpił (patrz wyjaśnienia poniżej). **[1 szt. przepustu dławiącego – Perespa; 1 szt. przepustu dławiącego oraz 5 szt. zabudowy biologicznej – Rudka; 2 szt. przepustu dławiącego, 1 szt. zabudowy biologicznej oraz roboty konserwatorskie zastawki – Śniatycze Swaryczów; 2 szt. zabudowy biologicznej – Antoniówka]**

Podsumowując: w ramach projektu wykonano 65 szt. przetamowań/przepustów/innych urządzeń poprawiających warunki wodne w obrębie torfowisk. Zgodnie z wnioskiem o przedłużenie trwania projektu o 6 miesięcy był to wariant optymistyczny, który udało się zrealizować. Należy zaznaczyć, że wybudowana ścianka przeciwfiltracyjna liczona jako jedno urządzenie przynosi tak naprawdę efekt ekologiczny równy wybudowaniu co najmniej 20 szt. zastawek na rzece.

W związku z powyższym zwracamy się z uprzejmą prośbą o zatwierdzenie zmiany wskaźnika dotyczącego ilości wybudowanych zastawek, przetamowań i /lub punktowej likwidacji miejsc skoncentrowanego przepływu wody na 65 szt. Pragniemy zaznaczyć, że tam gdzie to było możliwe dokonano stosownych uzgodnień z właścicielami i zarządcami terenu w celu realizacji inwestycji. Wszystkie zastosowane rozwiązania zostały dostosowane do panujących warunków hydrologicznych w poszczególnych torfowiskach tak by jak najefektniej przyczynić się do poprawy warunków wodnych. Zakładany efekt w ocenie Beneficjenta został osiągnięty.

Poniżej zestawiono w tabeli liczbę zakładanych pierwotnie przetamowań i zastawek oraz wykonane działania w ramach projektu.

¹¹<http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/2797-zapytanie-ofertowe-wykonanie-przepustow-dlawiaczych-i-zabudowy-biologicznej>

Tabela zbiorcza ilustrująca liczbę zakładanych pierwotnie i obecnie zrealizowanych przetamowań i zastawek

Lp.	Obszar Natura 2000	Nazwa obiektu	Powierzchnia siedliska [ha]	Liczba przetamowań [szt.]		Uwagi	Powierzchnia siedliska [ha] - poprawa w wyniku budowy przetamowań	Powierzchnia siedliska [ha] - warunki dobre bez konieczności zakładanych przetamowań
				planowana we wniosku	wykonane			
1	Ostoja Gorczańska PLH120018	Hala Filasowa	2,3	1	0	Działanie nie wykonano z uwagi na brak zgody właściciela na wykonanie jakichkolwiek działań ochronnych.	0	0
		Hala Długa	0,7	2	25	Zwiększono liczbę wykonanych przetamowań z uwagi na pogarszający się stan młak, wynikający z pogłębiającej się erozji cieków na zboczach gdzie występują młaki. Zwiększona erozja przyczyniała się do odwodnienia młak.	1,4	0
2	Beskid Żywiecki PLH240006	Hala Boracza	0,1	1	0	Działanie nie było konieczne do wykonania, poprawa warunków wodnych w obrębie siedliska	0	0,1
3	Ostoja Magurska PLH180001	Wilsznia	0,4	1	0	Brak konieczności poprawy warunków wodnych, które uległy zmianie od momentu złożenia wniosku.	0	0,4
4	Dolina Sieniochy PLH060025	Antoniówka	4,7	5	2	Liczba zastawek zmniejszyła się z uwagi na doprecyzowanie potrzebnych rozwiązań zapewniających poprawę warunków hydrologicznych na podstawie przeprowadzonych obserwacji, monitoringu.	4,7	0
	Dolina Sieniochy PLH060025	Komarów	1,4	2	0	Właściciel sam prowadzi ekstensywną gospodarkę kośną w obrębie torfowiska alkalicznego, brak zgody na wykonanie działań ochronnych powodujących wzrost wilgotności terenu.	0	0,0
	Dolina Sieniochy PLH060025	Śniatycze - torfowisko kopulaste	14,0	11	3 (=23)	Liczba zastawek zmniejszyła się, gdyż zmieniono koncepcję ochrony siedliska (zamiast piętrzyć wodę w kanale tranzytowym zablokowano drenaż wód z kopuły do kanału, oddzielając kanał od torfowiska szczelną ścianką przeciw filtracyjną), zapewniającą siedlisku lepszą ochronę. Nowe rozwiązania: ścianka przeciwfiltracyjna wykonana na długości 2 x 300 m zapewni lepszą poprawę warunków wodnych niż 20 szt. zastawek. Ponadto zastosowane rozwiązanie nie powodowało sytuacji konfliktowych z użytkownikami łąk wzdłuż kanału, powyżej objętej projektem kopuły torfowiska alkalicznego). Dodatkowo wykonano prace konserwatorskie w obrębie 2 przepustów. Ponadto 5 szt. planowanych pierwotnie przetamowań nie udało się wykonać z uwagi na nieunormowany stan prawny gruntów, opisany w działaniu A1.	14,0	0

Lp.	Obszar Natura 2000	Nazwa obiektu	Powierzchnia	Liczba przetamowań [szt.]		Uwagi	Powierzchnia siedliska [ha]	Powierzchnia siedliska [ha]
	Dolina Sieniochy PLH060025	Śniatycze - Swaryczów	60,1	10	4	Liczba zastawek zmniejszono, z uwagi na zmniejszenie powierzchni siedliska objętej działaniem z projektu, ponad 29 ha użytkowanych jest ekstensywnie przez właściciela (wzrost uwilgotnienia w tej części nie jest pożądanym przez właściciela). Ponadto 2 szt. planowanych przetamowań nie udało się zrealizować z uwagi na brak zgody właściciela.	31,1	29
	Dolina Sieniochy PLH060025	Perespa	13,3	6	6	Liczba przetamowań nie uległa zmianie	13,3	0
	Dolina Sieniochy PLH060025	Rudka	25,5	11	6	Liczba planowanych przepustów/przetamowań uległa zmianie, z uwagi na lepsze rozpoznanie obiektu i panujących tam warunków wodnych.	25,5	0
5	Dolina Górnej Siniochy PLH060086	Kolonia Niewirków	5,3	8	0	Brak zgody właściciela, pomimo wielokrotnych rozmów.	0	0
	Dolina Górnej Siniochy PLH060086	Miączyn	0,2	2	0	Właściciel sam użytkuje ekstensywnie torfowisko alkaliczne, brak zgody na wykonanie działań ochronnych powodujących wzrost wilgotności terenu.	0	0
6	Łąki nad Szyszłą PLH060042	Plebanka	7,0	3	11	Ilość przetamowań zwiększyła się z uwagi na konieczność, poprawy warunków wodnych w większej skali niż przewidywano.	7	0
	Łąki nad Szyszłą PLH060043	Jurów	1,3	1	0	Brak zgody właściciela, pomimo wielokrotnych rozmów.	0	0
7	Uroczyska Roztocza Wschodniego PLH060093	Siedliska	1,3	4	8	Ilość przetamowań zwiększyła się z uwagi na konieczność, poprawy warunków wodnych w większej skali niż przewidywano.	1,3	0
8	Ostoja Szaniecko-Solecka PLH 260034	Torfowisko w Zwierzyńcu	2,9	5	0	Brak zgody właścicieli, bardzo duże rozdrobnienie działek ewidencyjnych.		
9	Lipienniki w Dąbrowie Górniczej PLH240037	torfowisko Antoniów i piaskownia Kuźnica Wareżyńska	6,2	9	0	Zaniechanie wykonania działań ochronnych z uwagi z na narastający konflikt z właścicielami prywatnymi, Wszelkie próby kontaktu i jakichkolwiek ustaleń w zakresie ochrony siedliska ze strony organizacji przyrodniczych czy Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach nie przyniosły zamierzonego skutku. Na prośbę RDOŚ Klub wstrzymał się z ustaleniami i wykonaniem działań, z uwagi na trwający proces opracowania planu zadań ochronnych	0	0
10	Pakosław PLH140015	Torfowisko koło wsi Pakosław	6,6	3	0	Brak zgody właścicieli, bardzo duże rozdrobnienie działek ewidencyjnych.	0	0
Razem			153,2	85	65 (=85)		98,3	29,478

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężania:

Trudności związane z dokonaniem stosownych uzgodnień na gruntach prywatnych jak również na gruntach Skarbu Państwa – opisanych w działaniu A1 - przełożyły się bezpośrednio na realizację działania C1, wpływając na opóźnienia w realizacji tego działania i związaną z tym konieczność wydłużenia trwania projektu. Realizacja inwestycji w drugim półroczu 2018 r., wpłynęła na brak możliwości przedstawienia wyniku z monitoringu hydrologicznego oceniającego efekt wybudowanych urządzeń, zgodnie z zapisami Komisji ujętymi w piśmie Ares(2018)1214928-05/03/2018. Niemniej jednak w większości miejsc realizacji urządzeń poprawiających warunki wodnych prowadzony jest na bieżąco monitoring hydrologiczny dzięki zamontowanym automatycznym rejestratorom poziomu wody typu diver, dotyczy to obiektów: Hala Długa, Śniatycze – Swaryczów oraz torfowisko kopułowe Śniatycze, gdzie urządzenia zamontowano jeszcze przed rozpoczęciem działań ochronnych. Po upływie minimalnie jednego roku hydrologicznego będzie można ocenić efektywność zamontowanych urządzeń. Jednak już teraz – kilka miesięcy po realizacji inwestycji, bez specjalistycznych urządzeń zaobserwowano znaczącą poprawę warunków wodnych. W ocenie Beneficjenta lokalizacja i rodzaj przyjętych rozwiązań został tak dopasowany do indywidualnych „potrzeb” danego torfowiska, że wykonane działania przyniosą zamierzony efekt ekologiczny. Ponadto w After Life Plan działania to zostało zaplanowane na kolejne lata.

Jak wspomniano wcześniej, nie udało się zrealizować jednego przepustu dławiącego na terenie obiektu Antoniówka. Zgodnie z umową nr 60/2018 z dnia 21 listopada 2018 r. zostało zlecone wykonanie m.in. przepustu dławiącego na terenie obiektu Antoniówka na działce 82 obręb Komarów Osada, gmina Komarów Osada. Zgodnie z wcześniejszymi wizjami terenowymi dokonanymi przez Zamawiającego przepust miał być wykonany na rowie o szerokości ok 1,5 m szerokości i do 1 m głębokości. Taki opis został zawarty w zapytaniu ofertowym z dnia 14 listopada 2018 r. stanowiący załącznik do w/w umowy.

W dniu 13 grudnia 2018 r. Wykonawca zgłosił brak możliwości wykonania przedmiotu zamówienia zgodnie z zakładanymi założeniami z uwagi na drastycznie podniesiony poziom zwierciadła wód powierzchniowych (ok. 80-90- cm) skutkujący zalaniem rowu oraz sąsiadującego z nim terenu. Zmiana stosunków wodnych związana jest z podpiętrzeniem wód przez bobry. W dniu 19 grudnia Zamawiający dokonał wizji terenowej w celu potwierdzenia braku możliwości wykonania tego działania. Wizja terenowa potwierdziła drastycznie podniesienie poziomu wód w rowie. Rów był wypełniony wodą na szerokość ponad 5 m i ok. 2 m głębokości. Z uwagi na panujące warunki wywołane podniesieniem się poziomu wody zarówno w rowie jak również na przyległym terenie dotarcie do miejsca realizacji przepustu było bardzo utrudnione, a sama realizacji przepustu nie była możliwa w zakładanym miejscu. Zamawiający potwierdził również fakt, iż zaistniała sytuacja wywołana jest przez bobry. W związku z powyższym Zamawiający w porozumieniu z Wykonawcą zdecydował się na odstąpienie od realizacji tej części zamówienia. Wykonawca zgodził się na pomniejszenie wynagrodzenia o wartość przepustu dławiącego wskazaną w ofercie Wykonawcy z dnia 18 listopada 2018 r.

Wykaz działań ochronnych w poszczególnych obiektach oraz warstwy .shp stanowi **ZAŁĄCZNIK NR 12.**

Działanie C2: Poprawa warunków świetlnych i wodnych poprzez usunięcie drzew i krzewów.

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
rozpoczęcie	IV kwartał 2015	IV kwartał 2015
zakończenie	III kwartał 2017	IV kwartał 2017 (+10.17)
Terminy realizacji kamieni milowych		
Usunięcie drzew i krzewów na zakładanych powierzchniach	31/10/2017	31/10/2017
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
--	--	--
Wskaźniki		
Ilość ha objęta działaniami	52	70

Opis realizacji działania:

Wykonanie wszystkich działań ochronnych (C1-C3) związane było z koniecznością uzyskania niezbędnych pozwoleń i zawarciem stosownych porozumień od właścicieli prywatnych, jak również nadleśnictw czy parków narodowych. W związku z powyższym zdecydowano się na etapowe wykonywanie tego działania, mianowicie: tam gdzie udało się wcześniej uzyskać zgody - przystępowano do zlecenia wykonania działań.

1. W pierwszej kolejności w roku 2015 wykonano działania na terenie obiektów w województwie podkarpackim (teren Magurskiego Parku Narodowego, Nadl. Cisna, Rymanów, Dukła). Wykonawcę prac wyłoniono na podstawie rozeznania rynku. Zdecydowano się na przeprowadzenie rozeznania rynku wśród Wykonawców, którzy w latach ubiegłych wykonywali taki sam zakres prac na siedliska chronionych, w szczególności na siedliskach podmokłych w tym przypadku torfowiskach i młakach alkalicznych. Rozeznanie wśród byłych wykonawców miało na celu zminimalizowanie ryzyka związanego z powierzeniem pracy na wrażliwych siedliskach chronionych, jak również z powierzeniem sprzętu osobom, z którymi Klub nie współpracował. Umowę nr 30/2015 podpisano w dniu 20.10.2015 r. Prace zostały wykonane należyście i w terminie.
2. W kolejnym roku zdecydowano się na zatrudnienie pracownika, który będzie wykonywał działania na terenach, gdzie Klub dokonała stosownych uzgodnień lub gdzie planował uzyskiwać je systematycznie nie przewidując problemów, dotyczyło to głównie działań na terenie obiektów gdzie rozdrobnienie gruntów nie było tak duże tj. województwa małopolskiego, śląskiego, dolnośląskiego, łódzkiego, podkarpackiego, i jednego obiektu w woj. mazowieckim. Wykonawców/pracowników wyłoniono na podstawie zamieszczonego w dniu 29 czerwca 2016 r. na stronie internetowej Klubu Przyrodników¹² ogłoszenie o poszukiwaniu pracowników na umowę zlecenie. Na ogłoszenie odpowiedziały dwie osoby: Tomasz Bąkowski oraz Krzysztof Gmerek. Obie kandydatury spełniały wymogi zawarte w ogłoszeniu. Z kandydatami przeprowadzono rozmowy, które potwierdziły posiadane przez nich kwalifikacje. Ponadto jeden z kandydatów wykonywał w przeszłości podobne prace na rzecz Klubu, które zostały wykonane należyście i zostały przyjęte bez uwag. Ponadto p. Tomasz Bąkowski współpracował już wcześniej z p. Krzysztofem Gmerkiem i współpraca ta zgodnie z opinią obu panów układała się pomyślnie. W związku z powyższym zdecydowano się na zatrudnienie Tomasza Bąkowskiego i Krzysztofa Gmerka

¹² <http://www.kp.org.pl/pl/praca/1677-oferta-pracy-umowa-zlecenie>

w Klubie Przyrodników na umowę zlecenie. Z obu panami zawarto umowę zlecenie, umowy te były przedłużane pięciokrotnie w zależności od posiadanych przez Zamawiającego uzgodnień na wykonanie odkrzaczeń (Tomasz Bąkowski (TM) umowy nr: 22/2016, 29/2016, 1/2017, 30/2017, 34/2017, 4/2018; Krzysztof Gmerek (KG): 23/2016, 30/2016, 2/2017, 31/2017, 35/2017, 5/2018). Ostatnia odkrzaczania zostały wykonane w zimie na początku 2018 r. z uwagi na specyfikę obszaru – Łąka w Bęczkowicach, gdzie tylko dobrze zamrożone podłoże umożliwiło wykonanie działań ochronnych bez szkody dla samego siedliska. Poniżej wyszczególniono powierzchnie jakie zostały odkrzaczone w ramach poszczególnych umów.

3. Na pozostałych powierzchniach uzgodnienia z właścicielami prywatnymi trwały znacznie dłużej, dotyczy to przede wszystkim woj. lubelskiego, gdzie otrzymaliśmy dane osobowe właścicieli bardzo późno (patrz. opis działania A1), jak również woj. mazowieckiego i świętokrzyskiego, gdzie rozdrobnienie gruntów jest tak duże, że wpływało na wydłużenie się okresu uzgodnień z wszystkimi właścicielami. O skali rozdrobnienia i koniecznych uzgodnień mogą świadczyć następujące przykłady obiekt Rudka: 52 działki ewidencyjne i 49 właścicieli, obiekt Pakosław, 65 działek ewidencyjnych i 50 właścicieli. Do przystąpienia wykonania działań ochronnych/zlecenia odkrzaczania należało uzyskać zgody od wszystkich właścicieli gruntów, by zlecenie odkrzaczania było efektywne i opłacalne ekonomicznie. Dla tych gruntów zdecydowano się na wyłonienie wykonawcy w drodze przetargu realizowanego na podstawie art. 70¹ – 70⁵ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. Przetarg został ogłoszony w dniu 7.11.2016 r. na stronach Klubu Przyrodników¹³, jak również w na stronie internetowej TED (Tenders Electronic Daily) Suplementu do Dziennika Urzędowego Unii Europejskiej poświęconą europejskim zamówieniom publicznym. W postępowaniu wpłynęła tylko 1 oferta, którą przyjęto. Z Wykonawcą zawarto umowę nr 1/2017 w dniu 26.01.2017 r. Prace zostały wykonane zgodnie z umową do 31.10.2017 r. Poniżej wyszczególniono powierzchnie jakie zostały odkrzaczone w ramach tej umowy (Firma Prace Wysokościowe).

Beneficjent świadomie zdecydował się na dwa tryby zlecenia prac w ramach działania C2 (jak i działania C3) w projekcie. W pierwszym przypadku zlecono prace wykonawcom wyłonionym w ramach poszukiwania pracowników na umowę zlecenie na terenie obiektów, gdzie Beneficjent posiadał informację o właścicielach/zarządcach terenu i dla których były w większości już podpisane porozumienia, umożliwiło to wykonanie działania w zakładanym terminie. W ramach tych umów Klub Przyrodników udostępnił zatrudnionym pracownikom sprzęt zakupiony w ramach projektu (działanie C3). Tak jak wspomniano wcześniej wykonanie działań ochronnych na powierzchniach górskich wymaga większego nakładu sił oraz czasu na dotarcie do wyznaczonych obiektów. Taka forma zatrudnienia w tym przypadku była również korzystniejsza pod względem ekonomicznym. W drugim przypadku zdecydowano się na wyłonienie Wykonawcy w drodze przetargu, gdyż przedmiotowe obiekty znajdują się w bardziej sprzyjających uwarunkowaniach terenowych, są to obiekty o znacznych powierzchniach w projekcie zlokalizowane w miarę niewielkich odległościach, gdzie nie ma problemu z dojazdem. Co najważniejsze są to obiekty, dla których proces uzgodnień trwał znacznie dłużej niż w przypadku pozostałych. Terminy zawarte w podpisanej umowie gwarantowały niezbędny czas na uzyskanie wszystkich wymaganych zgód przed rozpoczęciem działań.

4. Działanie C2 na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego realizowane było przez Partnera projektu. Działania były zlecane w oparciu o przeprowadzone procedury przetargowe. GPN wykonuje działania ochronne na terenie Parku przez Wykonawców wyłanianych w cyklu dwuletnich przetargów obejmujących wykonanie działań ochronnych zarówno w obrębie siedlisk leśnych jak i nieleśnych. Pierwsze odkrzaczania wykonano w oparciu o przetarg na lata 2015-2016. Przetarg nieograniczony został ogłoszony w dniu 25.02.2015 r. na stronach

¹³<http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/1703-ogloszenie-o-zamowieniu-wykonanie-dzialan-ochronnych-na-torfowiskach-alkalicznych>

parku, jak również na stronie internetowej TED. Umowy z wykonawcami zostały podpisane 10 kwietnia 2015 r. 31/IV/GPN/15 oraz 32/IV/GPN/15 (obiekty Stawieniec i Borysówka). Następnie na dodatkowe powierzchnie Wykonawca został wyłoniony w drodze zapytania ofertowego, ogłoszonego w dniu 14 września 2016 r. Umowa z wybranym wykonawcom została podpisana w dniu 26 września nr 77/GPN/IX/2016 (dot. obiektów: Przysłopy, Jonkówki, Hala Nowa, Hala Długa). Kolejny przetarg był przeprowadzony w trybie przetargu nieograniczonego na wykonanie działań na terenie Parku w latach 2017-2019. Przetarg został ogłoszony w dniu 28.02.2017 r. W ramach przetargu wyłoniono wykonawców z którymi podpisano stosowne umowy w dniu 25.04.2017 r. 31/GPN/IV/17; 32/GPN/IV/17; 30/GPN/IV/17 (dotyczy obiektów Średniak; Polana Śmierdząca; Ludwikowa; Jasinkowa; Gronie Chowańcowe; Gronie Drożdżowe, Skole Jędrasowe). Wszystkie prace zostały odebrane bez zastrzeżeń.

Podsumowując: Zarówno Klub jak i Gorczański Park Narodowy wykonali działania ochronne na powierzchni ok. 70 ha torfowisk alkalicznych. Zwiększona powierzchnia objęta tym działaniem w stosunku do powierzchni zakładanej we wniosku wynika z długiego okresu czasu jaki upłynął od momentu planowania działania (głównie na podstawie wiedzy z przeprowadzonej inwentaryzacji przyrodniczej w latach 2008-2011) do czasu ich realizacji. Zwiększona sukcesja w obrębie torfowisk wymusiła konieczność przeprowadzenia działań na większej powierzchni, nie wpłynęło to na zwiększenie kosztów projektu w tej kategorii. **Prosimy zatem o zaakceptowanie zwiększonego wskaźnika wykonania dla tego działania.**

Ponadto w okresie trwania projektu dodatkowo zostało odkrzaczonych 11 ha torfowisk alkalicznych przez samych właścicieli prywatnych, przekonanych do realizacji działań ochronnych w trakcie prowadzonych spotkań i rozmów indywidualnych. W wielu przypadkach właściciele nie czekali na wykonanie działań w ramach projektu, z uwagi na chęć wcześniejszego przystąpienia do realizacji pakietów rolnośrodowiskowych, co było możliwe tylko i wyłącznie w określonych latach obowiązywania podjętego wcześniej zobowiązania.

Zbiornicza tabela przedstawiająca wykonanie działania C2 w ramach poszczególnych umów w projekcie.

Lp.	Umowa	Obiekty	Obszar Natura 2000	Powierzchnia działania C1 [ha]	Powierzchnia działania C2 [ha]
1	30/2015	Ciechan; Grab; Świerzowa Ruska; Wilsznia	Ostoja Magurska PLH180001	1,22	1,84
		Łysa Góra 1	Łysa Góra PLH180015		
		Jasiel 2	Ostoja Jaślińska PLH180014		
		Ostry 2	Bieszczady PLC180001		
2	22/2016 TB; 23/2016 KG	Czerwona Skała; Góra Homole; Homole; Homole 2; Homole 2; Huściawa 1-3; Kociubylska Skała 1-2; Pod Durbaszką 1, 2, 3, 4a, 4b, 5; Pod Dziurawą Skałą 1-3; Pod Przełęczą Rozdziela 1-2; Pod Smrekową 1-2; Pod Wierchliczką; Pod Wysoką, źródła Kamionki	Małe Pieniny PLH120025	4,38	4,58
		Torfy Orońskie	Bagna Orońskie PLH140023		

3	29/2016 TB; 30/2016 KG	Dolina Sopotnickiego Potoku 1-2	Ostoja Popradzka PLH120019	3,51	8,11
		Torfowisko Pastwa	Torfowisko nad Proszą PLH100037		
		Siedliska	Uroczyska Roztocza Wschodniego PLH060093		
4	1/2017 TB; 2/2017 KG	Polana Przysłop Twardorzeczka	Beskid Śląski PLH240005	8,28	8,34
		Hala Rysianka; Pod Halą Rysianką Pod Rycerzową 1; Pod Rycerzową 2 Złatna Huta; Dolina Ciapków; Hala Bułkowa 1	Beskid Żywiecki PLH240006		
		Polana Bernadowa; Polana Rożnowa	Ostoja Gorczańska PLH120018		
		Bukowina; Długie Młaki 2; Dolina Potasznik; Łomniczanka; Obidza; Pokrywisko	Ostoja Popradzka PLH120019		
		Łąka w Bęczkowicach	Łąka w Bęczkowicach PLH100004		
5	30/2017 TB; 31/2017 KG	Młaki za cmentarzem w Wołosatym Ostry 3	Bieszczady PLC180001	1,16	3,07
		Bandrów I -III	Moczary PLH180026		
6	34/2017 TB; 35/2017 KG	Niedamirów	Karkonosze PLH020006	4,2	4,2
		Torfowisko Pastwa 1	Torfowisko nad Proszą PLH100037		
		Łąka w Bęczkowicach	Łąka w Bęczkowicach PLH100004		
7	4/2018 TB; 5/2018 KG	Łąka w Bęczkowicach	Łąka w Bęczkowicach PLH100004	2,38	2,38
RAZEM (wykonanie przez pracowników)				25,13	32,52
8	1/2017 Prace Wysokościowe	Sędowice	Dolina Mierzawy PLH260020	1,47	1,47
		Torfowisko Bełk	Ostoja Nidziańska PLH260003	1,81	1,81
		Torfowisko w Zwierzyncu	Ostoja Szaniecko - Solecka PLH260034	0,70	0,70
		Pakośław PLH140015	Pakośław PLH140015	3,16	3,16
		Dolina Zwoleńki koło wsi Stara Siekierka	Dolina Zwoleńki	0,64	0,64

			PLH1400006		
		Perespa	Dolina Sieniochy PLH060025	10,00	12,54
		Rudka	Dolina Sieniochy PLH060025	9,29	14,59
		Śniatycze-Swaryczów	Dolina Sieniochy PLH060025	5,89	10,92
		kopuła Śniatycze	Dolina Sieniochy PLH060025	4,22	8,34
		Jurów	Łąki nad Szyszłą PLH060042	1,29	1,29
		Plebanka	Łąki nad Szyszłą PLH060042	3,19	6,38
RAZEM (wykonanie przez firmę)				41,66	61,84
9	31/GPN/IV/17 32/GPN/IV/17 30/GPN/IV/17 31/IV/GPN/15 32/IV/GPN/15 77/GPN/IX/2016	Borysówka; Hala Długa; Hala Nowa; Jonkówki; Średniak Polana Śmierdząca; Ludwikowa Jasinkowa; Gronie Chowańcowe Gronie Drożdżowe; Przysłopy Stawieniec;	Ostoja Gorczańska PLH120018	3,4	6,37
RAZEM (wykonanie przez Partnera projektu)				3,34	6,37
RAZEM				70,13	100,73
10	W zakresie właściciela prywatnego/zarządcy	Niedamirów 1-4	Karkonosze PLH020006	0,20	0,57
		Hala Barania 1-2 Hala Radziechowska 2	Beskid Śląski PLH240005	0,08	0,28
		Hala Boracza; Hala Cebulowa; Hala Cudzychowa 1; Hala Górowa 1; Hala Jodłowcowa 1; Hala Krawcula; Hala Miziowa	Beskid Żywiecki PLH240006	0,53	0,62
		Jaworzynka 2; Liskowa Nad Wierchomlą 1-2' Polana Gwiazdzista; Przełęcz Krzyżowa 1-2; Wyżnie Młaki	Ostoja Popradzka PLH120019	0,11	0,83
		Śladków Duży	Ostoja Szaniecko - Solecka PLH260034	1,10	1,20
		Bandrów 3. 7, 8, 10, 9, x, y, z, i, ii; Moczary 1 -2	Moczary PLH180026	2,01	4,53
		Perespa; Rudka; Śniatycze-Swaryczów; Komarów	Dolina Sieniochy PLH060025	6,98	35,48
		Plebanka	Łąki nad Szyszłą PLH060042		2,34
		Hala Długa Wierchy Zarebskie	Ostoja Gorczańska		4,10

			PLH120018		
		Miączyn	Dolina Górnej Siniochy PLH060086		0,24
		Łysa Góra 2-3	Łysa Góra PLH180015		0,04
RAZEM (przez właścicieli prywatnych - poza kosztami projektu)				11,01	50,23
ZBIORCZE ZESTAWIENIE WYKONANIA DZIAŁAŃ				81,14	150,96

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężania:

Z wyjątkiem niewielkich opóźnień w przedłużeniu działania (do końca października 2017 r.) z uwagi na złe warunki pogodowe (ulewne deszcze na przełomie sierpnia/września) oraz działań wykonanych poza terminem zakończenia działania tj:

1. Wykonanie odkrzaceń na terenie Łąki w Bęczkowicach, które były konieczne do wykonania w późniejszym okresie czasu z uwagi na konieczność przeprowadzenia działań przy grubej pokrywie lodu, dobrze zamarzonej powierzchni by działanie mogło zostać wykonane bez szkody dla siedliska,
2. Wykonanie działania w obrębie obiektu Skole Jędrasowe z uwagi na wykup gruntu w roku 2018, i braku możliwości przeprowadzenia wcześniejszych działań, nie zanotowano żadnych problemów i opóźnień w realizacji tego działania.

Wykaz działań ochronnych w poszczególnych obiektach oraz warstwy .shp stanowi **ZAŁĄCZNIK NR 12.**

Działanie C3: Koszenie przygotowawcze w celu przywrócenia użytkowania ekstensywnego na pozostałym terenie realizacji projektu

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	IV kwartał 2015	III kwartał 2014
<i>zakończenie</i>	III kwartał 2017	IV kwartał 2017 (+10.17)
Terminy realizacji kamieni milowych		
Koszenie na zakładanych powierzchniach	31/10/2017	31/10/2017
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
	--	--
Wskaźniki		
Ilość ha objęta działaniami	152	101(151)

Opis realizacji działania:

Z uwagi na powiązanie działań a także sposób ich wykonania (konieczność wykonania w pierwszej kolejności odkrzaceń a następnie koszeń) zdecydowano się na zlecenie koszenia i wycinek w tych samych zamówieniach. Dlatego też opis większości działań podjętych w ramach zadania C3 (dotyczy to głównie wykonania umów) znajduje się w opisie działania C2 i w tym rozdziale nie będzie powielany.

Wykonawcy realizujący odkrzaczanie wykonywali w ramach tych samych umów koszenie przygotowawcze – patrz tabela powyżej.

Podsumowując: Zarówno Klub jak i Gorceński Park Narodowy wykonali działania koszenia na powierzchni ok. 100 ha torfowisk alkalicznych (z planowanych 152 ha). Zmniejszona powierzchnia objęta tym działaniem w stosunku do powierzchni zakładanej we wniosku wynika z faktu, że na części torfowisk alkalicznych (właśnie ok 50 ha właściciele sami wykonali działania ochronne, głównie dzięki prowadzonym rozmowom z pracownikami projektu. Właściciele nie czekali na wykonanie działań w ramach projektu, gdyż chcieli wcześniej dołączyć przedmiotowe powierzchnie do pakietów rolnośrodowiskowych, a jest to możliwe tylko i wyłącznie w określonych latach podjętego zobowiązania. Zatem w ramach projektu sfinansowano koszenia na powierzchni ok. 100 ha, przy czym uważamy, że wskaźnik ujęty we wniosku został wykonany. **Prosimy zatem o zaakceptowanie przyjętych wyjaśnień lub zaakceptowanie obniżenia wskaźnika do powierzchni 100 ha, przy utrzymaniu zakładanego efektu ekologicznego.**

W ramach tego działania ponadto:

1. Zakupiono sprzęt do koszeń w III kwartale 2014 r. Przygotowano specyfikacje istotnych warunków zamówienia, ogłoszono i rozstrzygnięto przetarg w trybie art. 70 KC. Przetarg ogłoszono w dniu 7.08.2014 r. na stronach Klubu Przyrodników i tablicy ogłoszeń¹⁴. Przetarg dotyczył zakupu fabrycznie nowego, specjalistycznego sprzętu do koszenia składającego się z następujących elementów: ciągnika kompaktowego (typu sadowniczo – ogrodniczego o identycznej wielkości kół) – 1 szt.; specjalistycznej kosiarki (ciągnik jednoosiowy) – 1 szt.; przyczepy do kosiarki (ciągnika jednoosiowego) – 1 szt., przyczepy samochodowej na przewóz ciągnika kompaktowego – 1 szt., wykaszarek spalinowych – 6

¹⁴ http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/1055-przetarg_dostawa_zestawu_sprzetu_do_koszenia

szt. Umowa z wykonawcą została podpisana w dniu 12.09.2014 r. Sprzęt został odebrany w dniu 03.11.2014 r. Zgodnie z zaleceniami Komisji wyrażonymi w piśmie Ares(2017)404681-25/01/2017 przesyłamy w **ZAŁĄCZNIKU NR 13** dokumentację przetargową, protokół z oceny ofert, ofertę wybranego wykonawcy, podpisaną umowę, kopię faktur oraz dowody płatności dotyczącą tego zamówienia.

Zakupiony sprzęt był wykorzystywany przy kosztach wykonywanych przez zatrudnionych pracowników oraz będzie nadal wykorzystywany do zachowania trwałości tego projektu i projektu LIFE11, zgodnie ze zgodą Komisji wyrażoną w piśmie Ares(2018)1214928-05/03/2018.

2. Zgodnie z założeniami projektu 4 z 6 zakupionych ręcznych kosiarek została nieodpłatnie użyczona właścicielom prywatnym w celu zachowania trwałości wykonanych działań. Taki zabieg miał na celu zachęcenie właścicieli prywatnych do przywrócenia ekstensywnego użytkowania kośnego na ich gruntach i gruntach przez nich dzierżawionych obejmujących siedlisko 7230. Z każdym z właścicieli zostały zawarte stosowne umowy, których wzór został zaakceptowany przez Komisję pismem Ares(2017)404681-25/01/2017. Kosiarki zostały przekazane następującym osobom:

- umowa nr 67/2017 z dnia 25.04.2017 r. dotyczy przekazania kosiarki Panu Kazimierzowi Markiewiczowi na użytkowanie torfowiska alkalicznego w obszarze Natura 2000 Torfowiska nad Prosną o powierzchni 6,1 ha (97% powierzchni całego obiektu), który został ujęty w programie rolno-środowiskowo-klimatycznym,
- umowa nr 105/2017 z dnia 17.07.2017 r. dotyczy przekazania kosiarki Panu Stanisławowi Kruczkowi na użytkowanie łąki w obszarze Natura 2000 Karkonosze, o powierzchni 0,70 ha, jest to jedyna łąka z obiektów ujętych w projekcie w tym obszarze Natura 2000, która nie miała zagwarantowanego dalszego użytkowania kośnego po zakończeniu projektu,
- umowa nr 135/2017 z dnia 29.09.2017 r. dotyczy przekazania kosiarki Panu Stanisławowi Ogrodnikowi na użytkowanie łąk w obszarze Natura 2000 Moczary, jako jednemu gospodarzowi, który zdecydował się jako jeden z trzech gospodarzy prowadzić dalszą ekstensywną gospodarkę kośną w obrębie swoich łąk w tym obszarze Natura 2000,
- umowa nr 184/2017 z dnia 11.12.2017 r. dotyczy przekazania kosiarki Panu Jackowi Majcherowi na użytkowanie części działek w obiekcie Bełk w obszarze Natura 2000 Ostoja Nidziańska.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężenia:

Z wyjątkiem niewielkich opóźnień w przedłużeniu działania (do końca października 2017 r.) z uwagi na złe warunki pogodowe (ulewne deszcze na przełomie sierpnia/września) oraz działań wykonanych poza terminem zakończenia działania tj:

1. Wykonanie koszeń na terenie Łąki w Bęczkowicach, które były konieczne do wykonania w późniejszym okresie czasu z uwagi na konieczność przeprowadzenia działań przy grubej pokrywie lodu, dobrze zamarzniętej powierzchni by działanie mogło zostać wykonane bez szkody dla siedliska,
2. Wykonanie działania w obrębie obiektu Skole Jędrasowe z uwagi na wykup gruntu w roku 2018, i braku możliwości przeprowadzenia wcześniejszych działań,

nie zanotowano żadnych problemów i opóźnień w realizacji tego działania.

Wykaz działań ochronnych w poszczególnych obiektach oraz warstwy .shp stanowi **ZAŁĄCZNIK NR 12**.

Działanie C4: Zmiana postaw lokalnej społeczności poprzez organizację serii warsztatów

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	I kwartał 2015	I kwartał 2015
<i>zakończenie</i>	II kwartał 2018	II kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych		
--	--	--
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
--	--	--
Wskaźniki		
<i>Liczba zorganizowanych spotkań</i>	40	5

Opis realizacji działania:

- W ramach działania na początku realizacji projektu przeprowadzono 5 spotkań grupowych:
 - 2 spotkania w obszarze Natura 2000 Łąka w Bęczkowicach PLH100004; spotkania odbyły się w dwóch terminach: 29 lutego 2016r. we wsi Bęczkowice oraz 1 marca 2016 r. we wsi Bartodzieje. W spotkaniach uczestniczyło ok. 50 osób.
 - 2 spotkania w obszarze Natura 2000 Torfowiska nad Prosną PLH100037 z lokalną społecznością, interesariuszami w danym obszarze, połączone z procedurą opracowania projektu planu zadań ochronnych. Spotkanie odbyło się 7 września 2015 roku w Urzędzie Gminy Galewice oraz 8 czerwca 2016 r. w Wiejskim Domu Kultury w Osieku. W spotkaniach uczestniczyły ok. 40 osób.
 - 1 spotkanie z właścicielami prywatnymi zorganizowano w dniu 25 lipca 2016 r. w Gminnym Ośrodku Kultury w Jeleśni dla właścicieli działek położonych w obszarze Natura 2000 Beskid Żywiecki. Rozesłano 56 zaproszeń do właścicieli i współwłaścicieli działek. Wszystkie zaproszenia dotarły – brak zwrotów. Pomimo wcześniejszego zainteresowania (otrzymano kilka telefonów i maili od właścicieli z zapytaniem dot. spotkania) na spotkaniu nie pojawił się żaden z zaproszonych właścicieli!
- W związku z powyższym jak sygnalizowano we wcześniejszych raportach oraz podczas Misji z Monitorem Projektu, zmieniono formułę w zakresie organizacji spotkań grupowych i postanowiono z nich zrezygnować, na rzecz spotkań indywidualnych. Przed rozpoczęciem realizacji projektu zakładano, że najbardziej efektywne pod względem nawiązania współpracy z mieszkańcami będą grupowe spotkania (planowano ich ok. 40), na którym zostaną omówione zagadnienia związane z ochroną siedliska, zasadami gospodarowania w obrębie torfowisk itp. Informacje o spotkaniach przekazywano w miarę możliwości indywidualnie bądź za pośrednictwem lokalnych władz (urzędów gmin, sołtysów) Organizacja kilku spotkań pokazała, że:
 - frekwencja bardzo rzadko osiągała zakładany poziom, pomimo organizacji spotkań w godzinach popołudniowych/wieczornych w bliskim sąsiedztwie danego obiektu,
 - przebieg dyskusji z reguły miały niski poziom merytoryczny i odbiegały od zasadniczego tematu,
 - uzyskanie niezbędnych zgód od indywidualnych osób w trakcie grupowych spotkań było praktycznie niemożliwe.

Dlatego już na początku realizacji projektu zrezygnowano z większości spotkań grupowych.

3. Od początku realizacji projektu przeprowadzono kilkaset spotkań z właścicielami prywatnymi. We wszystkich obszarach Natura 2000 objętych projektem jest ok. 580 właścicieli i zarządców. Z większością z nich zostały przeprowadzone rozmowy indywidualne, czasami należało przeprowadzić kilka spotkań z jednym właścicielem, które jak pokazuje doświadczenie przyniosły zamierzony, pozytywny skutek w postaci zmiany postawy w zakresie ochrony siedliska 7230.
4. Ponadto w celu dotarcia do jak najszerszego grona odbiorców wśród właścicieli prywatnych, głównie rolników, opublikowano artykuły o projekcie w miesięcznikach wydawanych przez Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego. Dotychczas artykuł o projekcie ukazał się w (świętokrzyskich) Aktualnościach Rolniczych (czerwiec 2016 – nakład 2200 egz.), Małopolskim Informatorze Rolniczym (czerwiec 2016 – nakład 3100 egz.), Lubelskich Aktualnościach Rolniczych (lipiec 2016 – nakład 7000 egz.) i Wsi Mazowieckiej (czerwiec 2016 – nakład 4600 egz.). Artykuły zostały przekazane wraz z Midterm Report.

W związku z powyższym prosimy o zaakceptowanie mniejszego wskaźnika spotkań grupowych w projekcie. Pragniemy jednak zaznaczyć, że zmiana tak wynika ze zmiany podejścia do przedmiotowego zagadnienia i zrezygnowania ze spotkań grupowych na rzecz bardziej efektywnych spotkań indywidualnych. W ocenie Beneficjenta taka zmiana wpłynęła znacząco na korzyść wykonania tego działania a dzięki spotkaniom indywidualnym była możliwość dotarcia do większego grupy właścicieli prywatnych i przekonania ich o konieczności działań ochronnych. Zmiana formuły spotkań w praktyce nie wpłynęła istotnie na wielkość grupy osób, do których planowano dotrzeć w ramach projektu.

Przedmiotowe zagadnienie było opisywane dość wnikliwie przez Beneficjenta m.in. na konferencji naukowej poświęconej „Społecznym uwarunkowaniom ochrony przyrody”, która odbyła się 6-8 kwietnia 2018 r. w Łodzi oraz artykule naukowym pn. "Ochrona przyrody na gruntach prywatnych – doświadczenia z realizacji projektu ochrony torfowisk alkalicznych w Polsce południowej" opublikowanym w Przeglądzie Przyrodniczym. Doświadczenia ze spotkań z właścicielami prywatnymi opisano szczegółowo w Podręczniku Dobrych Praktyk.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężania:

Największym problemem zanotowanym podczas realizacji tego działania był brak zainteresowania właścicieli prywatnych organizowanymi spotkaniami grupowymi, zmiana podejścia do kwestii organizacji spotkań jak opisano powyższej pozwoliła przezwyciężyć ten problem.

Drugim problemem było uzyskanie danych kontaktowych/osobowych właścicieli prywatnych, opisany w działaniu A1. Po przezwyciężeniu powyższych problemów można stwierdzić, że realizacja tego działania przyniosła zamierzony cel. Pozytywnym przykładem zmiany nastawienia lokalnej społeczności do czynnej ochrony cennych siedlisk i do samej idei sieci Natura 2000, mogą być właściciele działek jednego z obiektów w projekcie, gdzie po kilkukrotnych rozmowach z mieszkańcami, zgodzili się oni na wykonanie działań ochronnych (choć na początku mieli bardzo duże wątpliwości), jak również wyrazili chęć przystąpienia do programu rolno – środowiskowo – klimatycznego. Te kilka spotkań uświadomiło im jak bardzo cenny obszar mają na terenie swojej miejscowości. Wynikiem tego było prośba o posadowienie tablicy informującej o walorach przyrodniczych tego obiektu. Obecnie wykazują bardzo duże zainteresowanie ochroną tego obiektu i prawidłowym użytkowaniem siedliska.

Drugim przykładem może być właściciel jednego z obiektów, który po pierwszym spotkaniu nie wyraził zgody na wykonanie działań ochronnych, jednak kilka kolejnych spotkań rozciągniętych w czasie, pozwoliło na zbudowanie zaufania i ostatecznie właściciel ten wyraził zgodę na wykonanie działań oraz zagwarantował kontynuowanie tych działań w przyszłości celem utrzymania trwałości projektu.

Działanie D1: Monitoring fitosocjologiczny i hydrologiczny w wybranych, modelowych obiektach

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	I kwartał 2015	I kwartał 2015
<i>zakończenie</i>	IV kwartał 2018	IV kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych		
wyznaczenie punktu zerowego monitoringu	30/09/2015	30/09/2015
wyznaczenie punktu porównawczego monitoringu	30/09/2018	30/09/2018
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
--	--	--
Wskaźniki		
--	--	--

Opis realizacji działania:

1. Zakupiono zgodnie z wnioskiem w roku 2014 sprzęt do monitoringu: 2 szt. palmtopów terenowych, 20 szt. urządzeń rejestrujących wahania poziomu lustra wody w piezometrach (MiniDiver) wraz z piezometrami, 1 szt. kompaktowej modułowej stacji meteorologicznej z transmisją danych GPRS, 1 szt. misy ewaporometrycznej z rejestratorem danych, 1 szt. lizymetru z systemem pomiaru i rejestracji ilości odcieku, 1 szt. zestawu pompowego, 1 szt. sondy EC do pomiaru zasolenia w glebie, 1 szt. przenośnego miernika wieloparametrowego z elektrodami pH, EC, tlenu, Red-Ox i elektrodami jonoselektywnymi (pełna specyfikacja sprzętu znajduje się pod podanym niżej linkiem). Zestaw powyższy jest zgodny z wnioskiem. Przeprowadzono przetarg nieograniczony w trybie art. 70 Kodeksu Cywilnego z dnia 13.11.2014 r., ogłoszenie zamieszczono na stronie Klubu Przyrodników¹⁵ jak również na stronach TED. Umowa została podpisana w dniu 12.12.2014 r. Sprzęt został dostarczony do Zamawiającego w dniu 04.02.2015 r. Sprzęt został zamontowany w terenie, uzyskano wcześniej wszelkie niezbędne zgody na montaż stacji na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego, w tym decyzję Ministra Środowiska z dnia 18 sierpnia 2015 r. nr DLP-III-4102-372/31141/15/DW. Zgodnie z zaleceniami Komisji wyrażonymi w piśmie Ares(2017)404681-25/01/2017 przesyłamy w **ZAŁĄCZNIKU NR 14** dokumentację przetargową, protokół z oceny ofert, ofertę wybranego wykonawcy, podpisaną umowę, kopię faktur oraz dowody płatności dotyczącą tego zamówienia.

MONITORING WARUNKÓW HYDROLOGICZNYCH

Prowadzony monitoring wód gruntowych dotyczy obserwacji prowadzonych w wybranych obszarach torfowisk alkalicznych. Okres prowadzonego monitoringu jest silnie zróżnicowany z uwagi na ograniczony dostęp do odpowiednich urządzeń technicznych (automatycznych rejestratorów), zdarzające się trwałe ich uszkodzenia skutkujące utratą części danych, a także sporadyczne kradzieże.

Spośród obszarów objętych projektem monitoring prowadzono w:

- 12 torfowiskach Polski południowej (Torfy Orońskie, Mierziączka, Bełk, Sędowice, Plebanka, Śniatycze-Swaryczów, torfowisko kopolowe Śniatycze, Bęczkowice – 2 urządzenia, Ostoja Magurska, Torfowiska nad Prosną, Hala Długa (Ostoja Gorczańska)).

Pomiary poziomów wód gruntowych prowadzono za pośrednictwem automatycznych rejestratorów typu Diver i Baro-Diver umieszczanych w tzw. piezometrach (studzienkach z perforowanych rur z filtrem) zainstalowanych w torfowisku. Rejestratory umieszczane były na

¹⁵<http://www.kp.org.pl/pl/przetargi-i-zapytania-ofertowe/1075-przetarg-dostawa-oraz-montaz-do-monitoringu-przyrodniczego>

głębokości 1 lub 2 m. Pomiaru odbywały się z częstotliwością 4 zapisów na dobę. Urządzenia oprócz ciśnienia słupa wody mierzyły również jej temperaturę. W celu kompensacji ciśnienia atmosferycznego w sąsiedztwie umieszczanych w piezometrach urządzeń typu Diver lokalizowano rejestratory ciśnienia atmosferycznego. Ostatecznej kompensacji uzyskanych pomiarów dokonywano za pośrednictwem programu komputerowego Diver-Office.

Jako element uzupełniający monitoringu hydrologicznego, w kompleksie młaka na Hali Długiej na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego zainstalowano stacje meteorologiczne dokonujące pomiarów: opadów, temperatury, ewapotranspiracji, prędkości wiatru, nasłonecznienia oraz tempa przepływu wody w gruncie.

Szczegółowe informacje dotyczące wyników prowadzonego monitoringu hydrologicznego zawarto w sporządzonych dokumentacjach przyrodniczych, a szczegółowo podsumowano w Raporcie Naukowym (Tom I oraz II).

MONITORING FITOSOCJOLOGICZNY

W latach 2015 – 2017 dokonano terenowej weryfikacji wszystkich obiektów znajdujących się w projekcie pod kątem zakresu zaplanowanych zadań ochronnych. Projekt powstał na bazie wykonanej w latach 2008 – 2012 ogólnopolskiej inwentaryzacji siedliska 7230 przeprowadzonej przez Klub Przyrodników. Inwentaryzacja posłużyła do opracowania Krajowego Programu Ochrony Siedliska, który oprócz danych występowania zawierał także opis stanu zachowania, zagrożenia i niezbędne działania ochronne. Zadania ochronne zatem planowane były ok. 4-6 lat wcześniej. Jest to okres na tyle długi, że zakres i lokalizacja działań ochronnych mogły ulec zmianom.

Monitoring fitosocjologiczny w obrębie poszczególnych obiektów obejmował przede wszystkim badania roślinności na wyznaczonych, reprezentatywnych transektach badawczych. Na transektach przeprowadzono analizy stratygraficzne w celu odtworzenia historii rozwoju torfowisk i oceny stanu zachowania złoża torfowego. Na potrzeby charakterystyki szaty roślinnej oraz rejestracji stanu wyjściowego, tj. przed podjęciem działań ochronnych, w centralnych punktach wyróżniających się płatów roślinnych wykonano zdjęcia fitosocjologiczne standardową metodą Braun-Blanqueta. Dokonano oceny zagrożeń, konieczności wykonania niezbędnych działań ochronnych, oceny stanu zachowania poszczególnych płatów siedliska. W wybranych modelowych obiektach przeprowadzono w roku 2018 ponownie monitoring oceniając skuteczność odjętych działań w projekcie. Szczegółowe informacje dotyczące wyników prowadzonych badań fitosocjologicznych zawarto w sporządzonych dokumentacjach przyrodniczych, a szczegółowo podsumowano w Raporcie Naukowym (Tom II).

Szczegółowa charakterystyka każdego z obiektów pod względem uzyskanych danych i wyników jej analizy znajduje się w Raporcie Naukowym (**ZAŁĄCZNIK NR 15**). Szczegółowy opis metodyki monitoringu hydrologicznego i fitosocjologicznego wraz z wnioskami znajduje się w Tomie II Raportu.

Raport z Monitoringu jest integralną częścią Raportu Naukowego – każdy obiekt w ramach projektu posiada opis związany z monitoringiem fitosocjologicznym i hydrologicznym wykonywanym w ramach projektu i jego wynikach. W tomie II Raportu dodatkowo zawarto opis metodyki monitoringu oraz wnioski. Uznano, iż opracowywanie osobnej publikacji zawierającej jedynie dane pozbawione szerszego kontekstu jest niewłaściwym podejściem. Zdecydowano się na opracowanie całościowej publikacji zawierającej całość informacji o charakterystyce obiektów, podejmowanych działaniach i wynikach monitoringu.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewyżczenia:

Z uwagi na opóźnienia w realizacji działania C1, nie było możliwe zagwarantowanie przeprowadzenia pełnego monitoringu hydrologicznego w obiektach, w których wybudowano urządzenia poprawiające warunki wodnego w roku 2018. Zakłada się, że prawidłowo przeprowadzony monitoring hydrologiczny powinien obejmować minimum jeden rok

hydrologiczny. W ocenie Beneficjenta dobór przyjętych rozwiązań technicznych oraz miejsce ich posadowienia gwarantuje pozytywny efekt ekologiczny w zakresie poprawy warunków wodnych w poszczególnych obiektach. Niemniej jednak na bieżąco prowadzony jest monitoring hydrologiczny w większości obiektów gdzie przeprowadzono działanie C1 poprzez zamontowane automatyczne rejestratory typu Diver w obiektach: Hala Długa, Plebanka, Śniatycze – Swaryczów i torfowisko kopolowe Śniatycze. Odczytywanie danych będzie odbywać się min. 2 razy w roku, jednak interpretować wyniki będzie można po zakończeniu min. 1 roku hydrologicznego. Kontynuacja monitoringu została zaplanowana w After LIFE Conservation Plan.

Działanie D2: Monitoring efektów socjoekonomicznych

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	I kwartał 2015	I kwartał 2015
<i>zakończenie</i>	IV kwartał 2018	IV kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych		
	--	--
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
	--	--
Wskaźniki		

Opis realizacji działania:

Sporządzono ankietę dotyczącą badania aspektów socjoekonomicznych działań projektu. Ankieta była rozdawana wśród uczestników spotkań indywidualnych z właścicielami. Ankieta miała na celu ocenę wiedzy właścicieli o obszarze Natura 2000, siedliska – torfowiska alkaliczne, historii użytkowania siedliska w danym obiekcie oraz zainteresowania właścicieli współpracą z beneficjentami projektu, a następnie dalszym użytkowaniem siedliska po wykonaniu działań ochronnych w ramach projektu.

W czasie trwania projektu przeprowadzono 105 ankiet. Wnioski z przeprowadzonych ankiet przedstawiono m.in. na konferencji naukowej poświęconej „Społecznym uwarunkowaniom ochrony przyrody”, która odbyła się 6-8 kwietnia 2018 r. w Łodzi oraz artykule naukowym pn. ”Ochrona przyrody na gruntach prywatnych – doświadczenia z realizacji projektu ochrony torfowisk alkalicznych w Polsce południowej” opublikowanym w Przeglądzie Przyrodniczym (**ZAŁĄCZNIK NR 16**).

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewyżczenia:

Nie zanotowano problemów i opóźnień w realizacji tego działania.

Działanie E3: Przygotowanie i druk raportu dla laików i naukowego

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	III kwartał 2018	III kwartał 2018
<i>zakończenie</i>	IV kwartał 2018	IV kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych		
Przygotowanie Raportu dla laika i naukowego	31/12/2018	31/12/2018
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
Raport dla laika i raport naukowy	31/12/2018	31/12/2018
Wskaźniki		
Raport naukowy	1	1
Raport dla laika	1	1

Opis realizacji działania:

1. Za zgodą Komisji wyrażoną w piśmie Ares(2018)1214928-05/03/2018 Raport Naukowy jak również raport dla laika dotyczy dwóch projektów dotyczących torfowisk alkalicznych: LIFE11 NAT/PL/423 oraz LIFE13 NAT/PL/024.

Autorami raportu są pracownicy obu projektów, a doświadczenia zdobyte podczas realizacji dwóch projektów zostały zawarte w dwóch Tomach raportów. Raport podzielono na dwa tomy – w tomie I ujęto charakterystykę działań i obiektów dotyczących jedynie Polski północnej, w tomie II zawarto charakterystykę obiektów Polski południowej oraz dodatkowo opis i wnioski z różnych wspólnych aspektów realizacji obu projektów. Dzięki temu Raport taki w dwóch tomach ma charakter kompleksowego opracowania naukowego zawierającego doświadczenia i wiedzę pochodzącą z realizacji obu projektów, które stanowią pewną logiczną całość.

Raporty dostępne są na stronie internetowej projektu oraz w **ZAŁĄCZNIKU NR 15**:

Raport naukowy w wersji polskiej:

TOM I - http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/08/KSIAZKA_PL_%C5%9Brodki-final.pdf

TOM II - <http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/09/Raport-Naukowy-TOM-II-PL.pdf>

Raport naukowy w wersji angielskiej:

TOM I - http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/08/KSIAZKA_ENG_calosc_final.pdf

TOM II - http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/11/Scientific-Report_VOL-II_EN.pdf

Raport dla laika w wersji polskiej:

TOM I - http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/08/Raport-dla-laika_PL-final.pdf

TOM II - <http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/09/Laik-Tom-II-PL.pdf>

Raport dla laika w wersji angielskiej:

TOM I - http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/08/Laymans-Report-vol-1-EN_final.pdf

TOM II - http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/11/Laymans-Report_VOL-II_EN.pdf

Raporty wydano w następującym nakładzie:

Raport Naukowy Tom I wydano w nakładzie 750 szt. wersji PL i 500 szt. wersji EN.

Raport Naukowy Tom II wydano w nakładzie 750 szt. wersji PL i 500 szt. wersji EN.

Raport dla laika tom I wydano w nakładzie 500 szt. wersji PL i 500 szt. wersji EN.

Raport dla laika tom II wydano w nakładzie 500 szt. wersji PL i 500 szt. wersji EN.

Koszty druku Tomu I w ilości po 500szt. każdej wersji zostały pokryte z projektu LIFE 11 NAT/PL/423, natomiast koszty druku i tłumaczenia Tomu II (+dodruk Tomu I w liczbie 250 szt. w języku polskim) z niniejszego projektu LIFE 13 NAT/PL/024.

W związku z tym, iż koszty tłumaczenia, składu i druku nie przekraczały wartości 30 000 euro wybór wykonawców nastąpił na podstawie rozeznania rynku.

Tłumaczenie powierzono firmie ATOMINIUM z Krakowa, skład p. Barbarze Rynkiewicz a druk firmie SZMYDT z Gostynina.

2. Raporty do poszczególnych jednostek dostarczane są osobiście (w przypadku większej ilości egzemplarzy) lub drogą wysyłkową w przypadku pojedynczych egzemplarzy. Publikacje z realizacji projektów otrzymały (lub otrzymają) następujące jednostki:
 - po ok. 60 egz. każdej wersji każdej publikacji otrzymają partnerzy projektów – Gorczański Park Narodowy (Partner projektu LIFE13 NAT/PL/024), Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gdańsku, RDOŚ w Olsztynie (partnerzy projektu LIFE11 NAT/PL/423),
 - Regionalna Dyrekcja ochrony Środowiska w Rzeszowie – 60 szt. wersji polskiej 30 szt. wersji angielskiej; pozostałe 14 regionalnych dyrekcji ochrony środowiska po 10 egz.
 - Nadleśnictwa biorące udział w projektach: Nadl. Bobolice, Nadl. Bytnica, Nadl. Bytów, Nadl. Cybinka, Nadl. Człopa, Nadl. Drawno, Nadl. Ełk, Nadl. Gołdap, Nadl. Jastrowie, Nadl. Kalisz Pomorski, Nadl. Krosno Odrzańskie, Nadl. Kościerzyna, Nadl. Krynki, Nadl. Lidzbark, Nadl. Lipusz, Nadl. Manowo, Nadl. Osusznica, Nadl. Olsztynek, Nadl. Płaska, Nadl. Polanów, Nadl. Płytnica, Nadl. Przymuszewo, Nadl. Torzym, Nadl. Wejherowo, Nadl. Złotów, Nadl. Dukła, Nadl. Rymanów, Nadl. Cisna, Nadl. Ujsoły, Nadl. Krościenko, Nadl. Piwniczna, Nadl. Wisła – po 2 egz.
 - Regionalne dyrekcje lasów państwowych: RDLP Kraków, RDLP Katowice, RDLP Krosno, RDLP Zielona Góra, RDLP w Białymstoku, RDLP w Gdańsku, RDLP Olsztyn, RDLP Piła, RDLP Poznań, RDLP Szczecin, RDLP Szczecinek, RDLP Toruń – po 2 egz.
 - Inne jednostki pomocne przy realizacji projektu: Miasto Hża, Gmina Jarczów, Gmina Komarów Osada, UMiG Piwniczna, PGW WP Zarząd Zlewni Białą Podlaska, RZGW Lublin, NW Hrubieszów, NW Tomaszów Lubelski – po 1 egz.
 - PK Doliny Słupi, Bieszczadzki Park Narodowy, Magurski Park Narodowy – po 5 egz.
 - Uczestnicy konferencji kończącej projekty – 30 egz.
 - Właściciele prywatni, wymienieni w raporcie – ok. 130 egz.
 - Biblioteka Narodowa (ze względu na posiadanie nr ISBN) i oddane w jej zasoby,
 - Pliki pdf są również dostępne na stronie Klubu Przyrodników, a także w Sklepie KP jako bezpłatne publikacje do pobrania,
 - Pozostałe egzemplarze będą dystrybuowane w miarę spotkań i warsztatów organizowanych przez Klub.

Działanie F2: Przygotowanie „After – LIFE Conservation Plan”

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	III kwartał 2018	III kwartał 2018
<i>zakończenie</i>	IV kwartał 2018	IV kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych	--	--
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
After – LIFE Conservation Plan	31/12/2018	31/12/2018

Wskaźniki

Opis realizacji działania:

Działanie rozpoczęto i zakończono zgodnie z planem. Zadanie w całości zrealizowane w ramach kosztów osobowych zespołu zatrudnionego w projekcie. Pełne opracowanie stanowi **ZAŁĄCZNIK NR 17**.

Po zakończeniu projektu celem jest utrzymanie jego efektów, tj.:

- utrzymanie na torfowiskach objętych przedsięwzięciem ekstensywnej gospodarki łąkarskiej (tam gdzie są takie potrzeby);
- utrzymanie odtworzonych właściwych stosunków wodnych;
- zapewnienie ochrony siedliska w dokumentach planistycznych;
- szerzenie wiedzy o wartości torfowisk alkalicznych oraz efektach projektu,
- monitorowanie obszarów i podejmowanie w razie potrzeby niezbędnych działań.

By osiągnąć te cele planowane jest podjęcie następujących działań:

1. Ekstensywne koszenie

Jest to najważniejsze działanie, które musi być kontynuowane po zakończeniu realizacji projektu. Aby zapewnić trwałość projektu, część powierzchni torfowisk wydzierżawiono w ramach środków własnych Klubu Przyrodników pochodzących z działalności gospodarczej, a część została udostępniona na odrębnych zasadach (indywidualne umowy z właścicielami, porozumienia). Ponadto na części gruntów właściciele sami zobowiązali się kontynuować działania w ramach programu rolno-środowiskowo-klimatycznego lub indywidualnej ekstensywnej gospodarki kośnej. Zabiegi ochronne na torfowiskach znajdujących się na terenie parków narodowych (Gorczański Park Narodowy – partner projektu, Magurski i Bieszczadzki Park Narodowy) będą kontynuowane przez parki na podstawie odrębnych zapisów w zadaniach ochronnych i planach ochrony po ich uchwaleniu.

- Przeprowadzanie corocznego lub realizowanego raz na dwa lata zabiegu koszenia zgodnie z wymogami siedliska (na powierzchniach, które takich zabiegów wymagają)
- Usuwanie odrośli drzew i krzewów, jeżeli będzie to konieczne
- Usuwanie skoszonej biomasy z obszaru torfowisk
- Kontrola wykonywani zabiegów ochronnych przez właścicieli

Szacowany średni koszt działań przewidziany przez Klub Przyrodników: 3500-4000 zł/ha/rok.
Szacowany średni koszt działań przewidziany przez Gorczański Park Narodowy: 2500-3500 zł/ha/rok.

2. Kontynuacja monitoringu hydrologicznego i fitosocjologicznego

W związku z wykonaniem w roku 2018 większości działań mających na celu poprawę warunków wodnych należy przeprowadzić monitoring w wybranych obiektach w celu oceny skuteczności wykonanych działań. Planowana jest kontynuacja prowadzonego obecnie monitoringu hydrologicznego za pomocą automatycznych rejestratorów typu diver w obiektach gdzie wykonano urządzenia tj. w obiekcie Hala Długa, Plebanka, Śniatycze – Swaryczów, torfowisko kopułowe Śniatycze. We wszystkich obiektach gdzie prowadzono działanie z zakresu poprawy warunków wodnych (obiekty wyżej wymienione oraz Siedliska, Rudka, Perespa i Antoniówka) zostanie przeprowadzony monitoring fitosocjologiczny. Dodatkowo planowane jest przeprowadzenie takiego monitoringu w wybranych obiektach na pozostałym terenie objętym realizacją projektu (w każdym roku zostanie wybrane 3 inne miejsca).

Zgodnie z zapisami planu ochrony dla Gorczańskiego Parku Narodowego zaplanowany jest monitoring siedliska 7230 co 5-6 lat.

Z uwagi na kontynuację prowadzonych badań w obrębie stacji monitoringowych (Hala Długa w ramach projektu LIFE13 NAT/PL/024, Sarnetki i Kosobudki w ramach projektu LIFE11 NAT/PL/423) planowane jest opublikowanie artykułu podsumowującego prowadzenie kilkuletnich badań za pomocą stacji.

Szacowany średni koszt poza terenem Gorczańskiego Parku Narodowego: 4000 zł/rok.

Szacowany średni koszt na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego: 400-500 zł/rok.

3. Monitorowanie procesów opracowywania i konsultacji planów zadań ochronnych i planów ochrony

Najskuteczniejszą metodą zapewniającą ciągłość trwania torfowisk alkalicznych jest tworzenie nowych form ochrony i/lub ujmowanie w tworzonych dokumentach planistycznych odpowiednich zapisy dotyczących ich ochrony.

Konieczne jest więc:

- Monitorowanie opracowywania planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000, które w momencie zakończenia projektu są nadal opracowane, szczególnie dotyczy to planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Lipienniki w Dąbrowie Górniczej. Uczestniczenie w konsultacjach społecznych i zapewnienie ujęcia odpowiednich zapisów dotyczących siedliska 7230.

Szacowany średni koszt: 4000 zł/rok.

4. Szerzenie wiedzy o wartości torfowisk alkalicznych oraz efektach projektu

- Kontynuacja dystrybucji drukowanych publikacji – Raportu naukowego i tzw. Raportu laika, Podręcznika Dobrych Praktyk oraz monografii siedliska 7230 – do głównych interesariuszy (RDOŚ, Nadleśnictwa, RDLP, organizację pozarządowe działające w poszczególnych regionach realizacji projektu). Kanały dystrybucji: wysyłka pocztą bezpośrednio do instytucji, rozdawanie w czasie spotkań/konferencji tematycznie powiązanych z ochroną torfowisk.
- Dostępność publikacji w postaci plików PDF na stronach internetowych Klubu Przyrodników – głównej, projektu oraz w Sklepie KP (jako bezpłatna, do bezpośredniego pobrania bez opłat).
- Udział pracowników Klubu w szkoleniach, warsztatach, konferencjach i innych spotkaniach o większym audytorium i prezentowanie działań, efektów oraz wniosków płynących z realizacji projektu. Walory przyrodnicze młak górskich oraz wyniki projektu będą również prezentowane podczas wizyt odwiedzających Gorczański Park Narodowy przez pracowników Parku jak również odpowiednio w tym kierunku szkolonych przewodników turystycznych.

- Dostępność publikacji drukowanych w Bibliotece Klubu Przyrodników i Gorczańskiego Parku Narodowego – dla osób odwiedzających Biuro i Bibliotekę. Ponadto w Ośrodku Muzealnym Gorczańskiego Parku Narodowego część ekspozycji będzie poświęcona prezentacji walorów przyrodniczych siedliska 7230.

Szacowany średni koszt Klubu Przyrodników: 1000 zł.

Szacowany średni koszt Gorczańskiego Parku Narodowego: 1000 zł.

Podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych typów działań na poszczególnych obiektach obrazuje tabela załączona do After-LIFE Conservation Plan.

5.2 Dissemination actions

5.2.1 OUTPUTS Awareness raising and communication

Główną formą promocji i rozpowszechniania projektu oraz działań realizowanych w projekcie była spotkania, konferencje, warsztaty, strona internetowa projektu oraz liczne publikacje publikowane – broszurach, artykuły w popularnonaukowym kwartalniku „Bociek”, „Przeglądzie Przyrodniczym” oraz w dziennikach ogólnopolskich i regionalnych. Dodatkowymi kanałami dotarcia do szerokiego grona odbiorców były gościnnie prowadzone wystąpienia i prelekcje na konferencjach organizowanych przez inne podmioty, na które przedstawiciele Klubu byli zapraszani. Były to liczne okazja do przedstawienia celów i efektów projektu. Kolejnymi kanałami były liczne materiały publikowane – broszurka, artykuły w popularnonaukowym kwartalniku „Bociek”, „Przeglądzie Przyrodniczym” oraz w dziennikach ogólnopolskich tj. Biznes Plus i regionalnych tj. Aktualności rolnicze.

Na stronie internetowej www.alkfens.kp.org.pl na bieżąco zamieszczano informacje opisujące działania w Projekcie. Poniżej szczegółowo opisano poszczególne wydarzenia. W tabeli zamieszczono zestawienie wszystkich działań reklamujących projekt. Wśród mieszkańców/właścicieli prywatnych gruntów, gdzie prowadzone były działania rozdawana była broszura – wykonana samodzielnie przez pracowników projektu (nie zlecono jej składu zewnętrznej firmie) i drukowana ad hoc w biurze w sytuacji gdy była potrzebna (czyli na spotkania). Pozwoliło to na ograniczenie niepotrzebnego nadmiaru wydruków a jednocześnie przekazanie w prostej formie najważniejszych informacji o projekcie.

Działania promocyjne w projekcie

Type of media	No.	Wyjaśnienie
Project website: average number of visitors per month	625	Strona internetowa projektu w okresie realizacji projektu zanotowała średnio ok. 430 odsłon/miesięcznie.
General public article in national press	13	1. Biuletyn Klubu Przyrodników „Bociek”: ➤ 119 3/2014 http://www.kp.org.pl/pdf/bociek/bociek119.pdf ➤ 122 2/2015 http://www.kp.org.pl/pdf/bociek/bociek122.pdf , ➤ 123 3/2015 http://www.kp.org.pl/pdf/bociek/bociek123.pdf ➤ 127 3/2016 http://www.kp.org.pl/pdf/bociek/bociek127.pdf ➤ 128 4/2016 http://www.kp.org.pl/pdf/bociek/bociek128.pdf ➤ 131 3/2017 http://www.kp.org.pl/pdf/bociek/bociek131.pdf ➤ 132 4/2017 http://www.kp.org.pl/pdf/bociek/bociek132.pdf ➤ 134 2/2018 http://www.kp.org.pl/pdf/bociek/bociek134.pdf

Type of media	No.	Wyjaśnienie
		<ol style="list-style-type: none"> 2. Biznes Plus 19.10.2015 r.: http://www.biznes-plus.pl/polska-nagroda-innowacyjnosci/trzeba-chronic-torfowiska/ 3. Artykuł w świętokrzyskich Aktualnościach Rolniczych - 06/ 2016 http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2019/03/Aktualno%C5%9Bci-rolnicze_%C5%9Awi%C4%99tokrzyskie.pdf 4. Artykuł w kwartalniku Wieś Mazowiecka - 06/ 2016 http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2019/03/Wies-Mazowiecka-001.pdf 5. Artykuł w Małopolskim Informatorze Rolniczym - 06/2016 http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2019/03/doradca-mlp.pdf 6. Artykuł w Lubelskich Aktualnościach Rolniczych - 7/2016 http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2019/03/Lubelskie-Aktualno%C5%9Bci-ROLnicze_nr-7-2016.pdf
Specialised press article	2	<ol style="list-style-type: none"> 1. Artykuł „Ochrona torfowisk alkalicznych w Polsce” opublikowanych w Przeglądzie Przyrodniczym XXVI, 4 (2015): 76-84: http://www.kp.org.pl/pp/pdf2/PP_Stanko.pdf 2. Artykuł „Ochrona przyrody na gruntach prywatnych – doświadczenia z realizacji projektu ochrony torfowisk alkalicznych w Polsce południowej” w Przeglądzie Przyrodniczym XXIX, 4 (2018): 79-90 http://www.kp.org.pl/pdf/pp/pdf2/PP_nr%204_2018_Horabik.pdf
Internet article	8	<p>Patrz: General public article in national press.</p> <p>Opublikowano 8 artykułów dotyczących Projektu w wydawnictwie Klubu Przyrodników “Bociek”, który ukazuje się w nakładzie 500 szt. oraz w wersji elektronicznej na stronie Klubu http://www.kp.org.pl/pl/wydawnictwo/bociek</p>
Exhibitions attended	4	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prezentacja posteru dotyczącego realizacji Projektu na międzynarodowych warsztatach AWARE http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/AlkFens_poster.pdf 2. Prezentacja posteru dotycząca projektów LIFE11 NAT/PL/423 i LIFE13 NAT/PL/024 w czasie sesji posterowej konferencji „AKTYWNE METODY OCHRONY PRZYRODY W ZRÓWNOWAŻONYM LEŚNICTWIE”, której tematem w roku 2017 były „Siedliska mokradłowe oazą bioróżnorodności” http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2019/03/Poster-Rogowo_ost.pdf 3. Prezentacja 11 posterów w czasie sesji posterowej na International Congress for Conservation Biology w Montpellier. http://alkfens.kp.org.pl/pliki/ 4. Prezentacja posteru dotycząca projektów LIFE11 NAT/PL/423 i LIFE13 NAT/PL/024 w czasie sesji posterowej konferencji naukowej pn. “Wyzwania w ochronie siedlisk mokradłowych doliny Górnej Biebrzy”, 6-7.09.2018 r. http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2019/03/Biebrza_ost.pdf
Project notice boards	66	<p>Tablice zostały wyprodukowane i umieszczone na terenie obiektów. 2 tablice informacyjne zostały umieszczone w siedzibach Beneficjenta i Współbeneficjentów.</p>

Publikacje

Type of publication	No. published	No. of copies	Languages	Explanations
Layman's report	1	1000	PL, EN	Raport popularnonaukowy z realizacji projektu
Manuals	1	2500	PL,EN	Podręcznik Dobrych Praktyk w Ochronie torfowisk alkalicznych
Brochures	1	600	PL	Broszura sporządzona przez pracowników KP i drukowana w biurze (nakład dodrukowywany wg potrzeb)
Posters	14	14	PL, EN	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poster z konferencji AWARE (22.04.2013 r.) 2. Poster na konferencję AMOP w Rogowie 04.04.2017 r. 3. 11 posterów na konferencji ICCB w Montpellier 05.08.2017 r. 4. Poster na konferencji w Goniądzu, 6-7.09.2018 r.
Scientific Report	1	1250	PL, EN	Raport Naukowy z realizacji projektu
After-LIFE Conservation Plan	1	n/a	PL,EN	Publikacja w wersji pdf do ściągnięcia ze strony projektu

5.2.2 Dissemination: overview per activity

Działanie E1: Przygotowanie materiałów promocyjnych i informacyjnych oraz logotypu projektu, tablic informacyjnych oraz strony internetowej projektu.

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	III kwartał 2014	III kwartał 2014
<i>zakończenie</i>	IV kwartał 2018	IV kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych		
Przygotowanie materiałów promocyjnych i strony internetowej	31/03/2015	31/03/2015
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
Materiały promocyjne	30/09/2015	30/09/2015

Wskaźniki

Opis realizacji działania:

1. W ramach projektu wyprodukowano materiały promocyjne („smycze” – 250 szt., pamięć USB – 300 szt., notatniki wraz z długopisami – 1000 szt., tablice informacyjne – 99 szt.). Umowa i dokumentacja związana z przeprowadzonym zamówieniem została przekazana wraz z Inception Report. Materiały promocyjne rozdawane były podczas konferencji (konferencji rozpoczynającej projekt, konferencji w Zamościu, konferencji kończącej projekt), spotkań organizowanych przez Klub w ramach projektu, jak również podczas spotkań organizowanych w ramach działania C4, podczas indywidualnych spotkań z właścicielami i zarządcami terenów, gdzie realizowane są działania ochronne. W czasie konferencji, w których uczestniczyli pracownicy projektu np. konferencji naukowych Klubu Przyrodników, dni otwartych LIFE organizowanych przez NFOŚiGW, Konferencji poświęconej ochronie Torfowisk alkalicznych w Szczecinie. Ponadto w ramach promocji projektu przesłano materiały promocyjne dla uczniów jednej ze szkół podstawowych. W czerwcu 2016 roku Rada Rodziców przy Szkole Podstawowej nr 2 w Piastowie wystąpiła z prośbą o wsparcie pikniku szkolnego właśnie poprzez przekazanie materiałów i „gadżetów” promujących Projekt. W ramach promocji przekazano 20 szt. kompletów promocyjnych (notatnik, długopis, pendrive i smycz), które zostały wykorzystane podczas loterii skierowanej do uczniów. W celu promocji projektu i poszerzenia wiedzy o ochronie torfowisk alkalicznych do każdego zestawu dołączono broszurę o projekcie. Taka forma promocji projektu miała również wymiar edukacyjny wśród najmłodszych uczniów.
2. Tablice informacyjne zostały ustawione we większości obiektów (66 szt. z 97 szt. planowanych) w każdym obszarze Natura 2000, listę miejsc posadowienia tablic zawiera **ZAŁĄCZNIK NR 18**. Ponadto tablice o projekcie znajdują się biurze Beneficjenta i Współbeneficjenta. Tablic nie umieszczony we wszystkich lokalizacjach z uwagi na kilka czynników, np. w rezerwacie Wąwóz Homole, gdzie znajdują się 3 obiekty położone obok siebie RDOŚ w Krakowie wydał zgodę na posadowienie tylko 1 tablicy; w przypadku występowania 7 obiektów koło siebie/na jednej hali (np. Pod Durbaszką) sam beneficjent podjął decyzję o braku konieczności stawiania większej liczby tablic. Wysokie zagęszczenie tablic godziło by w walory krajobrazowe danego miejsca, jak również mogłoby przynieść odwrotne skutki do zamierzonego. Dodatkowe tablice będą służyły jako rezerwa w przypadku zniszczenia tablic obecnie zamontowanych.

3. Strona internetowa została uruchomiona z początkiem lutego 2015 r., z uwagi na fakt, że realizacja projektu jest rozszerzeniem projektu LIFE11 NAT/PL/423 na Polskę południową, zdecydowano się dostosować istniejącą stronę do nowego projektu. Połączenie dwóch projektów na jednej stronie pozwoliło na skoncentrowanie wszelkich informacji o siedlisku i projektach w jednym miejscu. Zachowano prostą i przejrzystą strukturę strony, która zawiera następujące informacje: aktualności, podstawowe informacje o projekcie, informacje o torfowiskach i siedlisku 7230, informacje o zespole, partnerach, instytucjach współfinansujących projekt, zakładkę „pliki” (gdzie przechowywane są wszelkie materiały, które powstają w ramach projektu tj. publikacje, prezentacje, raporty etc.), zakładkę „linki” (gdzie umieszczono m.in. linki do stron www innych projektów LIFE związanych z ochroną torfowisk alkalicznych). Materiały i informacje odnoszące się do poszczególnych Projektów oznaczone są odpowiednimi „przypinkami”, co w łatwy i przejrzysty sposób pozwala czytelnikowi rozróżnić informacje przypisane do odpowiedniego Projektu. Zachowano dotychczasowy adres strony, który funkcjonował w projekcie LIFE11: www.alkfens.kp.org.pl
4. W ramach zadania wydawano co roku kalendarze książkowe. Na lata 2015, 2016, 2017 i 2018 wydano kalendarze książkowe wspólne dla Projektu LIFE13 NAT/PL/024 oraz projektu LIFE11 NAT/PL/423 „Ochrona torfowisk alkalicznych w młodoglacjalnym krajobrazie Polski północnej” w nakładzie 150 szt./rok. Koszt produkcji kalendarzy zostały pokryte w połowie z projektu LIFE13, a w połowie z projektu LIFE11. Kalendarze książkowe zawierały każdorazowe informacje o dwóch projektach, jednostkach je finansujących oraz oznaczone były wszystkimi logotypami. Zatem informacje o Projekcie LIFE13 poprzez dystrybucję kalendarzy zostały również rozpowszechnione wśród jednostek administracji publicznej północnej Polski. Takie rozwiązanie sprawiło, iż koszty jednostkowe wyprodukowania kalendarza były niższe niż gdyby zamówienia były realizowane osobno dla każdego z projektów. Jednocześnie zasięg dystrybucji informacji o obu projektach był szerszy niż w przypadku gdyby zamówienia były osobne. Każdorazowe kalendarze przypadającego na projekt było rozdysponowanych między: Gorczańskie Park Narodowy, regionalne dyrekcje ochrony środowiska, nadleśnictwa, parki krajobrazowe, parki narodowe, jak również wśród pracowników projektu.
W ramach zadania wydawano również co roku kalendarze ściennie. Kalendarze ściennie były wydawane również na lata 2015, 2016, 2017, 2018. Kalendarze ściennie były wydawane w nakładzie 100 szt. w każdym roku. Co roku starano się by kalendarz ścienny/lub „na biurko” pełnił funkcję edukacyjną. Kalendarz na rok 2015 przedstawiał poszczególne obszary występowania siedliska 7230 wraz z ich krótkim opisem, kalendarz na rok 2016 przedstawiał gatunki roślin torfowisk alkalicznych wraz z ich charakterystyką. Kalendarz na rok 2017 przedstawiał głównie gatunki mszaków związanych z siedliskiem 7230, a kalendarz na rok 2018 zdjęcia obiektów i gatunków chronionych w projekcie. Kalendarze były przekazywane każdorazowo z poszczególnymi raportami, jak również przekazano Monitorowi Projektu. Rozdysponowane zostały wśród instytucji związanych z projektem podobnie jak Kalendarze książkowe.
5. Na bieżąco jest uzupełniana Ogólnopolska baza torfowisk alkalicznych dostępna na stronie projektu.
6. Projekt i postępy w jego realizacji były opisywane na łamach Biuletynu Klubu Przyrodników „Boćka”. Projekt został również przedstawiony w gazecie Biznes Plus, gdzie Prezes Klubu Przyrodników przedstawił informacje z zakresu ochrony torfowisk alkalicznych oraz informacje o realizowanych projektach dotyczących ich ochrony. Projekt został również zaprezentowany w artykule „Ochrona torfowisk alkalicznych w Polsce” opublikowanych w Przeglądzie Przyrodniczym XXVI, 4 (2015):76-84 oraz Artykuł „Ochrona przyrody na gruntach prywatnych – doświadczenia z realizacji projektu ochrony torfowisk alkalicznych w Polsce południowej” w Przeglądzie Przyrodniczym XXX, 4 (2018). Opublikowano również 4 artykuły o projekcie w: (świętokrzyskich) Aktualnościach Rolniczych, Małopolskim Informatorze Rolniczym, Lubelskich Aktualnościach Rolniczych i Wsi Mazowieckiej - szczegółowe informacje w tabeli powyżej.

7. Informacje o projekcie rozpowszechniano również podczas Zjazdu Klubu Przyrodników, co roku w lutym oraz podczas Sesji Kwietniowych (sesja naukowa) w roku 2015 oraz 2018 roku. Każdorazowo przedstawiany jest Projekt oraz stan zaawansowania prac w Projekcie m.in. poprzez prezentacje.
8. Logotypami Life+, logotypami projektu oraz Klubu oznakowane jest samochód zakupiony z Projektu, oznakowania znajdują się również na sprzęcie zakupionym w ramach Projektu m.in. laptopy, drukarka, telefony, sprzęt do koszenia, roll-up, itp. Wszystkie pisma również oznakowane są odpowiednimi logotypami, w stopkach maili znajdują się logotypy Life, NFOŚiGW, Natura 2000 jak również logo Projektu.

Działanie E2: Organizacja serii warsztatów/seminariów i opracowanie Podręcznika Dobrych Praktyk w ochronie torfowisk alkalicznych

Terminy realizacji działania	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	II kwartał 2015	II kwartał 2015
<i>zakończenie</i>	II kwartał 2018	IV kwartał 2018
Terminy realizacji kamieni milowych		
Przygotowanie monografii Przygotowanie uzupełnionego Podręcznika Dobrych Praktyk	30/06/2018	31/12/2018
Terminy przekazania produktów dostarczalnych		
Podręcznik dobrych Praktyk Monografia Siedliska	30/06/2018	31/12/2018

Wskaźniki

Opis realizacji działania:

1. W dniach **6-7 lipca 2015 roku** w siedzibie Gorczańskiego Parku Narodowego odbyła się konferencja inauguracyjna projekt, wzięło w niej udział ok. 33 osób, w tym przedstawiciele m.in. Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska, Przedstawiciele Nadleśnictw i Parków Narodowych. W drugi dzień odbyło się posiedzenie Komitetu Sterującego połączone z wizją terenową. Celem wizji były obiekty zlokalizowane na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego. Program konferencji oraz informacja z przebiegu znajdują się tutaj: <http://alkfens.kp.org.pl/konferencja-inauguracyjna-projekt-life-7230-s/>, listę uczestników przekazano wraz z Midterm Report.
2. W dniu **20 września 2016 r.** odbyła się konferencja w ramach projektu. Konferencja miała miejsce w miejscowości Sitaniec Wolica na przedmieściach Zamościa. Celem konferencji było przybliżenie specyfiki siedliska 7230 – górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, szczególnie na terenie województwa lubelskiego oraz sposobów jego ochrony. Szczególną uwagę zwrócono na wyjątkowy obiekt przyrodniczy, jakim jest źródłiskowe torfowisko kopułowe Komarów/Śniatycze. Podczas konferencji jak również w trakcie wizji terenowej tego unikatowego torfowiska zainicjowano dyskusję dotyczącą ochrony tego miejsca, głównie w zakresie poprawy warunków wodnych. Lista uczestników spotkania przekazano wraz z Progress Report.
3. W dniach **2-6 sierpnia 2015 r.** przedstawiciele Klubu wzięli również udział w kongresie naukowym: ICCB-ECCB: 27th International Congress for Conservation Biology (4th European Congress for Conservation Biology) w Montpellier (Francja), gdzie Klub

- Przyrodników miał własną sesję posterową poświęconą ochronie torfowisk w ramach projektów LIFE11 i LIFE13.
4. W dniach **21 – 31 sierpnia 2017** r. odbył się międzynarodowy wyjazd studyjny. Celem wyjazdu była wymiana doświadczeń i najlepszych praktyk pomiędzy uczestnikami wyjazdu a zespołami realizującymi projekty Life na terenie Litwy, Łotwy i Estonii, związane głównie z ochroną torfowisk. W wyjeździe wzięli udział zarówno pracownicy Klubu Przyrodników, Gorczańskiego Parku Narodowego jak również zaproszeni goście, aktywnie biorący udział w realizacji projektu. W składzie 11 osobowej grupy znalazły się następujące osoby: pracownicy Klubu Przyrodników – Dorota Horabik, Robert Stańko, Filip Jarzombkowski, Magdalena Makles, Ewa Gutowska, Katarzyna Kotowska, Magdalena Bregin, pracownicy Gorczańskiego Parku – Marek Ruciński, Michał Kosiarski, pracownik Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Łodzi – Arkadiusz Malec oraz pracownik Magurskiego Parku Narodowego – Jarosław Sochacki. Szczegółowe sprawozdanie z wyjazdu znajduje się w załączniku nr II. Podczas wyjazdu uczestnicy mogli zapoznać się z rezultatami działań prowadzonymi w ramach 8 projektów Life, oraz innych projektów finansowanych z innych źródeł np. Norway Grans.
 5. W dniach 28 – 29.06.2018 r. odbyła się Konferencja zamykająca i podsumowująca obydwie projekty ochrony torfowisk alkalicznych prowadzonych przez Klub – LIFE11 NAT/PL/423 oraz LIFE13 NAT/PL/024. Pierwszego dnia – w Widoradzu – podsumowany został projekt LIFE13/024. Po części kameralnej uczestnicy wzięli udział w wycieczce terenowej na jeden z obiektów projektu. Drugiego dnia – w Chojnicach – podsumowany został projekt LIFE11/423. Po części kameralnej uczestnicy odbyli wycieczkę terenową do rezerwatów Bagno Stawek oraz Mechowisko Radość. Program Konferencji oraz zdjęcia znajdują się na stronie internetowej projektu: <http://alkfens.kp.org.pl/konferencja-koncza-projekty-juz-za-nami/>. W Konferencji wzięło udział łącznie 60 osób reprezentujących m.in. RDOŚ w Olsztynie, Łodzi, Krakowie, Olsztynie, Gdańsku, Szczecinie, Pomorski Zespół Parków, Uniwersytet Gdański, Łódzki, Łotewski, Śląski, Przyrodniczy w Poznaniu, Nadleśnictw, Parków Narodowych Magurskiego, Gorczańskiego a także przedstawiciele wykonawców, NGO i innych. Konferencja była także okazją do ugoszczenia p. Mary Pakalne – eksperta w dziedzinie ochrony torfowisk z Uniwersytetu Łotewskiego, która zapoznała uczestników z innymi projektami LIFE dotyczącymi ochrony torfowisk jakie prowadzi Uniwersytet Łotewski.
 6. Podobnie jak w przypadku raportów naukowych i dla laika, Podręcznik dobrych praktyk (**ZAŁĄCZNIK NR 19**) obejmuje doświadczenia dwóch projektów. Podręcznik dobrych praktyk został wydany w nakładzie 2000 egz. (sfinansowanych w ramach projektu LIFE11 NAT/PL/423), dodruk podręcznika w ilości 500 szt. został sfinansowany w ramach niniejszego projektu. Podręcznik w wersji polskiej znajduje się na stronie internetowej: http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/11/PODRECZNIK_PL_FINAL.pdf Natomiast w wersji angielskiej dostępny jest tutaj: http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2018/11/GUIDEBOOK_EN.pdf
 7. Monografia siedliska – pt.: „Torfowiska alkaliczne w Polsce – zróżnicowanie, zasoby i ochrona” została wydana w nakładzie 1500 egz. w języku polski oraz 1000 egz. w języku angielskim. Całość została sfinansowana ze środków projektu - **ZAŁĄCZNIK NR 20**.
 8. Instytucje oraz osoby, którym przekazano Podręcznik dobrych praktyk oraz Monografii siedliska są te same jakie wyszczególniono przy dystrybucji Raportów Naukowych.

Finalnie działanie zostało zakończone w IV kwartale 2018 r. z uwagi na intensywne prace nad publikacjami z realizacji projektu. Celem Beneficjenta było wydanie publikacji o wysokiej, naukowej jakości, opartej na bogatych danych, co wymagało zwiększonych nakładów czasowych w związku ich opracowaniem. W ocenie Beneficjenta cel został osiągnięty dzięki wydłużeniu trwania tego działania. Przesunięcie terminu zostało zaakceptowane pismem Komisji Europejskiej Ares(2018)5245351-12/10/2018.

Działanie F3: Tworzenie sieci z innymi projektami

Terminy realizacji działania

	PLANOWANY	RZECZYWISTY
<i>rozpoczęcie</i>	III kwartał 2015 ¹⁶	III kwartał 2015
<i>zakończenie</i>	III kwartał 2018	III kwartał 2018

Terminy realizacji kamieni milowych

Terminy przekazania produktów dostarczalnych

Wskaźniki

Opis realizacji działania:

1. W ramach działań związanych z promocją wzięto udział w organizowanym w NFOŚiGW Kick off Meeting w dniu **29.10.2014 r.** podczas którego zaprezentowano projekt.
2. Projekt został również zaprezentowany w dniach **21-22 listopada 2014 r.** na warsztatach w Mrągowie dotyczących ochrony torfowisk, które zostały organizowane przez Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. W warsztatach tych brali udział przedstawiciele, organizacji pozarządowych, jednostki administracji publicznej oraz przedstawiciele środowiska naukowego.
3. W dniach **21-22 listopada 2014 r.** odbyła się również konferencja – Forum Ekologiczne – dotycząca współpracy Lasów Państwowych z organizacjami pozarządowymi, na której również w szerokim gronie został zaprezentowany Projekt.
4. Projekt i jego założenia były prezentowane także na wielu spotkaniach nie związanych bezpośrednio z projektem, m.in. w trakcie Zjazdu Klubu Przyrodników w dniu **27.02 – 01.03.2015 r.** i Sesji Naukowej Klubu Przyrodników (**10-12.04.2015 r.**).
5. Projekt został również zaprezentowany w NFOŚiGW w dniu **14.04.2015 r.** w Dniu Informacyjnym LIFE 2015 r. gdzie rozdano notatniki wraz z długopisami promującymi Projekt oraz broszury o projekcie.
6. Projekt został przedstawiony na warsztatach ochrony torfowisk realizowanych w ramach projektu: „Ochrona torfowisk alkalicznych (7230) w młodoglacjalnym krajobrazie Polski północnej” w dniach **27-28.04.2015 r.** w Kuklach.
7. Przedstawiciele Klubu Przyrodników wzięli udział w spotkaniu roboczym w dniu **13.04.2015 r.** z przedstawicielami Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego realizującymi projekt LIFE12 NAT/PL/000081 „Ochrona zbiorowisk nieleśnych na terenie Beskidzkich Parków Krajobrazowych” oraz projekt Owca Plus (współfinansowany ze środków Urzędu Marszałkowskiego – środki krajowe).
8. Przedstawiciele Klubu byli również w stałym kontakcie z przedstawicielami Zespołu Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych realizujących projekt LIFE13 NAT/PL/000038 „Ochrona cennych siedlisk przyrodniczych na Ponidziu”.
9. W dniach **2-6 sierpnia 2015 r.** przedstawiciele Klubu wzięli również udział w kongresie naukowym: ICCB-ECCB: 27th International Congress for Conservation Biology (4th European Congress for Conservation Biology) w Montpellier (Francja), gdzie Klub Przyrodników miał własną sesję posterową poświęconą ochronie torfowisk w ramach projektów LIFE11 i LIFE13. Podczas tego wyjazdu przedstawiciele Klubu Przyrodników mieli okazję wymienić się doświadczeniami z pracownikami dwóch innych projektów LIFE: projekt francuski LIFE13 NAT/FR/762 „LIFE Jura peatlands – Functional rehabilitation of the Jura mountains peatlands of Franche-Comté” oraz niemiecki LIFE05

¹⁶ zgodnie z pismem KE Ref. Ares (2015) ENV E3 IM/AMC/sp z 20/10/2015

- NAT/D/053 „ROSTAM – Rosenheimer master basin bogs”. Sprawozdanie z konferencji znajdują się na stronie projektu: <http://alkfens.kp.org.pl/druga-wizyta-studyjna-i-udzial-w-kongresie-iccb-eccb-2015-juz-za-nami/>
10. Projekt został zaprezentowany podczas konferencji torfowiskowej w Szczecinie w dniu **05.09.2015 r.**, poświęconej ochronie torfowisk w Polsce pt: „Torfowiska Polski – ochrona, restytucja, monitoring”. Krótkie sprawozdanie dotyczące konferencji zostało opublikowane na stronie internetowej: <http://alkfens.kp.org.pl/konferencja-torfowiska-polski-ochrona-restytucja-monitoring/>
 11. Przedstawiciel Klubu Przyrodników przedstawił projekt na Word Wetland Day w Tartau w dniu **02.02.2016 r.** organizowanym przez Estoński Fundusz na rzecz Przyrody – międzynarodowa konferencja organizowana pod hasłem „Od użytkowania do odtwarzania mokradeł”. Relacja z wizyty znajduje się na stronie internetowej: <http://alkfens.kp.org.pl/dzien-mokradel-2-02-2016-w-estonii/>
 12. W dniach **2-3 marca 2016 r.** w Krościenku nad Dunajcem przedstawiciel Klubu Przyrodników prezentował Projekt na spotkaniu międzyprojektowym organizowanym przez Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. Jego celem było podsumowanie doświadczeń oraz osiągnięć projektów środowiskowych realizowanych aktualnie w polskich Karpatach, a także debata na temat najważniejszych problemów w ochronie przyrody, występujących w tym regionie. Informacje o przebiegu spotkania znajdują się na stronie projektu <http://alkfens.kp.org.pl/spotkanie-inicjujace-wspolprace-pomiedzy-instytucjami-realizujacymi-projekty-srodowiskowe-w-karpatach/>
 13. Klub Przyrodników miał również swoje stoisko podczas Dni Life 2016 w NFOŚiGW – **26.04.2016 r.**
 14. Przedstawiciele Klubu Przyrodników wzięli również udział w III spotkaniu Projektów LIFE + Natura, które odbyło się Czajowicach w dniu **20.05.2016 r.**, gdzie wraz z innymi przedstawicielami projektów LIFE wymieniali się doświadczeniami w prowadzeniu i realizacji projektów.
 15. W dniu **14-15.09.2016 roku** w Krakowie odbyła się również konferencja poświęcona przyrodzie Karpat pn.: „Przyroda Karpat – stan, zagrożenia i perspektywy ochrony”, w której członkowie zespołu również wzięli udział.
 16. Pracownicy Klubu Przyrodników w dnia **5-6 kwietnia 2017 r.** wzięli udział w XIII Konferencji „Aktywne Metody Ochrony Przyrody w Zrównoważonym Leśnictwie”, której tematem przewodnim w tym roku były LEŚNE SIEDLISKA MOKRADŁOWE OAZĄ BIORÓŻNORODNOŚCI. Zaprezentowano 6 wystąpień dotyczących ochrony torfowisk na terenie Polski. Projekt został również zaprezentowany w postaci posteru prezentowanego podczas konferencji. Poster znajduje się w załączniku nr III.
 17. W dniach **27-28 lipca 2017** Klub Przyrodników miał przyjemność gościć przedstawicieli projektu pn. Life+ dla Lasów Janowskich, realizowanego przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Lublinie. Pierwszego dnia odbyło się spotkanie w siedzibie Gorczańskiego Parku Narodowego, gdzie Pan Dyrektor – Janusz Tomaszewicz przedstawił walory przyrodnicze Gorczańskiego Parku Narodowego, zostały również omówione zadania i cele w naszym projekcie. Drugiego dnia odbyła się wycieczka terenowa na której pracownicy Klubu Przyrodników zaprezentowali obiekt znajdujące się w projekcie oraz pokazali efekty przeprowadzonych działań. Więcej informacji zostało zamieszczone na naszej stronie: <http://alkfens.kp.org.pl/wizyta-przedstawicieli-projektu-pn-zgodzie-natura-life-dla-lasow-janowskich/> O wizycie napisał również RDOŚ w Lublinie na stronie internetowej projektu: <http://janowskie.rdos.lublin.pl/wizyta-studyjna-w-gorczańskim-parku-narodowym/>.
 18. W dniach **21 – 31 sierpnia 2017 r.** odbył się międzynarodowy wyjazd studyjny. Celem wyjazdu była wymiana doświadczeń i najlepszych praktyk pomiędzy uczestnikami wyjazdu, a zespołami realizującymi projekty Life związane z ochroną torfowisk na terenie Litwy, Łotwy i Estonii. W wyjeździe udział wzięli pracownicy Klubu Przyrodników, Gorczańskiego Parku Narodowego oraz zaproszeni goście z Magurskiego Parku Narodowego i Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Łodzi, którzy aktywnie brali

udział w realizacji projektu w poszczególnych obszarach Natura 2000. W ramach wyjazdu zapoznaniu się z rezultatami działań takich projektów jak: LIFE project LIFE00/NAT/LV/7134 „Implementation Management Plan for the Lake Engure Nature Park” (2001 – 2004); LIFE project LIFE12 NAT/LV/000118 COASTLAKE – “Restoration of Bittern habitats in two coastal lakes in Latvia” (2013-2017). The project does not concern the management of calcareous and alkaline fen habitats; LIFE LIFE15 CCM/DE/000138 “Peat Restore” - Reduction of CO2 emissions by restoring degraded peatlands in Northern European Lowland (2016- 2021); LIFE13 NAT/LV/000578 Wetlands „Conservation and Management of Priority Wetland Habitats in Latvia; LIFE14 NAT/EE/000126 LIFE Mires of Estonia: „Conservation and Restoration of Mire Habitats”; Life for Alvars LIFE13 NAT/EE/000082 „Restoration of Estonian alvar grasslands”; LIFE Springday - Conservation and restoration of petrifying spring habitats (code *7220) in Estonia, LIFE12 NAT/EE/000860; WETLIFE - Restoring Hydrology in Amalvas and Žuvintas Wetlands, LIFE07 NAT/LT/000530. Szczegółowe sprawozdanie znajduje się na stronie Porjektu: http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2017/09/Baltic-trip_sprawozdanie.pdf

19. W dniu **21 marca 2018 r.** w Zamościu odbyło się „Spotkanie z przyrodą i przygodą” organizowane przez Zamojskie Towarzystwo Przyrodnicze, na którym prof. Radosław Dobrowolski z Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskie w Lublinie mówił o jednym z najcenniejszych obiektów w skali Europy, jakim jest źródłiskowe torfowisko kopułowe Komarów/Śniatycze – jeden z obiektów w projekcie. <http://alkfens.kp.org.pl/zrodliskowe-torfowisko-kopulowe-komarow-sniatycze/>
20. W dniach **6-7 września 2018 roku** pracownicy projektu wzięli udział w konferencji pn. „Wyzwania w ochronie siedlisk doliny Górnej Biebrzy”. Celem konferencji było podsumowanie kończącego się projektu LIFE11 NAT/PL/422 „Ochrona siedlisk mokradłowych doliny Górnej Biebrzy”. W pierwszym dniu konferencji mogliśmy wysłuchać prezentacji dotyczących m.in. prowadzonego w ramach projektu monitoringu (siedlisk, gatunków i hydrologicznego), jak również zapoznać się z problemami w ochrony siedlisk mokradłowych w dolinie Górnej Biebrzy , które napotkał zespół realizujący projekt. Pod koniec wystąpień zorganizowano sesję posterową, w której przedstawiciele Klubu Przyrodników zaprezentowali poster na temat Projektu (poniżej poster przedstawiany na sesji). Drugi dzień konferencji poświęcony był w całości na sesję terenową.

5.3 Evaluation of Project Implementation

Ocena beneficjenta realizacji projektu

ZADANIE	EFEKTY PLANOWANE	EFEKTY OSIĄGNIĘTE	OCENA BENEFICJENTA
A1	Dokumentacja projektowo techniczna wraz z decyzjami dla 85 szt. zastawek, przetamowań, punktowych miejsc likwidacji skoncentrowanego wypływu wody	Niezbędne dokumentacje projektowo techniczne wraz z koniecznymi decyzjami i pozwoleniami dla 65 szt. zastawek, przetamowań, punktowych miejsc likwidacji skoncentrowanego wypływu wody	<p>Przyjęta metodologia zakłada, uzyskanie wszystkich zgód od właścicieli/zarządców, na terenie których zaplanowano budowę urządzeń piętrzących. Założono, że należy zawrzeć z każdym właścicielem porozumienie o realizacji działań ochronnych na jego terenie, w tym działań związanych z budową zastawek. Wiązało się to z brakiem możliwości rozpoczęcia procedury przed uzyskaniem oficjalnych, pisemnych porozumień. Wiązałoby się to z ryzykiem opracowania dokumentacji technicznej – projektowej dla obiektów, na terenie których budowa zastawek mogłaby nie dojść do skutku, a tym samym poniesienia kosztów, które zostałyby uznane za niekwalifikowane. Co ważniejsze pojawienie się projektantów na terenie właściciela, który nie podpisał stosownych porozumień mogłoby zniweczyć dotychczas prowadzone z nim rozmowy i ustalenia. W związku z powyższym przyjęto, że przed rozpoczęciem jakichkolwiek procedur należy uzyskać stosowne zgody od właściciela.</p> <p>Cała procedura uzgodnień zarówno z właścicielami prywatnymi jak również zarządcami terenów Należących do Skarbu Państwa tj. Starostwami powiatowymi, czy nową jednostką PGW WP – Państwowym Gospodarstwem Wodny Wody Polskie była czasochłonna i bardzo zawiła.</p> <p>Dla potrzeb wybudowania niezbędnych budowli opracowano wszystkie wymagane dokumentacje tj: Szczegółową koncepcję rozwiązań technicznych dla budowli w obrębie 6 torfowisk alkalicznych, Dokumentację geotechniczną, wnioski do RDOŚ w trybie art. 118 ustawy o ochronie przyrody, szczegółowe uzgodnienia rozwiązań projektowych, zgłoszenia wodnoprawne, które pozwoliły na wybudowanie 65 szt. zastawek, przepustów, przetamowań itp. Przy czym jedna z inwestycji – ścianka przeciwfiltracyjna zastępuję co najmniej 20 szt. zwykłych zastawek drewnianych.</p> <p>W ocenie Beneficjenta zamierzony efekt został osiągnięty i to przy minimalnych nakładach finansowych: z wymienionych wyżej dokumentacji tylko dwie zostały zleczone firmom zewnętrznym (Szczegółowa koncepcja rozwiązań technicznych oraz dokumentacja geotechniczna) reszta została wykonana w ramach etatów pracowników projektu.</p> <p>Problemy opisane szerzej w opisie tego działania w niniejszym raporcie wpłynęły</p>

			bezpośrednio na konieczność wydłużenia projektu o 6 miesięcy i wpłynęły na wykonanie działania C1.
A2	86 dokumentacji służące właściwemu zarządzaniu ochroną siedliska w 23 obszarach Natura 2000	23 dokumentacje służące właściwemu zarządzaniu ochroną siedliska, obejmujące 105 obiektów	<p>Pierwotnie zakładano sporządzenie 86 dokumentacji dla każdego płatu siedliska, jednak w czasie próby sporządzenia zakresu treści oraz określaniu szczegółowego celu jakim mają służyć okazało się, że jeśli dokumentacje mają spełniać zakładany cel – służyć za podstawę do zarządzania siedliskiem na danym terenie informacje powinny być sporządzone w inny sposób niż pierwotnie zakładano. W związku z tym zdecydowano się na sporządzenie 23 dokumentacji dla poszczególnych obszarów Natura 2000, tak by cała dokumentacja mogła zostać efektywnie wykorzystana np. przez jednostki zarządzające obszarami chronionymi, czy zarządców terenów. Jednocześnie w każdej dokumentacji jest opisany każdy obiekt/płat siedliska wraz z przypisanymi mu zagrożeniami, oceną stanu i działaniami ochronnymi. Dokumentację przyrodnicze służącą do planowania ochrony na danym terenie a także jako kompendium wiedzy do użycia w czasie tworzenia dokumentów planistycznych lub w czasie podejmowania decyzji tj. wydawanie decyzji administracyjnych np. o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięć mogących mieć wpływ na teren na którym występuje siedlisko. Należy przez to rozumieć, iż zakres zadania jest taki jak zakładano w projekcie jednakże opracowania są połączone w ramach jednego obszaru Natura 2000. W ramach tego działania sporządzono również plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Torfowiska nad Prosną, który został zatwierdzony w roku 2017 przez regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, sporządzono również na potrzeby przedmiotowego planu zadań ochronnych raport z oceny stanu siedlisk w obszarze, który był podstawą do zmiany Standardowego Formularza Danych, który również na wniosek Klubu został zaktualizowany. Na podstawie porozumienia z Regionalną Dyrekcją Ochrony Środowiska w Łodzi sporządzono również opracowanie dotyczące „<i>Uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony: 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z Scheuchzeria-Caricetea nigrae), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, 1903 lipiennik Loesela Liparis loeselii, Monitoring stanu wyżej wymienionych przedmiotów ochrony oraz monitoring realizacji celów działań ochronnych na terenie obszaru Natura 2000 Łąka w Bęczkowicach PLH100004</i>”, w którym również zawarto aktualizację SDF – u. Opracowanie zostało przekazane w roku 2017 RDOŚ w Łodzi.</p> <p>Wszystkie dokumentacje znajdują się na stronie projektu, jak również zostały przekazane w wersji elektronicznej regionalnym dyrekcją ochrony środowiska, zarządcom terenu: tj. nadleśnictwa i parki narodowe oraz krajobrazowe.</p>

			Dla jednego z obszarów nie opracowano dokumentacji (Lipienniki w Dąbrowie Górniczej), z uwagi na całkowity zakaz wejścia w teren właścicieli prywatnych oraz uzgodnienia z RDOŚ w Katowicach o zaniechaniu jakikolwiek działań na tym terenie z uwagi na trwający od kilku lat konflikt z właścicielami, do czasu zakończenia prac nad planem zadań ochronnych. Obecnie plan jest nadal opracowywany a pracownicy Klubu uczestniczą w całej procedurze jego tworzenia jak również są w stałym kontakcie z wykonawcom planu.
B1	Zakup 3,17 ha ziemi na cele przyrodnicze	Zakup 2,92 ha na cele przyrodnicze	Negocjacje prowadzone z właścicielami gruntów prywatnych były żmudne i często trwały kilka miesięcy a nawet lat (tak było w przypadku właścicieli prywatnych, których grunty zlokalizowane są terenie parku narodowego). Wcześniej dokonane ustalenia – tak jak to miało miejsce w przypadku właścicieli prywatnych na terenie GPN – są często niweczone z uwagi na konflikty rodzinne współwłaścicieli działek czy niezadowolenie z oferowanej kwoty opartej na operatach szacunkowych. Należy zwrócić uwagę, że wycena operatu szacunkowego zawiera rodzaj nieruchomości, położenie, sposób użytkowania, przeznaczenie w dokumentach planistycznych, stan zagospodarowania oraz aktualnie kształtujące się ceny na lokalnym rynku obrotu podobnymi nieruchomościami, nie obejmuje jednak podkreślonej przez właścicieli wartości emocjonalnej i przywiązania do tzw. „ojcowizny”. W związku z tym właściciele pomimo, że wcześniej wyrażali zgodę na sprzedaż i byli informowani o przybliżonej wartości działki, wycofują się z transakcji sprzedaży, z uwagi na zbyt ich zdaniem niską wycenę nieruchomości. Pomimo wycofania się niektórych właścicieli ze sprzedaży, udało się wykupić inną młakę, należącą również do jednych z najcenniejszych na terenie GPN. Wykup gruntów gwarantuje zachowanie tych terenów na wyłączne potrzeby związane z ochroną przyrody i jednocześnie umożliwia kontynuowanie działań ochronnych w przyszłości.
C1	Budowa 85 zastawek, przetamowań, i/lub punktowa likwidacja miejsc skoncentrowanego przepływu wody hamującą erozję	Budowa 65 zastawek, przetamowań, i/lub punktowa likwidacja miejsc skoncentrowanego przepływu wody hamującą erozję	Opóźnienia w realizacji działania A1 bezpośrednio wpłynęły na terminowość wykonania tego działania. Opóźnienia wynikały z przyczyn niezależnych od Beneficjenta, mianowicie: (1) Odmienna od pozostałych starostw interpretacja Starostwa w Zamościu w zakresie uznania interesu prawnego Klubu Przyrodników do pozyskania danych osobowych właścicieli gruntu (wniosek złożony w marcu 2015 r. – dane uzyskano w grudniu 2016 r. tj. prawie w 2 lata później), (2) Wymogi Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Lublinie do wykonania dodatkowego opracowania dot. szczegółowych rozwiązań technicznych w zakresie poprawy warunków wodnych oraz trudności w znalezieniu wykonawcy (dwukrotnie unieważnienie procedury zamówienia z uwagi na brak ofert). (3) Wprowadzenie zmian w ustawie o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. (Dz. U. z dnia 1 września 2015 r. poz. 1276), a w szczególności dodanie nowego zapisu (art. 8a pkt. 1)

			<p>mówiącego o konieczności złożenia wniosku do 31 grudnia 2016 r. przez członków wspólnoty w celu ustalenia wykazu uprawnionych do udziału we wspólnocie gruntowej. Wspólnoty Gruntowe Wsi Śniatycze i Antoniów złożyły wniosek w wymaganym terminie jednak z uwagi na procedurę odwoławczą decyzja o ustaleniu właścicieli wspólnoty nadal trwa. Zmiany ustawy dot. gruntów wspólnotowych, jak również długości trwania całego procesu ustalania własności Klub Przyrodników nie mógł przewidzieć na etapie składania wniosku. Należy wziąć również pod uwagę fakt, że o strukturze własności Klub dowiedział się dopiero w grudniu 2016 r. (patrz pkt.1.); (4) Zmiana ustawy Prawo wodne – nowa ustawa wydana 20 lipca 2017 r. (Dz. U. 2017 r. poz. 1566) weszła w życie z dniem 01.01.2018 r. Na etapie składania wniosku, jak również w trakcie trwania projektu Klub Przyrodników nie mógł przewidzieć zmiany jak i konsekwencji jakie przyniosła zmiana ww. ustawy, szczególnie w zakresie kompetencji administracyjnych i konieczności dokonywania nowych uzgodnień.</p> <p>Pomimo powyższych trudności, dzięki wydłużeniu trwania projektu udało się zrealizować wariant optymistyczny zawarty we wniosku o wprowadzenie istotnych zmian w projekcie. Zrealizowano 65 szt. różnorodnych rozwiązań technicznych poprawiających warunki wodne, przy czym jedno z zastosowanych rozwiązań ścianka przeciwfiltracyjna spełnia funkcję co najmniej 20 szt. zwykłych zastawek na rzece.</p> <p>Wyjaśnienia dotyczące poszczególnych lokalizacji i liczby (często pomniejszonej) koniecznych do wykonania przetamowań znajdują się w tabeli w opisie zadania C1 w niniejszym raporcie. Pomimo, wydłużenia trwania projektu i napotkanych problemów Beneficjent uważa za sukces zrealizowanie takiego zakresu prac, szczególnie dotyczy to działań ochronnych w obiekcie torfowisko kopułowe – Śniatycze, jednym z najcenniejszych źródłiskowych torfowisk kopułowych w Europie Środkowej.</p>
C2	Poprawa warunków wodnych i świetlnych poprzez usunięcie nalotów drzew i krzewów – 51 ha	Poprawa warunków wodnych i świetlnych poprzez usunięcie nalotów drzew i krzewów ok. 70 ha	<p>Usunięcie nalotów drzew i krzewów przywraca właściwe warunki świetlne dla roślinności charakterystycznej dla siedliska 7230 oraz pozwala na ponowne wprowadzenie ekstensywnej gospodarki kośnej na tych terenach. W późniejszym czasie ekstensywnie prowadzona gospodarka kośna uniemożliwia ponowne wkroczenie gatunków charakterystycznych dla siedlisk o niższej wilgotności na teren torfowiska. Usunięcie nalotów drzew i krzewów musi się odbywać ręcznie za pomocą pił spalinyowych i siekier a pozyskane w ten sposób drewno zasila zasoby martwego drewna w otaczających torfowisko lasach, lub jest zagospodarowywane przez właściciela danego obiektu. Użycie ciężkiego sprzętu nie jest możliwe. Taka metodologia wykonania tych działań zapewnia maksymalną ochronę siedliska 7230 przed mechanicznym uszkodzeniem przez ciężki sprzęt.</p>

C3	Jednorazowe koszenie przygotowawcze na powierzchni 152 ha	Jednorazowe koszenie przygotowawcze na powierzchni ok. 101 ha	<p>W przypadku siedliska tak silnie uwodnionego jakim są torfowiska alkaliczne ręczne koszenie za pomocą kos spalinowych jest rozwiązaniem służącym ochronie tego siedliska. Użycie ciężkiego sprzętu takiego jak ratraki czy inny ciężki sprzęt koszący mógłby spowodować zniszczenie warstwy mszystej torfowisk. Dodatkowo trzeba mieć na uwadze, iż obiekty w projekcie mają zwykle od kilku arów do kilkunastu hektarów, są rozrzucone po całej południowej i centralnej Polsce, często w obrębie jednego obszaru Natura 2000 pojedyncze płyty siedliska zlokalizowane są na kilku stokach, w otoczeniu lasu, czasami bez możliwości dojechania samochodem i dostarczenia sprzętu. Używanie sprzętu ciężkiego na tego typu powierzchniach oprócz zniszczenia siedliska mógłby spowodować zatopienie/trwałe uszkodzenie poprzez zalanie sprzętu a w konsekwencji nieefektywność kosztową przekraczającą koszty jednostkowe wykoszenia ręcznie, a poza tym w większości przypadków jest technicznie niewykonalne.</p> <p>Celem wykonania działań było przywrócenie ekstensywnej gospodarki kośnej na terenach, gdzie wcześniej jej zaniechano. Wykonane działania pozwoliło zachęcić właścicieli/zarządców części obiektów do wstąpienia do programu rolno-środowisko-klimatycznego.</p> <p>W ramach projektu się sfinansować wykonanie odkrzaceń na powierzchni ok. 70 ha torfowisk alkalicznych, zwiększona powierzchnia wynika z postępującej sukcesji od czasu planowania działań a ich zakończenia (tj. ok. 5-6 lat). Powierzchnia koszeń natomiast uległa zmniejszeniu z uwagi na wykonanie koszeń (na ok. 50 ha) przez samych właścicieli zanim Klub zdążył przystąpić do ich wykonania. Zakupiony w ramach projektu sprzęt do koszeń ułatwi zachowanie trwałości wykonanych działań, na terenach gdzie właściciele z jakiś względów nie podjęli się samodzielnie wykonywać tych działań. Zakupiony sprzęt pozwala z pomocą pracowników sezonowych prowadzić taką gospodarkę bez konieczności zlecenia tych prac zewnętrznym podmiotom.</p>
C4	Organizacja serii warsztatów – 40 szt.	Organizacja serii warsztatów – 5 szt./kilkaset spotkań indywidualnych	<p>Założeniem w organizacji serii warsztatów, zmieniających postawy lokalnej społeczności była ich organizacja w małych miejscowościach, w miejscach lokalnych zebrań mieszkańców tj. świetlice, remizy, wiejskie domy kultury, blisko obiektu, którego spotkanie dotyczy. Organizacja kilku spotkań pokazała, że: frekwencja bardzo rzadko osiągała zakładany poziom, pomimo organizacji spotkań w godzinach popołudniowych/wieczornych w bliskim sąsiedztwie danego obiektu, prowadzone dyskusje z reguły miały niski poziom merytoryczny i odbiegały od zasadniczego tematu, uzyskanie niezbędnych zgód od indywidualnych osób w trakcie grupowych spotkań było praktycznie niemożliwe. Dlatego już na początku realizacji projektu zrezygnowano z większości spotkań grupowych na rzecz indywidualnych. Od początku realizacji projektu przeprowadzono kilkaset spotkań z właścicielami prywatnymi.</p>

			<p>We wszystkich obszarach Natura 2000 w ramach projektu jest ok. 580 właścicieli i zarządców. Z większością z nich zostały przeprowadzone rozmowy indywidualne, czasami należało przeprowadzić kilka spotkań z jednym właścicielem, które jak pokazuje doświadczenie przyniosły zamierzony (pozytywny) skutek w postaci zmiany postaw właścicieli prywatnych w zakresie ochrony siedliska 7230. Doświadczenia ze spotkań z właścicielami prywatnymi opisano szczegółowo w Podręczniku Dobrych Praktyk. Należy zaznaczyć, że zmiana formuły spotkań nie wpłynęła istotnie na liczbę osób do których planowano dotrzeć w ramach realizacji projektu.</p>
D1	Zbiór danych z monitoringu siedliska w obiektach	Zbiór danych z monitoringu siedliska w obiektach	<p>Monitoring jest prowadzony na bazie standardowych metodyk opracowanych i opublikowanych przez Instytut Ochrony Przyrody Państwowej Akademii Nauk oraz Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Pozwala to na standaryzowanie danych i ich użycie w innych bazach monitoringu państwowego (PMŚ). Dodatkowo wszystkie dane związane z wykonywanymi działaniami ochronnymi są zachowywane w postaci warstw shp. Szczegółowe informacje dotyczące wyników prowadzonych badań fitosocjologicznych i hydrologicznych zawarto w sporządzonych dokumentacjach przyrodniczych, a szczegółowo podsumowano w Raporcie Naukowym (Tom II).</p>
D2	Opracowanie ankiety efektów socjoekonomicznych	Opracowanie ankiety efektów socjoekonomicznych	<p>Sporządzono ankietę dotyczącą badania aspektów socjoekonomicznych działań projektu. Ankieta była rozdawana wśród uczestników spotkań, podczas indywidualnych spotkań z właścicielami. Ankieta ma na celu ocenę wiedzy właścicieli o obszarze Natura 2000, siedliska – torfowiska alkaliczne, historii użytkowania siedliska w danym obiekcie oraz zainteresowania właścicieli dotyczącej dalszym użytkowaniem siedliska po wykonaniu działań ochronnych w ramach projektu. Ankiety zebrano wśród 105 właścicieli prywatnych, a wyniki oraz wnioski z przeprowadzonych ankiet omówiono zarówno na konferencji naukowej poświęconej Społecznym uwarunkowaniom ochrony przyrody jak również w artykule w Przeglądzie Przyrodniczym – kwartalniku popularno-naukowym.</p>
E1	Materiały infopromo, 97 szt. tablic informacyjnych, strona internetowa – 1 szt.	Materiały infopromo, 97 szt. tablic informacyjnych, strona internetowa – 1 szt..	<p>Obecnie strona internetowa stanowi podstawę informowania ogółu społeczeństwa o działaniach i celach projektu a także osiągniętych rezultatach. Strona zalicza średnio rocznie ok. 7500 odsłon. Tablice informacyjne są ustawiane w miejscach widocznych (przy drogach) ale często są to mimo wszystko drogi niezwykle rzadko uczęszczane (drogi leśne) więc widoczność tablic jest niewielka. Umieszczenie tablicy w widocznym miejscu spowoduje jednakże, iż tablica nie będzie wskazywała miejsca wykonania działania ochronnego i nie będzie wykazywała związku lokalizacji z wykonanym działaniem. W siedzibie Beneficjenta i</p>

			Partnerów tablice są umieszczone w wyeksponowanych miejscach widocznych dla każdego wchodzącego do siedziby. Artykuły prasowe publikowane były w kwartalniku „Bociek” (nakład 500 szt.), ukazały się również artykuły w Przeglądzie Przyrodniczym (nakład 300 szt.) a dostępność kwartalników w wersji elektronicznej na stronie ogólnej Klubu Przyrodników zwiększa tą liczbę. Ponadto ukazały się 4 artykuły w miesięcznikach wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego, których sumaryczny nakład wynosi 16900 szt. Klub jako jedna z nielicznych organizacja w Polsce posiada szerokie doświadczenie w realizacji projektów LIFE, ii jest postrzegana jako wiarygodne źródło wiedzy o praktycznych aspektach ich realizacji.
E2	Podręcznik Dobrych Praktyk – 1000 szt., Monografia siedliska 7230 2000 szt. 1 wyjazd zagraniczne, 3 warsztaty krajowe z udziałem łącznie 150 osób, w tym jeden mający charakter seminarium międzynarodowego	Podręcznik Dobrych Praktyk – 1500 szt., Monografia siedliska 7230 -2500 szt. 1 wyjazd zagraniczne, 3 warsztaty krajowe z udziałem łącznie 120 osób, w tym jeden mający charakter seminarium międzynarodowego	Organizacja warsztatów i spotkań jest obecnie jedną z najbardziej rozpowszechnionych form dystrybucji informacji o stanie realizacji projektu, jego sukcesach i problemach a także wymiany doświadczeń z innymi podmiotami nie tylko takimi, które same realizują projekty LIFE. Połączenie zadania E2 z zadaniem F3 pozwala na synergie tych działań i umożliwia zarówno efekt edukacyjny jak i wymiany doświadczeń. Podręcznik dobrych praktyk to kompendium wiedzy na temat ochrony siedliska 7230, zawiera ogólną charakterystykę torfowisk alkalicznych, opis specyfiki siedliska z punktu widzenia jego ochrony, najczęstsze zagrożenia i przejawy degradacji, metody ochrony torfowisk alkalicznych, monitoring, doświadczenia innych krajów w ochronie tego siedliska, doświadczenia z projektów krajowych, aspekty prawne i ochrony oraz społeczne uwarunkowania ochrony. Monografia siedliska pt. „Torfowiska alkaliczne w Polsce – zróżnicowanie, zasoby, ochrona” zawiera m.in. charakterystykę typu siedliska, budowę i rozwój torfowisk alkalicznych w Polsce, opis szaty roślinnej i fauny torfowisk alkalicznych, zagadnienia związane z ekologią ekosystemu, omówienie występowania siedliska w Europie oraz aktualne rozmieszczenie w Polsce, siedliska alkaliczne w sieci polskich obszarach chronionych, ujęcie zasobów, podsumowanie wiedzy o usługach ekosystemowych, praktyki ochrony siedliska w Polsce, oraz omówienie monitoringu GIOŚ, ITP., oraz monitoringu warunków wodnych.
E3	Publikacja Raportu dla laików i naukowego	Publikacja Raportu dla laików i naukowego	Raport naukowy (w dwóch tomach) z realizacji projektów LIFE11/423 oraz LIFE13/024 stanowi łącznie ok. 500 stronicowe opracowanie zawierające przeszłą i najbardziej aktualną wiedzę o torfowiskach alkalicznych które były przedmiotem projektu. Zawiera szczegółowe opisy każdego z obiektów pod względem ich pochodzenia, hydrologii, szaty roślinnej, flory. Zawiera on także opis i wnioski z realizacji innych działań tj. wzmacnianie populacji skalnicy torfowiskowej, edukacja właścicieli i zarządów, tworzenie rezerwatów i wykupy gruntów czy tworzenie sieci współpracy między różnymi podmiotami czy projektami LIFE. W opinii

			Beneficjenta jest to bardzo dobre jakościowo opracowanie ukazujące tak zakres projektu jak osiągnięte efekty i zdobyte doświadczenia.
F1	Ogólne zarządzanie projektem przez zespół osób zatrudnionych na 4 etatach	Ogólne zarządzanie projektem przez zespół osób zatrudnionych na 4 etatach	System zarządzania z dość płaską strukturą i jasno określonym zakresem obowiązków każdego z członków zespołu powoduje, iż zarządzanie opierało się przede wszystkim na partnerskich relacjach i wzajemnym zaufaniu. Regularny kontakt telefoniczny, mailowy i spotkania zespołu pozwalały na krótkofalowe i długofalowe planowanie i egzekwowanie poczynionych ustaleń. Dodatkowo opracowany w ramach projektu system informatyczny wspomagał zarządzanie finansowe, administrację i rozliczenia. System zarządzania Beneficjent uznaje za właściwy.
F2	Publikacja "After-LIFE Conservation Plan"	Publikacja "After-LIFE Conservation Plan"	Zgodnie z zaprezentowanymi w opracowaniu wnioskami w okresie trwałości aktywnych działań ze strony Klubu Przyrodników będą wymagały następujące działania: utrzymanie ekstensywnej gospodarki kośnej i otwartego charakteru torfowisk, monitorowanie poziomu wód na torfowiskach, monitorowanie procesu zatwierdzania planów ochrony i opracowywania planów zadań ochronnych dla obszarów N2000, gdzie jeszcze tego nie zrobiono.
F3	3 warsztaty krajowe z udziałem łącznie 150 osób, w tym jeden mający charakter seminarium międzynarodowego	3 warsztaty krajowe z udziałem łącznie 120 osób, w tym jeden mający charakter seminarium międzynarodowego	Patrz opis zadania E2.

5.4 Analysis of long-term benefits

Environmental benefits – korzyści środowiskowe

Zaplanowane zadania w ramach projektu miały bezpośredni pozytywny wpływ na stan siedliska przyrodniczego 7230 i w ograniczonym zakresie na 7140 (jako niewielkie powierzchniowo płaty w obrębie 7230) oraz gatunków lipiennika Loesela *Liparis loeselii*. Ponadto występują tu ślimaki z rodzaju poczwarówek *Vertigo* spp., lecz rozpoznanie ich występowania w Polsce jest niepełne i brak jest aktualnych danych na temat obecności tych bezkręgowców na terenach objętych projektem. Prócz siedlisk i gatunków wymienionych w załącznikach Dyrektywy Siedliskowej (np. lipiennika Loesela *Liparis loeselii*, jęczyczki syberyjskiej *Ligularia sibirica*), obiekty objęte działaniami są miejscem występowania szeregu rzadkich i zagrożonych wyginięciem roślin (np. niebielistka trwała *Swertia perennis*, tłustosza pospolitego *Pinguicula vulgaris*, marzycy czarniawej *Schoenus nigricans*, kosatki kielichowej *Tofieldia calyculata*, gółki długoostrogowej *Gymnadenia conopsea*, wyblinu jednolistnego *Malaxis monophyllos*, turzycy dwupiennej *Carex dioica*, haczykowca błyszczącego *Hamatocaulis vernicosus*, bagiennika zmijowatego *Pseudocalliergon trifarium*, błyszczcy włosowatych *Tomenthypnum nitens*) oraz zwierząt, szczególnie licznie występującej na obiektach rzadkiej i chronionej etomofauny m.in. strzępotka edypusa *Coenonympha oedippus* – jedno z dziewięciu stanowisk w kraju (gatunek z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej), jak również ptaków wymienionych w załącznikach Dyrektywy Ptasiej i innych ptaków, których cykl życiowy związany jest z otwartymi i dobrze uwodnionymi torfowiskami. Wykonane działania ochronne były korzystne dla każdej z wymienionych grup. Miały za zadanie zachowanie otwartego charakteru siedliska (zatrzymanie sukcesji, ograniczenie rozprzestrzeniania się gatunków ekspansywnych) oraz zwiększenie jego spójność poprzez zmniejszenie lub zahamowanie fragmentacji. Przewidywany wpływ to poprawa warunków siedliskowych polegająca na większej dostępności światła do wszystkich warstw torfowiska, większym i bardziej stałym uwodnieniu torfu oraz ograniczeniu akumulacji substancji biogenych.

Pośrednie wpływy działań to:

- podniesienie świadomości społecznej w zakresie potrzeb ochrony przyrody zarówno wśród urzędników, jak i lokalnych mieszkańców;
- włączenie wybranych fragmentów siedliska w program rolno-środowiskowo - klimatyczne, zapewniający przedłużenie efektu projektu;
- zapewnienie miejsc pracy dla osób realizujących działania ochrony czynnej (pilarzy, kosiarzy, budowniczych obiektów hydrotechnicznych etc.);

Realizacja projektu wpisywała się częstokroć w zapisy odpowiednich planów ochrony, planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000, pozwalając na wypełnianie obligacji związanych z Dyrektywą Siedliskową, a także krajowymi aktami prawa związanymi z ochroną przyrody.

W szczególności wymienić można następujące wnioski płynące z działań projektu i prowadzonego monitoringu:

1. Zróżnicowana dynamika przemian roślinności torfowisk alkalicznych ma miejsce nie tylko w stosunku do całych obiektów, lecz występuje także w obrębie fragmentów kompleksów torfowiskowych.
2. Działania ochronne polegające na regulacji poziomu wód gruntowych, usuwaniu roślinności leśnej i zaroślowej oraz wykaszaniu mogą przynosić zróżnicowane efekty.
3. Działania ochronne, ograniczające się tylko do podnoszenia poziomu wody w obrębie torfowisk alkalicznych o zaburzonych warunkach hydrologicznych w niewielkim stopniu przyczyniają się do hamowania ekspansji roślinności leśnej.
4. Podnoszenie poziomu wody w obiektach, na których wierzchnia warstwa torfu jest zmineralizowana przyczynia się do ekspansji roślinności szuwarowej.

5. Utrzymanie bądź przywrócenie roślinności charakterystycznej dla torfowisk alkalicznych w obiektach silnie przekształconych jest możliwe poprzez podnoszenie poziomu wód z jednoczesnym intensywnym usuwaniem biomasy, jednak niekiedy z nieznanymi dotąd przyczyn, nawet przez wiele lat nie przynosi pożądanych efektów.
6. Okazjonalne (raz na 3-5 lat) usuwanie nalotów drzew zapewnia utrzymanie charakterystycznej roślinności w przypadku najmniej przekształconych torfowisk alkalicznych.
7. Znaczący wpływ na zmiany roślinności torfowisk alkalicznych, zwłaszcza tych zaburzonych, ma przede wszystkim poziom uwodnienia siedliska – w przypadku tzw. mokrych lat roślinność może podlegać procesom szuwarzenia, a w przypadku tzw. suchych lat procesom łąkowacenia.
8. W przypadku usunięcia zakrzaczeń z torfowisk alkalicznych konieczne jest obligatoryjne usuwanie odrośli korzeniowych w kilku kolejnych latach.
9. Torfowiska alkaliczne wyróżniają się wieloma swoistymi cechami zależnymi od lokalnych warunków hydroekologicznych i wymagają wyjątkowo zindywidualizowanego traktowania w doborze metod ochrony.
10. Największe zaobserwowane spadki poziomu wód gruntowych w sezonie wegetacyjnym na skutek podsiąku kapilarnego nadal zapewniają wodę dostępną dla roślin (w tym dla gatunków typowych dla torfowisk alkalicznych).
11. Amplituda wahań poziomu wód w poszczególnych obiektach zarówno tam, gdzie prowadzono działania z zakresu czynnej ochrony polegające na hamowaniu nadmiernego odpływu, jak też w miejscach gdzie działań tych nie wykonano, stopniowo zmniejszała się.
12. W obrębie wybranych torfowisk alkalicznych warunki hydrologiczne w okresie dziesięciolecia były stosunkowo stabilne.

Long term sustainability – długoterminowe podtrzymanie efektów

Torfowiska alkaliczne to siedlisko wyróżniające się przede wszystkim ze względu na bogactwo rzadkich i zagrożonych wyginięciem oraz chronionych gatunków roślin, w tym kilku z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Z tego powodu powinny być przedmiotem szczególnej troski nie tylko organów krajowych odpowiedzialnych za ochronę przyrody ale również Wspólnoty Europejskiej.

Z prowadzonej przez Klub Przyrodników bazy danych torfowisk alkalicznych w Polsce wynika, że prawie 89% torfowisk alkalicznych ujętych jest w sieci Natura 2000. Natomiast tylko 19% powierzchni zasobów siedliska ujętych w bazie objętych jest ochroną rezerwatową, jest to zdecydowanie za mało biorąc pod uwagę specyfikę siedliska 7230. Pomimo wysokich walorów przyrodniczych powierzchnia torfowisk alkalicznych, jak wcześniej wykazano, na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat uległa drastycznemu spadkowi, na skutek prowadzonych melioracji odwadniających. Niepokój budzi również stan zachowania obiektów, które przetrwały do obecnych czasów. Szacuje się, że torfowiska zachowane w stanie właściwym (dobrym) zajmują mniej niż 10% całkowitej ich powierzchni.

Z uwagi na specyfikę warunków wodnych warunkujących rozwój torfowisk alkalicznych są to obszary szczególnie wrażliwe na wszelkie modyfikacje naturalnych systemów hydrologicznych, niezwykle trudnych do identyfikacji oraz naprawy.

Jako siedliska poddane w przeszłości presji rolnictwa torfowiska alkaliczne dla dalszego rozwoju w większości przypadków wymagają kontynuacji bądź przywrócenia ekstensywnego użytkowania.

Niemniej jednak jak wykazano w Raporcie Naukowym, zachowanie polskich zasobów torfowisk alkalicznych w obecnym stanie, a nawet jego poprawa, choć bardzo trudne, wydają się możliwe. Postulaty działań i rozwiązań, które w realizacji tak zarysowanego celu mogłyby pomóc, to:

- Uznanie finansowania działań ochrony siedliska 7230 za priorytet w ramach Priorytetowych Ram Działania na rzecz sieci Natura 2000. Przyznanie najszybciej ginącym w skali Unii Europejskiej siedliskom (do których należy siedlisko 7230), takiej samej rangi i uprzywilejowanych zasad finansowania, jakie obecnie przysługują

siedliskom za które UE ponosi szczególną odpowiedzialność z przyczyn biogeograficznych (tzw. siedliska priorytetowe).

- Przyznanie finansowaniu ochrony siedliska przyrodniczego 7230 priorytetu w krajowych źródłach finansowania. Przywrócenie przyjaznych beneficjentom wszystkich typów (nie tylko jednostkom budżetowym), warunków korzystania z tych środków.
- Obejmowanie ochroną rezerwatową dalszych torfowisk alkalicznych w obszarach Natura 2000, a szczególnie poza nimi. Praktyka wskazuje, że samo istnienie obszaru Natura 2000, a tym bardziej parku krajobrazowego czy obszaru chronionego krajobrazu, nie zawsze wystarcza nawet do prawidłowego rozpoznania występowania, nie mówiąc już o skutecznej ochronie torfowisk alkalicznych (proponując konkretne zmiany zarówno w zakresie weryfikacji granic obszarów Natura 2000, jak również konieczności objęcia najcenniejszych torfowisk alkalicznych ochroną rezerwatową zawarto w monografii siedliska 7230 pn. „ Torfowiska alkaliczne w Polsce – zróżnicowanie, zasoby, ochrona”).
- Szeroki i ambitny, ogólnopolski program wykupu najcenniejszych torfowisk od właścicieli prywatnych, wraz z zapewnieniem finansowania.
- Ambitniejsze wsparcie działań, także eksperymentalnych, w zakresie renaturyzacji torfowisk, w szczególności działań przywracających naturalne warunki hydrologiczne obszarów koncentracji torfowisk alkalicznych,
- Zapewnienie, by wszelkie – nawet drobne – działania gospodarki wodnej, w tym przede wszystkim konserwacja i utrzymanie rowów i drobnych cieków, a także budowa jakichkolwiek urządzeń wodnych, planowane i realizowane w obszarach z możliwym występowaniem torfowisk alkalicznych, były zawsze podane skrupulatnym procedurom oceny ich potencjalnego oddziaływania i zatwierdzania przez organ ochrony przyrody. Wystarczające są do tego obecnie funkcjonujące przepisy prawne (w tym art. 118 ustawy o ochronie przyrody), ale znacznie poprawiona musiałaby być praktyka ich stosowania.
- Usprawnienie i poprawa jakości procedur ocen oddziaływania na środowisko i ocen oddziaływania na obszar Natura 2000, tak by wykluczyć wszelkie działania mogące potencjalnie zaburzać lokalne i regionalne warunki hydrologiczne, szczególnie dotyczące przepływu wód podziemnych w rejonach występowania torfowisk alkalicznych. Pełne stosowanie w tych procedurach zasady ostrożności; uwzględnianie także presji odległych w przestrzeni i skutków odległych w czasie od przyczyn.
- Wyegzekwowanie obowiązku dobrego rozpoznania przyrodniczego terenu, w tym inwentaryzacji, klasyfikacji i diagnozy stanu torfowisk, przed sporządzeniem planów lub studiów zagospodarowania przestrzennego i przed wydawaniem decyzji o warunkach zabudowy terenu. Dobrze uwzględnienie potrzeb torfowisk w procedurach strategicznych ocen oddziaływania na torfowisko.
- Zapewnienie wyposażenia wszystkich systemów melioracyjnych na torfowiskach w sprawne urządzenia umożliwiające zamykanie spływu wody i wypracowanie takich schematów pracy systemów melioracyjnych, które m. in. zagwarantują właściwe warunki wodne torfowiskom.
- W istniejących i przyszłych programach rolno-środowiskowo-klimatycznych lub ich odpowiednikach – uelastycznienie schematów gospodarowania. Wymogi programów powinny zakładać możliwość indywidualnego systemu użytkowania dla każdego płatu siedliska, umożliwiającego zarówno intensyfikację jak też ekstensyfikację prowadzonych zabiegów ochronnych oraz koszeń, z dopasowaniem jej do konkretnego torfowiska. Konieczny jest równocześnie system skutecznych sankcji w płatnościach w przypadku naruszenia wymogów, zarówno ogólnych jak i określonych indywidualnie przez eksperta wymogów dla konkretnego płatu. Równolegle konieczna byłaby intensywna edukacja ekspertów siedliskowych i doradców rolnośrodowiskowych w zakresie specyficznych potrzeb ochrony torfowisk alkalicznych, tak by umieli prawidłowo i z korzyścią dla torfowiska dopasowywać szczegółowe wymogi użytkowania.
- Docelowo, zamiana systemu wsparcia rolnictwa programami rolno-środowiskowo-klimatycznymi polegającego dotychczas na rekompensacie utraconych korzyści, na

system płatności, którego wysokość zależy od osiągniętych efektów (zachowanych, występujących na działce rolnika walorów przyrodniczych), a nie metod użytkowania.

- Promocja, za pomocą mechanizmów polityki rolnej, utrzymania użytków zielonych w sąsiedztwie torfowisk alkalicznych. Zapobieżenie przekształcaniu użytków zielonych i nieużytków na grunty orne, stawy itp.
- Rozszerzenie i poprawienie metodyczne prowadzonego monitoringu przyrodniczego siedliska przyrodniczego siedliska 7230 w skali kraju, w szczególności uzupełnienie o komponent dobrego monitoringu hydrologicznego. Założenie dobrych lokalnych systemów monitoringu torfowisk szczególnie chronionych, zwłaszcza w rezerwach, parkach narodowych i obszarach Natura 2000. Wymaga to nakładów finansowych, ale z reguły uzyskiwana w ten sposób wiedza o konkretnych, często specyficznych. uwarunkowaniach ochrony konkretnych obiektów warta jest ponoszonych wydatków.
- Poważne potraktowanie przez Lasy Państwowe ustawowego obowiązku „zachowania naturalnych bagien i torfowisk w lasach”, rozumianego jako obowiązek działań na rzecz zachowania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony torfowisk znajdujących się w zarządzie LP – realizowanego bądź to samodzielnie, bądź przez daleko idące ułatwienie ochrony torfowisk na gruntach Lasów Państwowych innym zainteresowanym podmiotom.
- W gospodarce leśnej dostosowanie metod hodowli lasu do stabilizacji warunków wodnych w obrębie zlewni poszczególnych torfowisk, w szczególności niestosowanie cięć zupełnych w sąsiedztwie torfowisk i źródeł.

W ramach statutowej działalności Klubu Przyrodników na bieżąco monitorowany jest proces powstawania Planów Zadań Ochronnych dla obszarów Natura 2000. Wszystkie Plany Zadań Ochronnych na obszarach Natura 2000, na których realizowany był projekt Klub Przyrodników monitorujemy i aktywnie uczestniczymy w ich tworzeniu. W procesie tym staramy się zadbać o właściwe ujęcie działań ochronnych dla siedliska 7230 w powstających Planach Zadań Ochronnych i przekazywania wiedzy obecnie zgromadzonej w ramach projektu na potrzeby powstających Planów. Dokumentacje powstałe w projekcie i przekazane odpowiednim jednostkom, uczestnictwo w programie rolno-środowiskowo-klimatycznym w połączeniu z zapewnieniem odpowiednich zapisów w tworzonych dokumentach planistycznych pozwala sądzić, iż długofalowa ochrona siedliska w kontekście prawnym będzie właściwie zabezpieczona.

Po zakończeniu projektu celem jest utrzymanie jego efektów, tj.:

- utrzymanie na torfowiskach objętych przedsięwzięciem ekstensywnej gospodarki łąkarskiej (tam gdzie są takie potrzeby);
- utrzymanie odtworzonych właściwych stosunków wodnych;
- zapewnienie ochrony siedliska w dokumentach planistycznych;
- szerzenie wiedzy o wartości torfowisk alkalicznych oraz efektach projektu,
- monitorowanie obszarów i podejmowanie w razie potrzeby niezbędnych działań.

By osiągnąć te cele planowane jest podjęcie następujących działań:

1. Ekstensywne koszenie

Jest to najważniejsze działanie, które musi być kontynuowane po zakończeniu realizacji projektu. Szczegółowe informacje na temat podmiotów odpowiedzialnych za jego realizację na poszczególnych obiektach zawiera tabela zawarta w opracowaniu After – LIFE Conservation Plan. Aby zapewnić trwałość projektu, część powierzchni torfowisk wydzierżawiono w ramach środków własnych Klubu Przyrodników pochodzących z działalności gospodarczej, a część została udostępniona na odrębnych zasadach (indywidualne umowy z właścicielami, porozumienia). Ponadto na części gruntów właściciele sami zobowiązali się kontynuować działania w ramach programu rolno-środowiskowo-klimatycznego lub indywidualnej ekstensywnej gospodarki kośnej. Zabiegi ochronne na torfowiskach znajdujących się na terenie

parków narodowych (Gorczański Park Narodowy – partner projektu, Magurski i Bieszczadzki Park Narodowy) będą kontynuowane przez parki na podstawie odrębnych zapisów w zadaniach ochronnych i planach ochrony po ich uchwaleniu.

- Przeprowadzanie corocznego lub realizowanego raz na dwa lata zabiegu koszenia zgodnie z wymogami siedliska (na powierzchniach, które takich zabiegów wymagają)
- Usuwanie odrośli drzew i krzewów, jeżeli będzie to konieczne
- Usuwanie skoszonej biomasy z obszaru torfowisk
- Kontrola wykonywani zabiegów ochronnych przez właścicieli

Szacowany średni koszt działań przewidziany przez Klub Przyrodników: 3500-4000 zł/ha/rok
Szacowany średni koszt działań przewidziany przez Gorczański Park Narodowy: 2500-3500 zł/ha/rok

2. Kontynuacja monitoringu hydrologicznego i fitosocjologicznego

W związku z wykonaniem w roku 2018 większości działań mających na celu poprawę warunków wodnych należy przeprowadzić monitoring w wybranych obiektach w celu oceny skuteczności wykonanych działań. Planowana jest kontynuacja prowadzonego obecnie monitoringu hydrologicznego za pomocą automatycznych rejestratorów typu diver w obiektach gdzie wykonano urządzenia tj. w obiekcie Hala Długa, Plebanka, Śniatycze – Swaryczów, torfowisko kopułowe Śniatycze. We wszystkich obiektach gdzie prowadzono działanie z zakresu poprawy warunków wodnych (obiekty wyżej wymienione oraz Siedliska, Rudka, Perespa i Antoniówka) zostanie przeprowadzony monitoring fitosocjologiczny. Dodatkowo planowane jest przeprowadzenie takiego monitoringu w wybranych obiektach na pozostałym terenie objętym realizacją projektu (w każdym roku zostanie wybrane 3 inne miejsca).

Zgodnie z zapisami planu ochrony dla Gorczańskiego Parku Narodowego zaplanowany jest monitoring siedliska 7230 co 5-6 lat.

Z uwagi na kontynuację prowadzonych badań w obrębie stacji monitoringowych (Hala Długa w ramach projektu LIFE13 NAT/PL/024, Sarnetki i Kosobudki w ramach projektu LIFE11 NAT/PL/423) planowane jest opublikowanie artykułu podsumowującego prowadzenie kilkuletnich badań za pomocą stacji.

Szacowany średni koszt poza terenem Gorczańskiego Parku Narodowego: 4000 zł/rok.

Szacowany średni koszt na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego: 400-500 zł/rok.

3. Monitorowanie procesów opracowywania i konsultacji planów zadań ochronnych i planów ochrony

Najskuteczniejszą metodą zapewniającą ciągłość trwania torfowisk alkalicznych jest tworzenie nowych form ochrony i/lub ujmowanie w tworzonych dokumentach planistycznych odpowiednich zapisy dotyczących ich ochrony.

Konieczne jest więc:

- Monitorowanie opracowywania planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000, które w momencie zakończenia projektu są nadal opracowane, szczególnie dotyczy to planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Lipienniki w Dąbrowie Górniczej. Uczestniczenie w konsultacjach społecznych i zapewnienie ujęcia odpowiednich zapisów dotyczących siedliska 7230.

Szacowany średni koszt: 4000 zł/rok.

4. Szerzenie wiedzy o wartości torfowisk alkalicznych oraz efektach projektu

- Kontynuacja dystrybucji drukowanych publikacji – Raportu naukowego i tzw. Raportu laika, Podręcznika Dobrych Praktyk oraz monografii siedliska 7230 – do głównych interesariuszy

(RDOŚ, Nadleśnictwa, RDLP, organizację pozarządowe działające w poszczególnych regionach realizacji projektu). Kanały dystrybucji: wysyłka pocztą bezpośrednio do instytucji, rozdawanie w czasie spotkań/konferencji tematycznie powiązanych z ochroną torfowisk.

- Dostępność publikacji w postaci plików PDF na stronach internetowych Klubu Przyrodników – głównej, projektu oraz w Sklepie KP (jako bezpłatna, do bezpośredniego pobrania bez opłat).
- Udział pracowników Klubu w szkoleniach, warsztatach, konferencjach i innych spotkaniach o większym audytorium i prezentowanie działań, efektów oraz wniosków płynących z realizacji projektu. Walory przyrodnicze młak górskich oraz wyniki projektu będą również prezentowane podczas wizyt odwiedzających Gorczański Park Narodowy przez pracowników Parku jak również odpowiednio w tym kierunku szkolonych przewodników turystycznych.
- Dostępność publikacji drukowanych w Bibliotece Klubu Przyrodników i Gorczańskiego Parku Narodowego – dla osób odwiedzających Biuro i Bibliotekę. Ponadto w Ośrodku Muzealnym Gorczańskiego Parku Narodowego część ekspozycji będzie poświęcona prezentacji walorów przyrodniczych siedliska 7230.

Szacowany średni koszt Klubu Przyrodników: 1000 zł.

Szacowany średni koszt Gorczańskiego Parku Narodowego: 1000 zł.

Sprzęt zakupiony w ramach projektu był i będzie wykorzystywany w okresie trwałości projektu do podtrzymania jego efektów. **Samochód Nissan Navara** były koniecznym zakupem, z uwagi na specyfikę terenu gdzie realizowano projekt. Samochód terenowy pozwolił zaoszczędzić czas i pieniądze potrzebne na dotarcie do często niedostępnych dla zwykłych samochodów osobowych terenów górskich. Stan samochodu pomimo intensywnego użytkowania jest bardzo dobry i będzie – zgodnie z deklaracjami – nadal wykorzystywany w celach związanych z podtrzymaniem efektów projektu LIFE13 NAT/PL/024, jak również innych projektów LIFE realizowanych przez Klub: LIFE11 NAT/PL/423, LIFE15 CCM/DE/138, LIFE17 NAT/BE/445. **Sprzęt do koszenia: ciągnik kompaktowy; specjalistyczne kosiarki – 2 szt. przyczepa do kosiarki (ciągnika jednoosiowego), przyczepa samochodowa na przewóz ciągnika kompaktowego, wykaszarka spalinowa – 2 szt.** – sprzęt będzie wykorzystywany do zachowania trwałości projektu, przy jego pomocy będą prowadzone koszenia siedliska 7230 gdzie Klub będzie kontynuował działania, sprzęt będzie również zgodnie z akceptacją Komisji do utrzymania trwałości projektu LIFE11 NAT/PL/423. **2 sztuki laptopów i palmtopów** nadal są używanych przez pracowników KP. Palmtopy używane są podczas pracy w terenie i obecnie stanowią podstawowe narzędzie pracy w terenie umożliwiające dotarcie do konkretnych lokalizacji siedliska 7230. **Stacja do monitoringu hydro i meteorologicznego** została zainstalowana w na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego w obrębie kompleksu młak. Dane z tych urządzeń posłużyły do oceny skutków realizacji projektu (tych mierzalnych w krótkim okresie czasu) a ich dalsze funkcjonowanie pozwoli na dalszą ich ocenę (w dłuższej perspektywie) a także dostarczy danych porównawczych dla innych badań i działań Klubu związanych z ochroną torfowisk alkalicznych.

Uznać zatem należy, iż sprzęt zakupiony w projekcie przysłużył się znacząco do jego realizacji i jakości danych prezentowanych w czasie i po jego zakończeniu. Będzie także użytkowany w okresie trwałości projektu i będzie spełniał swoją rolę także po dacie końca projektu.

Replicability, demonstration, transferability, cooperation

Torfowiska alkaliczne są specyficznym siedliskiem o często skomplikowanych uwarunkowaniach, wymagającym indywidualnego traktowania w zakresie podejmowania działań ochronnych, w zależności od jego wielkości, położenia czy panujących w jego obrębie warunków hydrologicznych. Fakt ten jest podkreślany wielokrotnie w zarówno w raporcie naukowym, podręczniku dobrych praktyk czy monografii siedliska 7230. Tym niemniej

doświadczenia z zakresu ochrony siedliska zdobyte przez różne podmioty są podobne i porównywalne i z całą pewnością powinny stanowić przedmiot wymiany pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi, zajmującymi się ochroną siedliska (oraz innych typów torfowisk). Należy więc dążyć z jednej strony do sumowania doświadczeń z drugiej jednak ostrożnie podchodzić do generalizowania sposobów ochrony tego siedliska pamiętając o silnym jego zróżnicowaniu wewnętrznym.

Jako przykład „dobrych praktyk” i element demonstracyjny projektu należy wskazać przede wszystkim sam proces uzgodnień z właścicielami prywatnymi. Podczas wielu spotkań i konferencji z innymi jednostkami realizującymi projekty na gruntach prywatnych przekonaaliśmy się jak ważna jest przychylność właścicieli prywatnych. Doświadczenia z realizacji tego projektu pokazują, że zrozumienie przez właściciela idei ochrony siedliska na jego gruntach jest gwarantem zachowania tego siedliska w długoterminowej perspektywie. I choć nie we wszystkich przypadkach właściciele prywatni wyrażali chęć samodzielnego użytkowania siedliska wpisującego się w jego ochronę np. w ramach zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego (głównie z uwagi na zbyt małą wielkość powierzchni siedliska lub brak możliwości samodzielnego gospodarowania ze względu na zaawansowany wiek), to jednak zdecydowana większość była zainteresowana kontynuowaniem działania przez Klub, zazwyczaj nieodpłatnie. W ramach utrwalania dobrych relacji i chęci kontynuowania współpracy, każdemu ze współpracujących z KP właścicielowi podziękowano na łamach Raportu naukowego wymieniając go z imienia i nazwiska. Zdobyty doświadczeniem KP dzieli się również na łamach powstałych w ramach projektu publikacji, czasopismach popularno-naukowych (np. Przegląd Przyrodniczy), a także w trakcie konferencji naukowych.

Ponadto należy podkreślić, że realizacja projektu pozwoliła nabyć zatrudnionym pracownikom (szczególnie młodym osobom wchodzącym dopiero na rynek pracy) doświadczenia, którego nie byłoby w stanie zdobyć w inny sposób, a także uzyskać szczególne, eksperckie kwalifikacje w ochronie siedlisk przyrodniczych w skali nie tylko krajowej ale też międzynarodowej. Osoby te dalej będą pracować w Klubie Przyrodników lub innych instytucjach związanych z ochroną środowiska, szczególnie ochroną siedlisk przyrodniczych.

Klub Przyrodników od początku swojej działalności (od 35 lat) realizuje różnorodne przedsięwzięcia dotyczące ochrony siedlisk i gatunków, przy czym większość z nich skierowana była na ochronę siedlisk torfowiskowych. Torfowiskom alkalicznym poświęcone były duże, ogólnopolskie przedsięwzięcia Klubu Przyrodników m.in.: „Programy ochrony: torfowisk alkalicznych (7230) oraz związanych z nimi zagrożonych gatunków – skalnicy torfowiskowej, lipiennika Loesela, miodokwiatu krzyżowego i skalnicy grubolistnej” (dofinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko). W ramach tego projektu przeprowadzono ogólnopolską inwentaryzację torfowisk alkalicznych. Celem takiej inwentaryzacji oprócz poznania rzeczywistych zasobów siedliska była identyfikacja zagrożeń i możliwych działań ochronnych służących jego ochronie. Krajowy Program ochrony siedliska miał służyć wszystkim podmiotom zainteresowanym jego ochroną (m.in. odpowiednie jednostki administracji publicznej) u być wykorzystany w opracowywaniu planów zadań ochronnych dla obszarów N2000. Nie poprzestając na tym, Klub Przyrodników złożył wniosek o dofinansowanie realizacji zawartych w Programie zaleceń ochronnych do Funduszu LIFE (projekt LIFE11 NAT/PL/423, ujmujący obszary północnej Polski) a dwa lata później analogiczny projekt dla obszarów południowej Polski – niniejszy projekt.

Innovation, demonstration value

Projekt nie został stworzony jako projekt testujący innowacyjne rozwiązania. Niemniej jednak do działań takich można zaliczyć wspomniane już wcześniej działania z zakresu zmiany postaw lokalnej społeczności. Realizacja projektu udowodniła, że prowadzenie szeroko zakrojonych działań z zakresu ochrony przyrody na gruntach prywatnych jest możliwa. Wymaga jednak znacznie większych nakładów czasu i zasobów ludzkich, gdyż najbardziej efektywną metodą

kontaktu z właścicielami/użytkownikami gruntów są bezpośrednie spotkania metodą „od drzwi do drzwi” i prowadzenie indywidualnych rozmów mających na celu uzyskanie wszystkich niezbędnych uzgodnień.

W ramach projektu zawarto ok. 200 porozumień, uzyskano ok. 65 zgód, spotkano się z ponad półtorej tysiąca właścicieli prywatnych, co umożliwiło wykonanie działań ochronnych na ponad 500 działkach ewidencyjnych.

Pomimo tego, że spotkania indywidualne okazały się najskuteczniejszą metodą dotarcia do właścicieli prywatnych i osiągnięcia dzięki nim większości zakładanych działań, tak jak wspomniano wcześniej jest to droga i czasochłonna metoda, która w przypadku innych przedsięwzięć, choćby takich jak opracowanie planów ochrony dla dużych obszarów chronionych nie byłaby w ogóle możliwa do zrealizowania. Niemniej jednak, w wielu przypadkach, tylko taka forma komunikacji pozwala na osiągnięcie zakładanych celów i powinna być uwzględniana na etapie planowania.

Znaczącą pomocą przy realizacji różnorodnych projektów realizowanych na gruntach prywatnych byłoby wdrożenie ogólnych rozwiązań systemowych, pozwalających na realną współpracę między służbami ochrony środowiska, a organizacjami realizującymi projekty prośrodowiskowe, które są pozytywnie zaopiniowane przez te służby zazwyczaj już na etapie ich uzgodnienia. Współpraca ta powinna polegać głównie na zapewnieniu wsparcia administracyjnego, które umożliwiło choćby pozyskanie cennych danych osobowych właścicieli w celu wykonania działań ochronnych, często już ujętych w istniejących dokumentach planistycznych tj. planach zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 czy zadań ochronnych dla rezerwatów przyrody.

Jako inne demonstracyjne działanie w naszej opinii należy uznać opracowanie w ramach projektu:

- Raportu Naukowego, który stanowi podsumowanie wiedzy w ramach prowadzonych i analizowanych działań ochronnych na przestrzeni kilkudziesięciu lat. Nie jest to zatem okres i działanie ograniczone do stosunkowo krótkiego okresu trwania projektu ale obejmuje w zasadzie całość doświadczeń i wiedzy Klubu Przyrodników o torfowiskach alkalicznych na tych terenach.
- Podręcznika Dobrych Praktyk w ochronie torfowisk alkalicznych, który podobnie jak Raport podsumowuje wiedzę i doświadczenia Klubu Przyrodników z przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat a dodatkowo wplata w to dla porównania doświadczenia innych krajów.
- Książki „Torfowiska alkaliczne w Polsce – zróżnicowanie, zasoby, ochrona” – monografii podsumowującej dotychczasową wiedzę o torfowiskach alkalicznych w Polsce, ich specyfice, budowie, szacie roślinnej, ekologii, praktycznych działaniach ochronnych czy prowadzonym monitoringu.

6. Comments on the financial report

LIFE FINANCIAL STATEMENT dotyczący wydatków Klubu i Partnerów stanowi
ZAŁĄCZNIK NR 1

WYJAŚNIENIA OGÓLNE

Zakładka Personnel

Z uwagi na specyfikę List Płac, które stanowią dowód księgowy związany z wynagrodzeniami wyjaśniamy w jaki sposób zostały skalkulowane kwoty wprowadzane do zakładki Personnel. Na Listach Płac nie jest możliwe wyodrębnienie składników zdrowotnych i emerytalnych, gdyż składki te płaci częściowo pracownik a częściowo pracodawca. W składkach pracownika zatem jest zarówno część zdrowotna jak i emerytalna i nie są one wyodrębniane na żadnym z dokumentów księgowych jako osobne pozycje. Tym nie mniej by wykazać dodatkowe elementy wynagrodzenia ponad samo wynagrodzenie za pracę przyjęto następujące założenia:

1. Wartość w kolumnie Annual gross salary odpowiada wartości pozycji „do wypłaty” oraz „zaliczka podatek” na Listach Płac w danym roku
2. Wartość w kolumnie Annual obligatory social charges odpowiada wartości pozycji “składki pracownik” oraz “zdrowotne razem” na Listach Płac w danym roku.

Wartość w kolumnie Annual eligible pension contribution odpowiada wartości pozycji “suma składek od pracodawcy” na Listach Płac w danym roku.

Zgodnie z zaleceniami Komisji wyrażonymi w piśmie Ares(2017)404681-25/01/2017 przesyłamy w **ZAŁĄCZNIKU NR 2** karty pracy, dowody zapłaty, umowy dla pracowników: Robert Stańko, Paweł Pawlaczyk i Dorota Horabik. Poniżej przedstawiamy sposób wyliczenia kosztów personelu.

Sposób wyliczenia kosztów personelu

1. Obliczanie miesięcznego wynagrodzenia

Kwota pensji podana na umowie o pracę to kwota wynagrodzenia brutto. Jest to całość wypłacanego wynagrodzenia, które jest podstawą do wyliczania należnych składek ubezpieczeniowych i pobrania podatku dochodowego.

W skład wynagrodzenia brutto wchodzi również premie, dodatki, wynagrodzenie chorobowe oraz ekwiwalent za urlop. Od wszystkich tych składników pracodawca potrąca składki ZUS. Wyliczając wynagrodzenie netto, należy odjąć od przychodu pracownika odpowiednie wartości składek na ubezpieczenia społeczne, część z nich finansowana jest z wynagrodzenia pracownika.

Składki płacone przez pracodawcę ustalane na podstawie wynagrodzenie brutto, a pracodawca odprowadza je z własnych środków.

Składki na ubezpieczenia społeczne finansowane przez pracownika (stawki podane dla 2018r):

- składka emerytalna: 9,76%
- składka rentowa: 1,5%
- składka chorobowa: 2,45%

Po odjęciu od wynagrodzenia składek na ubezpieczenia społeczne otrzymuje się podstawę do obliczenia składki na ubezpieczenie zdrowotne - jej stawka wynosi 9% wynagrodzenia brutto pomniejszonego o składki na ubezpieczenia społeczne (7,75% podlega odliczeniu).

Następnie od płacy brutto odejmuje się podatek dochodowy. Aby ustalić podstawę obliczenia zaliczki na podatek dochodowy, od przychodu pracownika należy odjąć składki

na ubezpieczenia społeczne oraz koszty uzyskania przychodu. Rodzaj zastosowanych kosztów zależy od omiejscza zamieszkania pracownika i jest niezmienną kwotą ryczałtową. Szczegółowe stawki tych kosztów kształtują się następująco

- dla pracownika miejscowego - 111,25 zł,
- pracownik dojeżdżający - 139,06 zł.

Po odjęciu od wynagrodzenia brutto składek oraz kosztów uzyskania przychodów należy przemnożyć uzyskaną podstawę przez określoną stawkę podatkową, a następnie odjąć od otrzymanej wartości kwotę wolną od podatku (w przypadku, gdy pracodawca jest płatnikiem uprawnionym do jej ujęcia) - kwota ta jest ustanowiona ustawowo i jej miesięczna wysokość wynosi 46,33 zł. Wyliczony w ten sposób podatek powinien zostać dodatkowo pomniejszony o składkę na ubezpieczenie zdrowotne, lecz tylko w wysokości 7,75% podstawy wymiaru składki. Po tym pomniejszeniu otrzymuje się należną zaliczkę na podatek dochodowy.

Wynagrodzenia netto otrzymujemy poprzez odjęcie od przychodu kwoty składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz podatku.

Składki obciążające pracodawcę:

- składka emerytalna 9,76%, + składka rentowa 6,5%,
- składka wypadkowa* + składka na FP 2,45%,
- składka na FGŚP 0,10%,

* Zasady różnicowania stopy procentowej składek na ubezpieczenie wypadkowe określają przepisy o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

W załączeniu przesyłamy przykład w jaki sposób następuje obliczanie miesięcznego wynagrodzenia (**ZAŁĄCZNIK NR 3**).

2. Sposób wprowadzania miesięcznego wynagrodzenia pracownika do formularza Personnel

Ze względu na złożoność naliczania wszystkich składników wynagrodzenia opisanych powyżej i nieprzystające do siebie definicje składek w formularzu kosztów osobowych w Financial Statement i polskiego prawa, konieczne było stworzenie – na potrzeby projektu, definicji tego co było wprowadzanie do formularza kosztów osobowych Financial Statement.

Nie da się bowiem (co obrazuje opis sposobu obliczenia miesięcznego wynagrodzenia pracownika) i załączone listy płac jednoznacznie z listy płac wyciągnąć jedynie składek zdrowotnych i jedynie składek emerytalnych, które są po części płacone przez pracodawcę a po części przez pracownika i są odprowadzane jako jedna kwota do ZUS. Dlatego by jednocześnie zapewnić wizualizację elementów listy płac oraz spełnić wymóg wyłączenia z wynagrodzenia składników społecznych w czasie trwania całego projektu stosowano następującą metodę wprowadzania kosztów do zakładki Personnel:

	Kolumna w formularzu Personnel Financial Statement	Pozycje listy płac składające się na daną wartość
1/12 Annual personnel costs [E]	1/12 wartości Annual gross salary [E1]	wynagrodzenie do wypłaty + zaliczka podatku
	1/12 wartości Annual obligatory social charges [E2]	składki pracownik + zdrowotne razem
	1/12 wartości Annual eligible pension contribution [E3]	suma składników od pracodawcy
	additional salary (income commision) [E4]	kwota premii-zmiennej

3. Obliczanie rocznych kosztów personelu

Comiesięcznie do odpowiedniego formularza wprowadzono powyższe wartości (czyli odpowiednie składniki listy płac) co w rozrachunku rocznym daje wartość rocznego wynagrodzenia.

Zakładka Travel & subsistence

Pozycje opisane jako „delegacja” stanowią koszty związane z poleceniem wyjazdu służbowego pracownika – diety, koszty ewentualnego noclegu oraz dodatkowe koszty jakie pracownik poniósł z tytułu wyjazdu np. opłaty za autostradę, parking, bilety komunikacji miejskiej, Polskich Kolei Państwowych, lotnicze etc. Druk polecenia wyjazdu służbowego jest drukiem ścisłego zarachowania i stanowi dowód księgowy w rozumieniu Ustawy o rachunkowości.

Pozycje opisane jako „paliwo do samochodu” są opatrzone nr rejestracyjnym samochodu lub przypisane do konkretnego pojazdu. W trakcie trwania projektu używane były następujące samochody służbowe:

- Nissan Navara FSW22UY - Samochód zakupiony w ramach projektu LIFE13 NAT/PL/024. W całości użytkowany wyłącznie na cele realizacji projektów - LIFE13 NAT/PL/024, w niewielkim stopniu także LIFE11 NAT/PL/423, głównie w przypadku wyjazdów zagranicznych, w których brała udział większa ilość uczestników. Rozliczanie kosztów podróży samochodem następuje na bazie delegacji osoby prowadzącej samochód, przedstawionych faktur za paliwo zakupionego w czasie podróży oraz ewidencji przebiegu pojazdu sporządzanego comiesięcznie. Ewidencja przebiegu pojazdu posiada odniesienie do projektu w ramach którego pracownik odbył podróż, do nr delegacji oraz nr faktur za paliwo jakie zostały przedstawione jako koszty tej podróży. Koszty utrzymania samochodu są podzielone na projekt w proporcji w jakiej w danym okresie samochód był użytkowany w danym projekcie.
- Mitsubishi Outlander FSW18RM oraz Mitsubishi ASX FSW46RM - Samochody zakupione w ramach projektu LIFE11 NAT/PL/423. W całości użytkowane wyłącznie na cele realizacji projektu LIFE11, w niewielkim stopniu również w ramach projektu LIFE13 NAT/PL/024 oraz LIFE15 CCM/DE/138. Rozliczanie kosztów podróży samochodem następuje na bazie delegacji osoby prowadzącej samochód, przedstawionych faktur za paliwo zakupionego w czasie podróży oraz ewidencji przebiegu pojazdu sporządzanego comiesięcznie. Ewidencja przebiegu pojazdu posiada odniesienie do projektu, w ramach którego pracownik odbył podróż, do nr delegacji oraz nr faktur za paliwo jakie zostały przedstawione jako koszty tej podróży. Koszty utrzymania samochodu są podzielone na projekty w proporcji w jakiej w danym okresie samochód był użytkowany w danym projekcie.
- Toyota Hilux FSW59LK – Samochód zakupiony w ramach projektu LIFE05 NAT/PL/513. W całości użytkowany wyłącznie na cele realizacji ww. projektu (jednorazowo wykorzystany do projektu LIFE13 NAT/PL/024, w okresie naprawy samochodu Mitsubishi Outlander). Rozliczanie kosztów podróży samochodem następuje na bazie delegacji osoby prowadzącej samochód, przedstawionych faktur za paliwo zakupionego w czasie podróży oraz ewidencji przebiegu pojazdu sporządzanego comiesięcznie. Ewidencja przebiegu pojazdu posiada odniesienie do projektu w ramach którego pracownik odbył podróż, do nr delegacji oraz nr faktur za paliwo jakie zostały przedstawione jako koszty tej podróży.

Zakładka Land purchase

Gorczański Park Narodowy koszty związane z podatkami, opłatami sądowno-administracyjnymi oraz kosztami usług notarialnych uznaje za swój koszt (nie wkład własny) i nie włącza ich jako koszty projektu. Dlatego też w pozycji "Associated taxes in national currency without VAT" wpisano wartość 0,00 zł.

Pismem Ares(2017)404681-25/01/2017 Komisja zaleciła przeniesienie wszystkich wydatków związanych z zakupem ziemi do kategorii Land Purchase wskazując m.in. na koszty wypisów z rejestru gruntów. Wyjaśniamy, iż te pozycje kosztowe służyły do uzyskania danych osobowych właścicieli prywatnych w celu dokonania stosownych uzgodnień wykonania działań ochronnych na ich gruntach a nie zakupu ziemi. W związku z powyższym pozostawiono te koszty w kategorii Inne.

6.1 Summary of Costs Incurred

Budżet kategorii

Budget breakdown categories	Total cost in €	Costs incurred in €	% of total costs of category	% of total costs
1. Personnel	310 479	227 539	73,3	26,4
2. Travel and subsistence	85 336	45 877	53,8	5,3
3. External assistance	145 000	139 923	96,5	16,2
4. Durable goods				
Infrastructure	188 557	191 505	101,6	22,2
Equipment	123 442	125 045	101,3	14,5
Prototype				
5. Land purchase / long-term lease	29 524	28 244	95,7	3,3
6. Consumables	55 104	39 412	71,5	4,6
7. Other Costs	12 000	9 884	82,4	1,1
8. Overheads	53 687	53 786	100,2	6,2
TOTAL	1 003 129	861 215	85,9	100

External assistance

Zgodnie z prośbą Komisji wyrażoną w piśmie Ares(2017)404681-25/01/2017 wyjaśniamy poniesienie większych kosztów na „Usprawnienie do programu KP MaSS” niż było to zakładane w budżecie:

Aplikacja KP MaSS jest systemem obsługi finansowej i zarządzania projektami LIFE, który powstał na bazie autorskiego pomysłu pracownika KP. Należy więc podkreślić, iż nie istnieje na rynku żaden produkt, który spełniałby wymagania postawione dla tej aplikacji. Aplikacja zyskała uznanie Komisji Europejskiej i rekomendację rozpowszechniania jej wśród innych projektów LIFE w Polsce. Aplikacja jest dedykowana zarządzaniu projektami LIFE i zawiera szereg funkcji, które wynikają z jedynie z wewnętrznych uregulowań Programu LIFE.

W czasie tworzenia opisu przedmiotu zamówienia nie było możliwe tak dokładne opisanie każdej funkcjonalności projektowanej aplikacji by w czasie jej tworzenia nie było niejasności dla wykonawcy. Dodatkową trudnością były niemożliwe do przewidzenia na etapie projektowania wszelkie trudności związane z językiem w jakim aplikacja była pisana (rozwiązania niemożliwe do zastosowania, konflikty wewnętrzne aplikacji, szczegóły funkcjonalności). Opis przedmiotu zamówienia zatem posiadał jedynie na tyle szczegółowy opis przyszłych funkcjonalności pozwalający ocenić przyszłemu Wykonawcy nakłady związane ze stworzeniem głównego rdzenia aplikacji oraz podstawowych – opisanych w opz – funkcji. Mając na względzie powyższe w umowie nr 81/2012/LIFE7230 zawarto zapisy gwarantujące Zamawiającemu korzystanie z

zasobów Wykonawcy – w ilości 280 roboczodni – w celu wytworzenia aplikacji spełniającej wszystkie wymagania Zamawiającego co do jej funkcji. Łączny koszt stworzenia aplikacji jest zatem ponad dwukrotnie większy niż podstawowa cena opracowania rdzenia aplikacji – nie można zatem dokonywać prostego porównania ceny wynikającej z umowy 81/2012/LIFE7230 (15 000 zł) z łącznym kosztem jaki został poniesiony na włączenie do aplikacji możliwości zarządzania jednocześnie dwoma projektami LIFE. Dodatkowo od czasu uruchomienia pierwszej wersji aplikacji nastąpiło szereg zmian w samym Programie LIFE tj. zmiana formularzy raportów finansowych, zmiana formularzy kart pracy, zmiany formularzy rozliczeń wydatków finansowanych ze środków NFOŚiGW a także zmian wynikających z nieprzewidzianych na etapie opisywania przedmiotu zamówienia funkcji, których istnienie okazało się niezbędne (np. wprowadzania kosztów z ujemną wartością czy też umów, których nie dotyczą zasady udzielania zamówień – tj. porozumienia bezkosztowe z osobami prywatnymi czy nadleśnictwami). W ramach poszerzania funkcjonalności KP MaSS o wsparcie o kolejny projekt LIFE należało przewidzieć wprowadzenie także ww. zmian ponad dostosowanie do prowadzenia dwóch projektów.

Kolejnym aspektem wymagającym wskazania jest par. 1 pkt 3 ww. umowy z Wykonawcą mówiący o tym, iż „przedmiotem zamówienia jest także płatna (ad hoc) konserwacja oprogramowania tj. przygotowanie poprawek i uzupełnień służących przyszłemu rozwojowi oprogramowania przez dostosowanie oprogramowania do nowych potrzeb wynikających ze zmiany przepisów prawnych, zmian potrzebnego zakresu funkcjonalnego oraz uwarunkowań biznesowych do końca 2016 r.”

Ten zapis umowy pozwala zatem zlecić w postaci płatnej (nie wynikającej z udzielonej przez Wykonawcę gwarancji) usługi polegającej na poszerzaniu funkcji aplikacji wynikającej z potrzeb dostosowania jej pracy do nowych uwarunkowań biznesowych lub nowego zakresu funkcjonalnego. Potwierdzeniem takiej możliwości wynikającej z zapisów ww. umowy są uregulowania wewnętrzne zawarte w pkt II. 5 b Zasad udzielania zamówień w Klubie Przyrodników, które wskazują, że rozeznania nie przeprowadza się gdy „przedmiotem zamówienia jest kontynuowanie dostarczania usług a nie ma przesłanej, które wskazywałyby, że poszukiwanie innego wykonawcy mogłoby przynieść uzyskanie istotnych oszczędności”.

Podkreślenia wymaga fakt, iż oszczędności, o których mowa w Zasadach nie są tożsame z wyborem tańszej usługi. Oszczędności bowiem są liczone jako suma: oszczędności wynikających z kwoty wynagrodzenia dla Wykonawcy ale także jako oszczędności wynikających z nakładów kierownika projektu na znalezienie nowego wykonawcy i opracowanie nowych zasad współpracy, czasu potrzebnego nowemu wykonawcy na zapoznanie się z całym kodem aplikacji i zrozumienie celów jakim służy oraz ryzyka dla Klubu wynikającego ze współpracy z zupełnie nowym Wykonawcą. Wykonawca wybrany w roku 2012 w ciągu kilku lat współpracy zrozumiał mechanizm finansowania działań w projektach LIFE i dogłębnie poznał zasady rozliczeń – mające niebagatelne znaczenie w przypadku powiązań funkcjonalnych pomiędzy poszczególnymi modułami aplikacji oraz generowania raportów finansowych.

DURABLE GOODS – INFRASTRUCTURE

Wykorzystanie 101,6% wartości kategorii jest wynikiem niedoszacowania wartości wykonania poszczególnych urządzeń poprawiających warunki wodne w obrębie torfowisk. Pomimo liczebnego zmniejszenia ilości wykonanej w tej kategorii infrastruktury wodnej, przyjęte rozwiązania, były znacznie kosztowniejsze niż pierwotnie zakładano. Budżet projektu był planowany w oparciu o dotychczasowe doświadczenia Klubu w tym zakresie. Specyficzne uwarunkowania terenowe obiektów (torfowisk) po wykonaniu szczegółowej koncepcji okazały się być na tyle istotne, iż nie można było przyłożyć jednakowej miary do wszystkich (np. proste zastawki drewniane) a należało podejść indywidualnie do każdego z obiektów. Szczególnie widoczne (kosztowo) rozwiązanie dotyczy wybudowania ścianki przeciwfiltracyjnej o długości 600m biegnącej. Istotnym elementem mającym wpływ na podwyższoną wartość kategorii miał

również fakt dużego wzrostu cen materiałów w Polsce (ok. 30-40%) na przestrzeni ostatnich 3-4 lat. Z problemem tym obecnie mają do czynienia realizowane duże inwestycje rządowe. Przekroczenia w tej kategorii pokryte zostały z oszczędności w kategorii External assistance. Prosimy o zaakceptowanie takiej zmiany w budżecie.

EQUIPMENT – przekroczenia w ramach tej kategorii są wynikiem oferowanych cen przez wykonawców wybranych w postępowaniach o udzielenie zamówienia. Realizacja zakupów w ramach tej kategorii została zakończona w roku 2014 w związku z tym przekroczenie nie jest wynikiem zakupu dodatkowego, nieujętego we wniosku sprzętu a włączeniem realnie istniejącej zmiany w budżecie. Przekroczenia w tej kategorii pokryte zostały z oszczędności w kategorii External assistance.

6.2 Accounting system

Zgodnie z obowiązującą w Klubie Przyrodników Instrukcją Obiegu i Archiwizacji Dokumentów (Zarządzenie Prezesa Klubu Przyrodników w Świebodzinie z dnia 03.09.2012 r. w sprawie aktualizacji planu kont obowiązującego w Stowarzyszeniu), dowody finansowo-księgowe podpiswane są przez osoby upoważnione.

Każdy dokument jest podpisany przez Prezesa Klubu pod względem merytorycznym, umożliwia to kwalifikację do odpowiednich kosztów i stanowi jednocześnie akceptację do zapłaty. Główny księgowy sprawdza dokumenty pod względem rachunkowym i formalnym. Adnotacje o sprawdzeniu pod względem merytorycznym, formalnym i rachunkowym potwierdzane są parafką wraz pieczęcią funkcyjną.

Dowody księgowe ujęte w księgach rachunkowych mają nadany numer narastająco od 1/ZAK do końca roku obrotowego, natomiast inne dowody księgowe tj. listy plac, delegacje, rachunki umów o dzieło, PK mają nadany numer narastająco od 1 do końca roku obrotowego.

Beneficjent prowadzi odrębną ewidencję księgową w zakresie realizowanego projektu z uwzględnieniem podziału na środki LIFE, środki otrzymane od NFOŚiGW oraz wkładu własnego w sposób umożliwiający ich identyfikację. Każdy dokument oznaczany jest osobnym kodem księgowym, pieczęcią ze wskazaniem numeru umowy, zadania w ramach projektu, kategorii wydatku i wysokości kosztów kwalifikowanych do projektu. Prowadzona jest również osobna archiwizacja danych księgowych w aplikacji KP MaSS. Pozwala to na szybką i precyzyjną identyfikację dowodów księgowych związanych z projektem.

W związku z rozliczeniem projektu **LIFE13 NAT/PL/024** obowiązują następujące konta księgowe (zgodnie z Zarządzeniem Prezesa z dnia 01.09.2016 r. w sprawie aktualizacji planu kont obowiązującego w Klubie Przyrodników) wprowadzono nowe konta księgowe dla rozliczenia umowy z KE:

Kody księgowe stosowane w ramach projektu:

KOD	Rodzaj kosztu
10-8008	ŚRODKI TRWAŁE LIFE 7230 (<i>konto pozabilansowe</i>)
130-32	RACHUNEK BANKOWY
402-1039	MATERIAŁY BIUROWE
402-2036	PALIWO
402-5049	POZOSTAŁE MATERIAŁY
403-2032	USŁUGI TELEFONICZNE
403-3045	OPŁATY BANKOWE
403-4063	POZOSTAŁE USŁUGI
405-58	WYNAGRODZENIE
405-59	WYNAGRODZENIE UMOWY O DZIEŁO

KOD	Rodzaj kosztu
407-1047	DELEGACJE
407-2034	POZOSTAŁE KOSZTY
740-83	DOTACJA
840-126	DOTACJA- LIFE 7230
401-19	AMORTYZACJA ŚRODKÓW TRWAŁYCH
401-20	AMORTYZACJA WARTOŚCI NIEMATERIALNE I PRAWNE

W związku z rozliczeniem UMOWY z NFOŚiGW **523/2014/Wn-04/OP-WK-LF/D** obowiązują następujące konta księgowe (zgodnie z Zarządzeniem Prezesa z dnia 01.09.2016 r. w sprawie aktualizacji planu kont obowiązującego w Klubie Przyrodników oraz z dnia 17.08.2016 r.):

Kody księgowe obowiązujące dla umowy z NFOŚiGW

KOD	Rodzaj kosztu
10-8009	ŚRODKI TRWAŁE NFOSIGW (<i>konto pozabilansowe</i>)
401-21	AMORTYZACJA ŚRODKÓW TRWAŁYCH
401-22	AMORTYZACJA WARTOŚCI NIEMATERIALNE I PRAWNE
407-2038	POZOSTAŁE KOSZTY
403-4064	POZOSTAŁE USŁUGI
740-84	DOTACJA
840-127	DOTACJA - NFOSIGW

W związku z przejściem p. Marii Stankiewicz – Główniej Księgowej - na emeryturę z dniem 1.11.2017 r. i objęciem obsługi księgowej Klubu przez firmę zewnętrzną – Biuro Rachunkowe Marzanna Kasprzycka koszty związane z obsługą księgową zostały włączone jako koszty ogólne (overheads) w procencie odpowiadającym ilości etatów w projekcie w stosunku do całkowitej ilości etatów osób zatrudnionych w Klubie Przyrodników.

Dokumenty księgowo-finansowe potwierdzające poniesione w ramach projektu wydatki opatrzone są pieczętą z numerem i tytułem umowy o dofinansowanie projektu. Jeżeli wydatek finansowany jest ze środków NFOŚiGW posiada dodatkową pieczętą z numerem i tytułem projektu oraz podziałem na wydatki inwestycyjne i nieinwestycyjne.

Ponadto każdy dokument zawiera:

- pieczętą dekretu księgowego – z podpisem osoby upoważnionej,
- nazwę zadania zgodnie z zatwierdzonym wnioskiem o dofinansowanie projektu
- kwotę wydatków kwalifikowanych
- adnotację o uregulowaniu zobowiązania wynikającego z dokumentu (data przelewu lub nr raportu kasowego w przypadku zapłaty gotówką).

Do dokonywania zapisów w postaci dekretów bądź poprawek na dokumentach finansowych uprawniony jest wyłącznie Główny Księgowy. Koordynator projektu Dorota Horabik w większości przekazywanych do księgowania dokumentów finansowych osobiście opisuje na odwrocie dowodu księgowego kategorię i zadania, także w przypadku dokumentów dostarczanych przez pracowników zamiejscowych (Filip Jarzombkowski, Ewa Gutowska, Katarzyna Kotowska, Magdalena Bregin).

W przypadku gdy faktura dotyczy kosztów stałych (kosztów utrzymania biura tj. czynsz, ogrzewanie, wywóz nieczystości, usługi telefoniczne, usługi pocztowe, materiały biurowe) ustalono zmienną proporcję poniesionych kosztów w projekcie (proporcja zmienia się z miesiąca na miesiąc i stanowi stosunek liczby osób w przeliczeniu na etaty pracujących w projekcie w danym miesiącu do łącznej ilości osób zatrudnionych w Klubie w przeliczeniu na etaty w danym miesiącu). Takie rozwiązanie pozwala na naliczanie właściwej proporcji kosztów poniesionych w ramach projektu w danym miesiącu.

Pracownicy zobowiązani byli do prowadzenia oddzielnej ewidencji czasu pracy – prowadzonej za pomocą narzędzia KP MaSS. Karty pracy generowane z aplikacji są podpisywane przez osobę sporządzającą i akceptowane przez Koordynatora projektu. Po zatwierdzeniu Kart w wersji papierowej są one także zatwierdzane w aplikacji KP MaSS co uniemożliwia ich późniejszą edycję bez wiedzy Koordynatora. Karty w wersji papierowej są archiwizowane w biurze Zarządu razem z ewidencją przebiegu pojazdów służbowych (w tym zakupionego w projekcie Nissan Navara).

W związku z prośbą Komisji wyrażoną w piśmie Ares(2017)404681-25/01/2017 przedstawiamy szczegółowe elementy (tj. konta, centra kosztowe, konta analityczne) pozwalające na wyróżnienie kosztów projektu w księgowości organizacji:

System księgowy Gorczańskiego Parku Narodowego

Gorczański Park stosuje odmienny system księgowy polegający na wyróżnianiu kosztów związanych z projektem poprzez księgowanie tych kosztów na istniejących kontach księgowych jednak z dodaniem do nich „12”. Dla projektu nie ma założonego oddzielnego konta bankowego ale jest wyszczególnione odrębne konto analityczne, oznaczone tym samym symbolem "12" na końcu.

Taki system księgowy pozwala na oddzielanie kosztów projektu od pozostałych i w sposób jednoznaczny identyfikować tylko i wyłącznie z nim.

KOD	Rodzaj kosztu
403-12-2-1-1-0104-0000-12	Usługi obce
011-122-1-1-0000-0001-12	Środki trwałe – wykupy gruntów
011-122-1-1-0000-0002-12	Środki trwałe – zakupy inwestycyjne
011-122-1-1-0000-0003-12	Środki trwałe - inwestycje
134-12-2-1-1-0000-0000-12	Rachunek bankowy – dotacja Life

6.3 Partnership arrangements

Na dzień składania sprawozdania Partner Gorczański Park Narodowy poniósł koszty kwalifikowane, które zostały zaliczone przez Klub Przyrodników na poczet projektu. Stan zaawansowania prac Partnera został opisany w części 5.1 Raportu przy poszczególnych działaniach. Umowa Partnerska została dostarczona do KE wraz ze Sprawozdaniem Wstępnym.

Umowa Partnerska zawiera klauzulę, że koszty powinny być zgodne z CP a w momencie ich poniesienia wszystkie niezbędne do rozliczenia dokumenty (dokumentacja przetargowa, umowy, protokoły odbioru, faktury oraz potwierdzenia wykonania przelewów) zostały dostarczone do siedziby Klubu. Tu zostały odpowiednio opisane i włączone w koszty projektu (wprowadzone do bazy danych finansowych projektu KP MaSS).

6.4 Auditor's report/declaration

Na bazie zapytania ofertowego z dnia 13.07.2016 r. dokonano wyboru firmy, która wykonała Raport z audytu po zakończeniu realizacji projektu. Umowa została podpisana w dniu 29 lipca 2016 r. (nr umowy 72/2016), w związku z przedłużeniem trwania projektu umowa została aneksowana w dniu 11 lipca 2018 r. (aneks nr 1 do umowy 72/2016) Audyt wykonało konsorcjum firm Audit Lab sp. z o.o. i DPC A. Danylchenko i spółka. Audytu dokonali bieli rewidenci p. Łukasz Borowski (certyfikowany audytor No. MF 149/2004), p. Marek Żywicki (cert.auditor No. MF 1807/2005), p. Eugeniusz Hoffmann (cert.auditor, registration No. 1243). Raport firmy audytującej znajduje się w **ZAŁĄCZNIKU NR 4**.

6.5 Summary of costs per action

Podsumowanie kosztów zadań

Action no.	Action	1. Personnel	2. Travel and subsistence	3. External assistance	4.a Infrastructure	4.b Equipment	5. Purchase or lease of land	6. Consumables	7. Other costs	TOTAL costs planned	overspending/savings
										TOTAL costs incurred	
A1	Przygotowanie dokumentacji projektowo - technicznej oraz uzyskanie niezbędnych pozwoleń i decyzji administracyjnych, uzgodnienia w zakresie wykupu gruntów	36 598		21 977					1 334	59 909	25 045
		26 821,32		7 414,33					628,68	34 864,33	
A2	Sporządzenie dokumentacji i planów zarządzania obszarem, w tym planów ochrony dla obszarów Natura 2000 w granicach obiektów (tam gdzie ich nie wykonano i nie planuje się wykonać w czasie projektu)	26 815		17 442						44 257	24 008
		19 651,72	523,91	0,00				9,07	64,28	20 248,98	
B1	Zakup ziemi na cele przyrodnicze			3 782			29 524			33 306	5 062
				0,00			28 243,62			28 243,62	
C1	Poprawa warunków wodnych poprzez budowę zastawek, przetamowań i/lub punktową likwidację „miejsc koncentrowanego przepływu wody” hamująca erozję (szczególnie w obrębie terenów górskich)	26 969			188 557			930		216 456	4 704
		19 764,58	482,66		191 504,87			0,00		211 752,11	
C2	Poprawa warunków świetlnych i wodnych poprzez usunięcie drzew i krzewów	26 969		25 609				930		53 508	-19 232
		19 764,58	281,07	52 694,09						72 739,75	
C3	Koszenie przygotowawcze	24 299		49 970		54 051				128 320	2 848
		17 807,84	294,25	51 531,48		54 871,85		966,13		125 471,55	
C4	Zmiana postaw lokalnej społeczności poprzez organizację serii warsztatów	21 723	5 442	4 651				14 882		46 698	28 262
		15 919,98	2 283,10	34,92				198,18		18 436,18	
D1	Monitoring fitosocjologiczny i hydrologiczny w wybranych, modelowych obiektach	48 275	15 698			46 391				110 364	22 146
		35 378,96	7 027,83			45 185,26		625,51		88 217,56	
D2	Monitoring efektów socjoekonomicznych										

E1	Przygotowanie materiałów promocyjnych i informacyjnych oraz logotypu projektu, tablic informacyjnych oraz strony internetowej projektu	5 473		814				23 363		29 650	12 193
		4 010,96		314,26				13 131,82		17 457,04	
E2	Organizacja serii warsztatów/seminariów i opracowanie Podręcznika Dobrych Praktyk w ochronie torfowisk alkalicznych	9 345	19 906	1 279				8 023	100	38 653	9 351
		6 848,60	11 255,00	5 022,41				6 114,12	61,87	29 302,00	
E3	Przygotowanie i druk raportu dla laików i naukowego	12 914		872				6 976		20 762	-3 644
		9 464,19	688,96	3 764,93				10 487,89		24 405,97	
F1	Ogólne zarządzanie projektem	51 205	44 290	18 604		23 000			10 566	147 665	26 194
		37 526,25	22 801,47	19 146,68		24 988,03		7 879,77	9 129,27	121 471,47	
F2	Przygotowanie "After-LIFE Conservation Plan"	13 582								13 582	3 628
		9 953,74								9 953,74	
F3	Tworzenie sieci z innymi projektami	6 312								6 312	1 448
		4 625,83	238,40							4 864,23	
Over-heads										53 687	-99
										53 786,32	
TOTAL		310 479	85 336	145 000	188 557	123 442	29 524	55 104	12 000	1 003 129	141 914
TOTAL		227 538,56	45 876,65	139 923,10	191 504,87	125 045,14	28 243,62	39 412,49	9 884,10	861 214,85	

Zadanie A1 – na koszt działania w całości składa się w zasadzie opracowanie dokumentacji niezbędnych do uzyskania stosownych uzgodnień tj. *Szczegółowa koncepcja rozwiązań technicznych* oraz *Opinia geotechniczna określająca warunki gruntowo-wodne*, gdyż pozostałe podzadania były bez kosztowe lub ponoszone w ramach kosztów osobowych. Oszczędności zanotowane na tym zadaniu są wynikiem zmiany koncepcji w zakresie przyjętych rozwiązań technicznych, które pozwoliły na opracowanie większości dokumentacji i wniosków w ramach kosztów osobowych pracowników projektu.

Zadanie A2 – koszt zadania prawie w całości związany jest z kosztami osobowymi i podróżami pracowników projektu związanymi z opracowaniem dokumentacji. Niewielkie koszty w pozostałych kategoriach związane są z wydrukiem i oprawą dokumentacji planu zadań

ochronnych dla obszaru Natura 2000 Torfowiska nad Prosną przekazanej do RDOŚ (Consumables) czy zamieszczeniem ogłoszeń w prasie o przystąpieniu do opracowanie powyższego planu zadań ochronnych (Others).

Zadanie B1 – oszczędności w zadaniu podyktowane są głównie nieuwzględnieniem w projekcie kosztów związanych z opracowaniem operatów szacunkowych czy kosztów obsługi notariusza, ponieważ zgodnie z zasadami księgowania u Partnera koszty te uznawane są jako koszty kategorii „inwestycyjne” natomiast w projekcie zostały zaplanowane jako koszty „bieżące”, w związku z brakiem możliwości rozliczenia tych kosztów Partner projektu zdecydował się nie przedstawiać ich jako koszty projektowe i w całości pokryć je we własnym zakresie.

Zadanie C1 – pomimo przekroczeń w kategorii związanej z Infrastrukturą, spowodowanych zwiększonymi kosztami wybudowania wszystkich zaplanowanych przetamowań, oszczędności zanotowano w tej kategorii w ramach kosztów osobowych.

Zadania C2, C3 – koszty tych dwóch działań należy brać pod uwagę łącznie. Przekroczenia w tych zadaniach związane są głównie z kosztami wykonania działań ochronnych tj. odkrzaczenie czy koszenie (wsparcie zewnętrzne). W zakresie odkrzaczeń zwiększono zakres wykonania działań ochronnych z uwagi na postępującą sukcesję od czasu zaplanowania działań ochronnych - okres między planowaniem zadań a ich realizacją wynosił ok. 5-6 lat a więc na tyle długi, by konieczne było zweryfikowanie zakresu planowanych wycinek.

Zadanie C4 – oszczędności w ramach tego działania podyktowane są głównie zmianą podejścia w zakresie organizacji spotkań z właścicielami prywatnymi. Jednocześnie trudno było rozgraniczyć koszty osobowe (i koszty podróży) pomiędzy działania C1, C2, C3 a C4, gdyż w trakcie spotkań dokonywano jednocześnie uzgodnień wykonania działań ochronnych na gruntach właściciela, jednocześnie przeprowadzając rozmowę i edukując w zakresie działania C4. Pracownicy bowiem intuicyjnie wpisywali w karty pracy któreś z zadań w kategorii C mimo, iż ich praca w danym dniu dotyczyła także innych zadań. I w taki sposób koszty osobowe wliczane były do poszczególnych zadań. Nie ma to jednak żadnego znaczenia z punktu widzenia realizacji tych zadań a różnice w ostatecznym budżecie tych zadań mimo dużych różnic kwotowych są bez wpływu na ich realizację.

Zadanie E1, E2 – spore oszczędności w zadaniu są wynikiem nie skorzystania w czasie realizacji projektu z części linii budżetowych zaplanowanych we wniosku np. druk materiałów konferencyjnych i pokonferencyjnych czy tłumaczenia symultaniczne w czasie konferencji, część materiałów tj. broszury była drukowana w siedzibie Klubu w ramach bieżących potrzeb.

Zadanie D1 – oszczędności w ramach tego działania można przypisywać tak jak w przypadku działania C4, oszczędnością w kosztach osobowych pracowników projektu. Jadąc w teren, z uwagi na znaczne oddalenie od siebie i od miejsca zamieszkania pracowników projektu,

starali się oni łączyć ze sobą wszystkie wykonywane zadania tj. dokonanie uzgodnień z właścicielami prywatnymi i jednocześnie przeprowadzenie działań monitoringowych w terenie.

Zadanie E3 – przekroczenia w tej kategorii związane są głównie z kosztami tłumaczenia na jęz. angielski raportu naukowego i dla laika oraz kosztami składu tych publikacji. Całkowity koszt tych zleceń wyniósł 3839,52 euro, podczas gdy w budżecie zaplanowano znacznie niższą kwotę. Pierwotnie nie zakładano że raport naukowy będzie tak obszerną publikacją, w związku z tym koszty tłumaczenia jak i składu przewyższyły zakładany koszt.

7. Annexes

7.1 Financial report and annexes

No	Nazwa polska	English name
1	LIFE Financial Statement	LIFE Financial Statement
2	Karty pracy, dowody zapłaty, karta wynagrodzeń (tylko w wersji elektronicznej)	Work cards, proof of payment, work contracts (only in the electronic version)
3	Przykład obliczeń miesięcznego wynagrodzenia	Example of calculation of monthly remuneration
4	Raport z audytu projektu	Audit Report

7.2 Technical and administrative annexes

No	Nazwa polska	English name
5	Dokumentacja techniczne, wnioski, zgłoszenia (przykład w wersji papierowej, całość w wersji elektronicznej)	Technical documentation, applications (example in the paper version, all in electronic version)
6	Baza danych właścicieli	Database of owners
7	Lista podpisanych porozumień i umów	List of signed agreements and contracts
8	Zestawienie planów ochrony i planów zadań ochronnych	List of protection plans and protective task plans
9	Dokumentacje przyrodnicze (przykład w wersji papierowej, całość w wersji elektronicznej)	Nature documentation (example in the paper version, all in electronic version)
10	Operaty szacunkowe (przykład w wersji papierowej, całość w wersji elektronicznej)	Estimates (example in the paper version, all in electronic version)
11	Akty notarialne	Notarial deeds
12	Wykaz działań w poszczególnych obiektach i pliki SHP	List of actions undertaken in each object and SHP files
13	Dokumentacja przetargowa, oferty, notatka z wyboru wykonawcy, umowy, faktury i dowody zapłaty – działanie C3 (tylko w wersji elektronicznej)	Tender documentation, offers, note from the selection of the contractor, contracts, invoices and proof of payment - action C3 (only in the electronic version)
14	Dokumentacja przetargowa, oferty, notatka z wyboru wykonawcy, umowy, faktury i dowody zapłaty – działanie D1 (tylko w wersji elektronicznej)	Tender documentation, offers, note from the selection of the contractor, contracts, invoices and proof of payment - action D1 (only in the electronic version)
15	Raport naukowy i raport dla laika (osobna publikacja)	Scientific report and layman's report (separate publication)

7.3 Dissemination annexes

No	Nazwa polska	English name
16	Analiza efektów socjoekonomicznych – Artykuł	Analysis of socioeconomic effects - article
17	After-LIFE Conservation Plan	After-LIFE Conservation Plan
18	Lista miejsc posadowienia tablic	List of places of placing boards
19	Podręcznik Dobrych Praktyk w ochronie torfowisk alkalicznych (osobna publikacja)	Guide on good practice on alkaline fens conservation (separate publication)
20	Monografia siedliska 7230 Torfowiska alkaliczne w Polsce – zróżnicowanie, zasoby i ochrona (osobna publikacja)	Monograph of habitat 7230 Alkaline fens in Poland - diversity, resources and conservation (separate publication)